

GYERMEKJOGOKRÓL FELNÖTTEKNEK

GYERMEKJOGOKRÓL FELNÖTTEKNEK

A Kézikönyv az Európai Unió pénzügyi támogatásával, a „Civil szervezetek és az antidiszkriminációs törvény végrehajtása” program, „Van Jogod!” című projektje (2006/018-176.03.01-0022) keretében készült. A kötetben kifejtett nézetek a szerzők nézetei, ezért semmiképpen sem tekinthetők az Európai Unió hivatalos állásfoglalásának.

Szerzők: Győrfi Éva – Herczog Mária – Kőműves Ágnes

Szerkesztette: Herczog Mária

Nyomdai munkálatok: Innova Print Kft., felelős vezető: Komornik Ferenc

Tervezés, tördelés: Fejes Mónika

A borítón és 30., 43. oldalon található rajzot, a Murál Morál Csoport fiataljai és önkéntes segítői: Bérdi Katalin, Petrovics Zoltán, Szilágyi Lilla, Satori Dia és Katona Krisztina készítették. A felhasznált gyerekrajzokat a „Van Jogod!” rajzpályázatra beérkezett munkákból válogattuk.

Könyvünk címe, az Európa Tanács Építsük Európát a gyermekekkel a gyermekekért programjának, az ENSZ gyermekjogi egyezményének huszadik, és az Európa Tanács fennállásának hatvanadik évfordulója alkalmából készült, a gyermekjogok megismertetését célul kitűző kiadványok címével megegyező.

A Kézikönyv megrendelhető a Család, Gyermekek, Ifjúság Kiemelkedően Közhasznú Egyesület e-mail címén: csagyi@csagyi.hu.

Tel/Fax: +36 1 225 3526, Postacím: 1380 Budapest, Pf. 1061.

www.csagyi.hu

© Család, Gyermekek, Ifjúság Kiemelkedően Közhasznú Egyesület 2009

ISBN 978-963-88194-2-0

ISBN 978-963-88194-4-4

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	4
EGYENLŐ ÉS MEGKÜLÖNBÖZTETÉS MENTES BÁNÁSMÓD	10
AZ EGÉSZSÉGES ÉLETHEZ VALÓ JOG	16
CSALÁDBAN NEVELKEDÉS	24
INFOKOMMUNIKÁCIÓS JOGOK, RÉSZVÉTEL	32
A GYEREKEK BÁNTALMAZÁSA ÉS KIZSÁKMÁNYOLÁSA	38
KÜLÖNÖSEN VÉDTELEN GYEREKCSOPORTOK	44
JOG AZ OKTATÁSHOZ	50
SZABADIDŐ, JÁTÉK, KULTÚRA	58
EGY GYEREKEKNEK VALÓ VILÁG	64

FÜGGELÉK

EGYEZMÉNY A GYERMEK JOGAIRÓL, GYEREKNYELVEN	68
EGYEZMÉNY A GYERMEK JOGAIRÓL	76
TOVÁBBI TÁJÉKOZÓDÁSHOZ	100

BEVEZETÉS

Ez a könyv tanároknak, segítő foglalkozásúaknak, szülőknek és minden érdeklődő felnőttnek készült annak érdekében, hogy segítsen a gyerekek jogainak megismerésében és alkalmazásában. A könyvben néhány olyan területet emeltünk ki, amelyeket hangsúlyosan fontosnak ítéltünk, ezekről szólnak a különböző fejezetek. Ugyanakkor felhívjuk az olvasók figyelmét az ENSZ Gyermekjogi Egyezmény valamennyi cikkét részletesen tárgyaló kézikönyvre, amely e segédkönyvnél jóval bővebb keretben tárgyalja a gyermekjogokat.¹

Ahhoz, hogy a felnőttek elfogadják a gyermekjogok fontosságát és elkötelezettek legyenek abban, hogy a gyerekek ismerjék és hasznosítsák ezeket, elsősorban arra van szükség, hogy a szülők, a szakemberek ismerjék saját jogaikat, elkötelezettek legyenek az emberi jogok érvényesítése mellett, ők maguk is éljenek jogaikkal, tiszteljék mások jogait, mert csak így képesek a gyerekeket is jogokkal felruházott embernek tekinteni. Amint Maud de Boer Buquicchio az Európa Tanács főtitkárhelyettese, emberi jogi ügyvéd mondta „Munkánk kiindulópontja az, hogy felismerjük, hogy a gyerekek nem mini felnőttek mini emberi jogokkal - ők valójában több, és nem kevesebb védelemre szorulnak. Ha a felnőttek azt akarják, hogy a gyerekek felnőve tiszteljék azt a világot, amelybe beleszülettek, akkor itt az ideje, hogy a felnőtt világ is tisztelje a gyermekjogokat. Az Európa Tanács kampányának címe: „Építsük Európát a gyerekekért és a gyerekekkel” nem véletlen, arra akarunk reflektálni, hogy nem mi felnőttek tukmáljuk rá a fiatalabb generációra az elképzeléseinket, hanem a gyerekek véleményét meg kell hallgatni, miközben joguk van arra a támogatásra és védelemre, amit a náluk idősebbek tudnak nyújtani. A hatályos jogszabályokat nem tették alkalmassá arra, hogy a mindennapok valóságában alkalmazhatóak legyenek, a szövegek önmagukban nem elégségesek a változások előidézéséhez, ezért mélyebb változásokra van szükség. A jogszabályoknak a gondolkodással, az attitűdökkel is összhangba

¹ Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához, UNICEF, CSAGYI, Budapest, 2009, a könyv, a CD változat megrendelhető vagy letölthető www.csagy.hu címen

kell kerülniük. Ezért kampányunk során arra törekszünk, hogy ezt a kérdést nyílttá tegyük mindenki számára, hogy minden európai személyes felelősséget érezzen a fiatal generációkért, és adjon értelmet a fiatalok és gyerekek számára jövőjük építéséhez – a felnőtteknek és a felnőttekkel.”²

Ez a hozzáállás eltér a magyarországi megközelítésektől és napi gyakorlatától, pedig belátható, hogy az a gyerek, aki ismeri és érvényesítheti jogait, egyidejűleg megtanulja mások jogait elismerni és tiszteletben tartani. Az egyén jogai addig terjednek, ahol a másokéi kezdődnek, és konfliktus, ütközés esetén meg kell keresni a legoptimálisabb és lehetőség szerint a vesztes mentes megoldást. Ha azt hallja, látja, tapasztalja egy gyerek, hogy tisztelik és elfogadják, a jót feltételezik róla, és soha nem őt utasítják el, minősítik, legfeljebb a gondolataival, tetteivel nem értenek egyet, azt nem tartják elfogadhatónak, akkor ő maga is így fog másokról gondolkodni, másokkal viselkedni.

A gyerekeknek ismerniük kell a jogaikat, és azt is meg kell tanulniuk, hogy hogyan értékeljék ezeket a jogokat, és hogyan használják azokat. Ahhoz, hogy ezt készség szinten gyakorolhassák, sokféle élményre van szükségük az emberi jogok, gyermekjogok tanulása során, de ez csak akkor vezet eredményre, ha a mindennapi tapasztalataik is hasonlóak. Vagyis azok a felnőttek, akik körülveszik őket hitelesen viselkednek, annak megfelelően, amit tanítanak, mondanak. A megtanult jogokat gyakorolni is kell tudni. Erre az iskola kiváló terepet nyújt, mind a felnőttekkel, mind pedig a gyerekekkel való kapcsolat során.

Az a gyerek, akinek módja van kicsi korától a saját jogait megismerni és gyakorolni az biztosan olyan felnőtté válik, aki képes döntéseket hozni, jól választani a különféle élethelyzetekben, és nagy valószínűséggel öntudatos, aktív állampolgár lesz.

E könyvből és az ezzel párhuzamosan megjelenő gyerekeknek szóló kötetből úgy érdemes tanítani, hogy a résztvevők minél aktívabbak le-

² <http://www.today.az/news/society/41667.html>

hessenek, megoszthassák saját élményeiket, véleményüket egymással, megvitathassák a felmerülő kérdéseket, kiegészíthessék tudásukat, fejleszthessék készségeiket. Egy olyan világban nő fel a következő generáció, ahol elvárásként fogalmazódik meg az új technológiák ismerete, az élethosszig tartó tanulás, a globalizáció, a környezetvédelem, a szociális és gazdasági tárgyú kérdések ismerete és kezelése. Ahhoz, hogy sikeresen válaszolhassanak ezekre a kihívásokra, mindenekelőtt egészséges, aktív, harmonikus személyiséggé kell válniuk, akik nyitottak, kreatívak és magabiztosak. Ha képesek közösen gondolkodni, dolgozni, jó kérdéseket megfogalmazni, nem veszítik el gyermeki kíváncsiságukat, meg tudják a mások véleményét hallgatni, és fontos nekik, hogy elmondhassák a sajátjukat, akkor nem csak a személyes életük, de mindannyiunk élete jobb lesz, és a világ barátságosabb helyévé válik.

Gyakori felvetés, hogy a gyerekek, fiatalok előbb a kötelességeiket ismerjék és teljesítsék, aztán beszélhetünk a jogokról. Meggyőződésünk szerint a helyzet éppen fordított. Ha valaki ismeri és gyakorolhatja a jogait, akkor válik értelmessé és követhetővé a kötelesség és a felelősség is. Álljon itt néhány példa azokra a kötelességekre, amelyek a jogokkal együtt jelennek meg, és nem tiltás, korlátozás, hanem lehetőség formájában:

- Ha a felsorolt jogok minden gyereket megilletnek nemre, származásra, társadalmi helyzetre, nyelvre, korra, állampolgárságra vagy vallásra való tekintet nélkül, akkor a gyerekeknek maguknak is kötelességük mindenkiel emberségesen bánni.
- Ha a gyerekeknek joguk van arra, hogy megvédjék őket a kegyetlenkedéstől, a kizsákmányolástól és az elhanyagolástól, akkor nekik is kerülniük kell az agressziót, társaik kirekesztését, stb.
- Ha a gyerekeknek joguk van a tiszta környezethez, akkor nekik is kötelességük, hogy környezetükre vigyázzanak.
- Ha a gyerekeknek joguk van a tanuláshoz, akkor a képességeiknek megfelelő lehető legtöbbet kell kihozniuk magukból, és tudásukat, tapasztalatukat lehetőleg meg kell másokkal osztaniuk.
- Ha minden gyereknek joga van a teljes élethez, akkor nekik maguknak is segítséget kell nyújtaniuk a szükségét szenvedőknek vagy fogyatékos társaiknak.

Ugyanakkor e kötelességek nem teljesítése semmiképpen nem foszthatja meg a gyerekeket jogaik gyakorlásától, nem büntethető jogok megvonásával egy gyerek, hanem figyelembe véve kibontakozó képességeit, érettségének megfelelően kell segíteni abban, hogy kötelességeinek képes legyen eleget tenni.

A Gyermekjogi Egyezmény egyik leggyakrabban kifogásolt passzusa a 3. cikkben található „gyermekek legfőbb érdeke” (magyarul eredetileg mindenek felett álló érdeknek fordították). Ez az eredeti szövegben legjobb érdeknek nevezett fogalom azt jelenti, hogy amint azt a „3. cikk 1. bekezdése hangsúlyozza, a kormányok, illetve köz- és magán-szervezetek kötelesek megismerni intézkedéseik gyerekekre gyakorolt hatását annak érdekében, hogy a gyerek legfőbb érdeke elsődleges szempont maradjon, megfelelő prioritást adva a gyerekeknek és a gyermekbarát társadalmak kiépítésének. A 3. cikk 2. bekezdése a részes államok aktív és átfogó kötelezettségét körvonalazza, biztosítva a gyerek minden körülmények közötti jóllétéhez szükséges védelmet és gondoskodást, mindemellett tiszteletben tartva a szülők jogait és kötelezettségeit.

20 éves az Egyezmény a gyermek jogairól. 1989-ben az ENSZ közgyűlése elfogadta az Egyezményt a gyermek jogairól, amit az Országgyűlés az 1991. évi LXIV. törvénnyel hirdetett ki, így az Egyezmény a belső jog részévé vált. Nálunk nem voltak szakmai, társadalmi viták, senki nem örült különösebben vagy tiltakozott a gyermekek jogainak törvénybe foglalása miatt, de nem is történtek meg azok a lépések, amelyek minimálisan szükségesek lettek volna annak érdekében, hogy a szülők, a szakemberek és a közvélemény megismerkedjen e jogokkal, jelentésükkel és alkalmazásuk feltételeivel.

Az elmúlt 20 évben sokat változott a gyermekjogok megítélése, amihez jelentősen hozzájárult az 1997-ben elfogadott gyermekvédelmi törvény, amely az Egyezmény szellemének és betűjének megfelelően szabályozta és formálta át a szélesen értelmezett gyermekjóléti, gyermekvédelmi rendszert. Ezek a lépések nem történtek meg átfogóan és egyértelműen az oktatás, az egészségügy és a szociális ellátás vagy az igazságszolgáltatás területén. Eddig nem sikerült elérni, hogy a szabályozás, intézkedések,

finanszírozás és alkalmazás esetén a gyerek jogai, szükségletei legyenek meghatározóak, mint ahogyan ezt a fent idézett 3. cikk megkíváná.

A világ különböző részein nagyon eltérő feltételek és életkörülmények vannak, amelyek alapvetően meghatározzák a gyerekek és felnőttek életét is, de minden helyzetben van mód választásra az emberi méltóság, önérzet tiszteletben tartására, valamilyen mértékű gondoskodásra, védelemre és részvételre. Az alapelvek minden kapcsolatra és kommunikációra vonatkoznak, a gyerek és szülei, más felnőttek, intézmények, a közösség és az állam esetében is.

E könyv megjelentetését – csakúgy mint a gyerekeknek szólót és a Kézikönyvét – a „Civil szervezetek és az anti-diszkriminációs törvény végrehajtása” című pályázat elnyerése tette lehetővé, amely a gyerekek és a velük foglalkozó, nekik közvetlenül, vagy közvetetten segítő felnőtteknek nyújt információkat, ismereteket és fejleszti készségeiket.

Az Egyezmény 20 évvel ezelőtti fordításának nyelvezete jól mutatja, milyen sokat változott itthon a gondolkodás, a jogi környezet, a gyakorlat és a szóhasználat is. Ezért e könyvek megjelenése, és az évforduló is jó lehetőséget teremt arra, hogy tovább finomítsuk a szavak, kifejezések használatát, ami ugyan nem elegendő, de nagyon fontos eleme a szemlélet, megközelítés, attitűdök alakításának és a gyakorlati alkalmazásnak is.

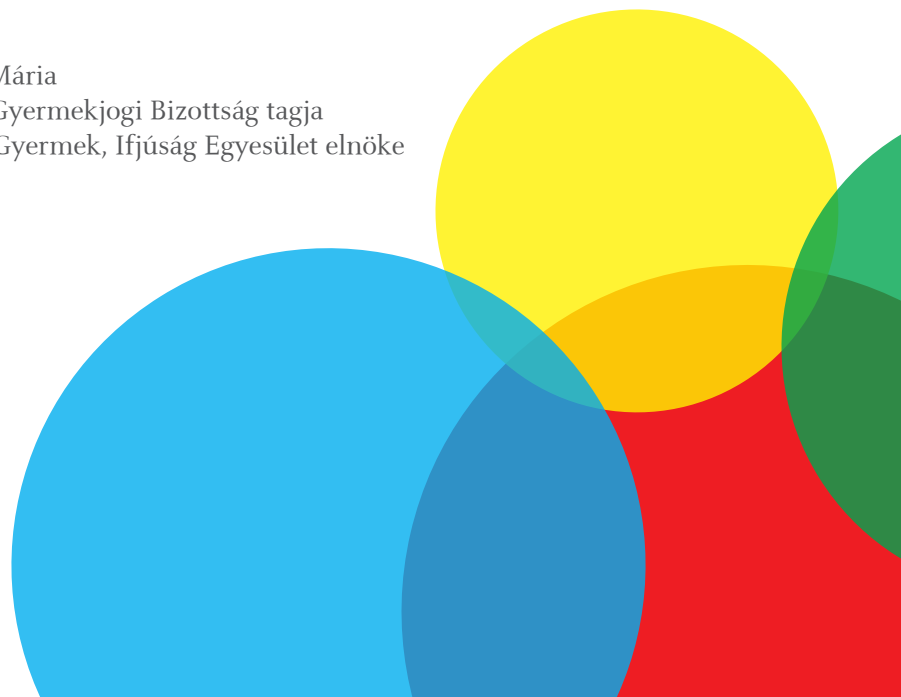
Ha azt vizsgálom, milyen változásokat eredményezett az elmúlt 20 év a gyerekek életében, akkor kétség kívül szembe kell nézni mindazzal, amit az elért eredmények mellett a szegénység, kirekesztettség, szegregáció, gyűlöletbeszéd, és a hátrányos, nehéz élethelyzetben lévő, földrajzi és társadalmi elszigeteltségben élő népességcsoportoknak, kiemelten a cigányoknak, de a fogyatékkal élőknek, krónikus betegeknek, elszegényedetteknek, munkájukat, otthonukat elvesztetteknek, felbomlott családokban élőknek el kell szenvedniük, fokozva és elmélyítve a korábban is meglévő problémákat. E csoportokban a gyerekek nagyon nagy számban vannak jelen, sokak szerint ők a rendszerváltás legnagyobb vesztesei.

Magyarországon a „Legyen jobb a gyerekeknek” Nemzeti Stratégia, 2007–2032, a magyar parlament által elfogadott hosszú távú program a gyerekszegénység elleni összefogás is a Gyermekjogi Egyezményt tekinti kiindulópontnak. A Gyermekesély program, az elindult jóléti, gyermekvédelmi programok, a közoktatás megújítása iránti igény, az ifjúsági stratégia, a gyerekjogok ismertté és egyre elfogadottabbá válása jelzi a szándékokat és a hatásokat. Sokféle kiadvány, könyv és képzési anyag jelent meg az elmúlt években, amelyek az ismeretek terjesztését segítik elő az emberi, gyermek jogok megismertetése, alkalmazása érdekében felnőttek és gyerekek számára egyaránt, s ezek sok segítséget jelentenek.

A gyerekek növekedéséhez, fejlődéséhez hasonlóan időre, türelemre és folyamatos erőfeszítésekre, odafigyelésre, közös munkára van szükség ahhoz, hogy a gyerekjogok szerves részévé váljanak a mindennapi gondolkodásnak, gyakorlatnak, túl a jogi kereteken és szabályozáson.

E kötetben közzétesszük az Egyezmény teljes szövegét és a gyerekeknek szóló egyszerűsített változatot is. Az irodalomjegyzékben megadjuk azokat a magyar nyelvű könyveket, amelyek ugyancsak a gyerekjogokkal foglalkoznak, hogy mindenki tájékozódhasson, és minél többféle forrás alapján segíthesse a gyerekek jogainak megismertetését, érvényesülését.

Herczog Mária
az ENSZ Gyermekjogi Bizottság tagja
a Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület elnöke

EGYENLŐ ÉS MEGKÜLÖNBÖZTETÉS MENTES BÁNÁSMÓD

„Ügyelj gondolataidra, mert azok szabják meg a szavaidat!
Ügyelj szavaidra, mert azok szabják meg a tetteidet!
Ügyelj tetteidre, mert azok szabják meg a szokásaidat!
Ügyelj szokásaidra, mert azok szabják meg a jellemedet!
Ügyelj jellemedre, mert azok szabják meg a sorsodat” (Frank Outlaw)

Az elmúlt években nagyon felerősödött az előítéletes gondolkodás, a megbélyegzésre, kirekesztésre való hajlandóság. Ehhez biztosan hozzájárult az, hogy a rendszerváltás óta nem került sor azokra a tisztázó beszélgetésekre, vitákra, amelyek a társadalom különböző csoportjaival kapcsolatos nézeteket, előítéleteket, haragot, illetve a különböző csoportokat ért sérelmeket, veszteségeket segítettek volna feldolgozni, így ezek más módon törnek a felszínre. Ez rendkívül sok kárt és bajt okoz a felnőttek számára is, de megengedhetetlen, hogy egy új generáció úgy nőjön fel, hogy előítéletes, kirekesztő a gondolkodása, nem ismeri az együttműködés, a megkülönböztetés mentes gondolkodás és viselkedés alapvető kereteit sem.

Egy nagyvárosi óvodában kiderült, hogy a jómódú, jólöltözött szülők gyerekeivel az óvónők egészen másképpen bánnak, és a felmerült problémákat megbeszélik a családdal, illetve segítséget nyújtanak nekik, míg a szegény, munkanélküli, alacsonyabb végzettségű szülők gyerekeivel éreztetik, hogy nem odavalók, nem elég okosak, és hátrasorolják őket, például a logopédiai foglalkozáson.

MIT MOND ERRŐL AZ ENSZ GYERMEKJOGI EGYEZMÉNY?

Az Egyezményben lefektetett jogokat az államoknak tiszteletben kell tartani, és biztosítaniuk kell valamennyi gyerek számára, méghozzá minden megkülönböztetés, nevezetesen a gyermeknek vagy szüleinek, vagy törvényes képviselőjének faja, színe, neme, nyelve, vallása, politi-

kai vagy más véleménye, nemzeti, nemzetiségi vagy társadalmi származása, vagyoni helyzete, cselekvőképtelensége, születési vagy egyéb helyzete szerinti különbségtétel nélkül (2.cikk).

Az államok kötelezettséget vállaltak arra, hogy megteszik a megfelelő intézkedéseket a gyermekek hatékony védelme terén a bármely formában jelentkező megkülönböztetés és megtorlás vonatkozásában, amely szülei, törvényes képviselői, vagy családtagjai jogi helyzete, tevékenysége, véleménynyilvánítása vagy meggyőződése miatt érhetné őt.

Az Egyezmény rendelkezik (30. cikk) arról is, hogy a nemzeti, vallási, nyelvi kisebbségi, illetve őslakos gyerekeknek joguk van saját kulturális identitásukat megtartani, saját kultúrájukat gyakorolni.

Ide kapcsolódik a fogyatékkal élő gyermekek megerősített jogairól szóló 23. cikk is: valódi oktatásban, egészségügyi ellátásban, gyógyító-nevelésben, munkára felkészítésben, szabadidős tevékenységben részesülhessenek.

„A megkülönböztetés tilalmára vonatkozó kötelezettség alapján az államoknak aktívan azonosítaniuk kell azokat a gyermekeket és gyermekcsoportokat, akik jogainak elismeréséhez és érvényesítéséhez speciális intézkedésekre van szükség. A Bizottság felhívja például a figyelmet a részletes adatgyűjtés jelentőségére, hogy felismerhessék a megkülönböztetést vagy a potenciális megkülönböztetést. A hátrányos megkülönböztetés leküzdéséhez változtatni kell a jogszabályokon, a közigazgatáson és a források elosztásán, valamint a hozzáállás, szemlélet megváltoztatása érdekében tanárképzésekre, oktatásra is szükség van. Hangsúlyozni kell, hogy az egyenlő jogok megkülönböztetést tiltó elve nem jelent azonos bánásmódot.”¹

„A rasszizmus és a vele összefüggő jelenségek akkor válhatnak elfogadottá, amikor jelen van a tudatlanság, a faji, etnikai, vallási, kulturális, nyelvi és más különbségektől való megalapozatlan félelem, kihasználják az előítéleteket és torz értékeket tanítanak vagy terjesztenek. E problémák megbízható és tartós ellenszere a 29. cikk 1. bekezdésében felsorolt értékek – beleértve a különbségek tiszteletben tartását – megér-

¹ A Gyermekjogi Bizottság 5. számú átfogó kommentárjából

tését és elfogadását előmozdító és a hátrányos megkülönböztetés és az előítéletek minden elemét megkérdőjelező oktatás. A rasszizmus és a vele összefüggő jelenségek szörnyűségei ellen folytatott kampányokban tehát az oktatásnak kell a legnagyobb szerepet tulajdonítani.”²

A teljesség igénye nélkül összegyűjtötték a Gyermekjogi Bizottság tagjai az országok jelentései alapján a gyerekekkel szembeni megkülönböztetés alapjául szolgáló főbb szempontokat:

- nem
- fogyatékoság
- faj, idegengyűlölet és rasszizmus
- etnikai származás
- szexuális irányultság
- bizonyos kasztok, törzsek
- „érinthehetlenség”
- nyelv
- születéskor nyilvántartásba nem vett gyerekek
- ikrek
- kedvezőtlen napon született gyerekek
- farfekvéses gyerekek
- rendellenes körülmények között született gyerekek
- egy gyereket vagy három gyereket engedélyező politika
- árvák
- a különböző tartományok/területek/államok stb. közti megkülönböztetés
- vidéki gyerekek (beleértve a vidékre vándoroltakat is)
- városi gyerekek
- nyomornegyedekben élő gyerekek
- távoli vidékeken és távoli szigeteken élő gyerekek
- belföldi hontalan gyerekek
- hontalan gyerekek
- elhagyott gyerekek
- családjukon kívül nevelkedő gyerekek
- etnikai kisebbséghez tartozó, családjukon kívül nevelkedő gyerekek
- intézményben élő gyerekek

² Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához, CSAGYI, Budapest, 2009, 13-14. oldal

- utcán élő és/vagy dolgozó gyerekek
- a fiatalkorúakat illető igazságszolgáltatásban érintett gyerekek
- különösen a szabadságukban korlátozott gyerekek
- fegyveres konfliktusban érintett gyerekek
- dolgozó gyerekek
- erőszaktól szenvedő gyerekek
- gyerekkorú koldusok
- HIV/AIDS-ben szenvedő gyerekek
- HIV/AIDS-ben szenvedő szülők gyerekei
- fiatal, egyedülálló anyák
- kisebbségek, köztük: roma/cigány/utazó/nomád gyerekek, őslakos közösségek gyerekei
- más állampolgárságúak, köztük: bevándorló gyerekek, illegális bevándorlók, migráns munkások, idénymunkások gyerekei, menekültek/menedékkérők, beleértve a kísérelő nélküli menekülteket is
- természeti katasztrófák által sújtott gyerekek
- szegénységben/szélsőséges szegénységben élő gyerekek
- a nemzeti vagyon egyenlőtlen eloszlása
- társadalmi státusz/társadalmi hátrány/társadalmi egyenlőtlenségek
- gazdasági problémákban/változásokban érintett gyerekek
- a szülők gazdasági helyzete, amely faji szegregációhoz vezet az iskolában
- a szülők vagyona
- a szülők vallása
- vallás alapú társadalmi helyzet
- házasságon kívül született gyerekek
- egyedülálló szülők gyerekei
- vérfertőző kapcsolatból született gyerekek
- eltérő etnikai/vallási csoporthoz vagy nemzetiséghez tartozó szülők házasságából született gyerekek

- Milyen esélye van egy gyermeknek jogai érvényesítésére, egyenlő esélyű fejlődésre, beilleszkedésre, ha kezdettől fogva elutasítják, előítéletesek vele?
- Mit várhatunk el attól a gyerektől, gyerekközségről, amelyik azt tapasztalja, hogy bizonyos gyerekeket nem illetnek meg ugyanazok a jogok, lehetőségek?

- Vajon tisztelik-e a gyerekek azokat a felnőtteket, akik a gondjaikra bízott gyerekekkel nem bánnak igazságosan, megsértik a méltóságukat?

A hatósághoz forduló kérelmező szerint egy iskolafogászati tevékenységet ellátó fogszakorvos, mint egészségügyi szolgáltató, megsértette az egyenlő bánásmód követelményét, amikor gyermekének, a gyermekkori autizmusban szenvedő kiskorúnak a fogorvosi ellátását megtagadta.³

A közelmúlt egyik átfogó kutatása szerint a vélelmezhetően roma származású gyerekek felülreprezentáltsága a gyermekvédelmi szakellátásban nagy részben a romák elleni közvetett diszkriminációval magyarázható.⁴ Az is tény, hogy a roma származású gyerekeket kisebb valószínűséggel fogadják örökbe, mint nem roma társaikat, így aránytalanul hosszabb időt töltenek intézeti nevelésben annak ellenére, hogy Magyarországon hivatalosan nem tartható nyilván saját kérés nélkül, ki milyen nemzetiségű, így a legtöbb esetben ezek a vélemények feltételezéseken alapulnak.

Hamupipőke történetét mindenki ismeri, és a gyerekek értik, miért igazságtalan és elfogadhatatlan, ahogyan a mostohája és a féltestvérei bánnak vele. A mesében pontosan érzékelhető a megkülönböztetés, kirekesztés, az erőfölény. A szegény árva lánynak méltatlan módon dolgoznia kell, megalázzák, csúfolják. Ahhoz, hogy győzhessen a méltányosság és az igazságosság, szükség van a galambok segítségére, akik hozzásegítik az azonos esélyekhez, „helyzetbe hozzák”. Minden gyereknek joga van ahhoz, hogy esélyt és támogatást kapjon.

Az ENSZ Gyermekjogi Bizottság a magyar gyermekjogi országjelentéshez fűzött 2006-os záró észrevételeiben⁵ sajnálatát fejezte ki, hogy nem vették figyelembe az etnikai kisebbségekhez tartozók, különösen a roma gyerekeket érő diszkriminációra vonatkozó korábbi ajánlásait. Magyarországon több per volt folyamatban oktatási szegregáció miatt, amely elsősorban a roma gyerekeket érinti.

³ <http://www.egyenlobanasmod.hu/zanza/651-2009.pdf>

⁴ ERRC: Fenntartott érdektelenség, 2007, 17.o.

⁵ <http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=16268&articleID=30704&ctag=articlelist&iid=1>

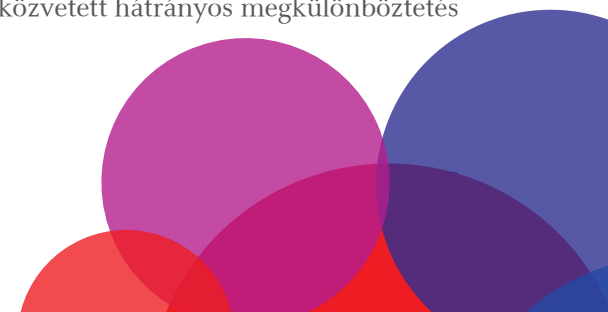
A Bizottság aggodalmát fejezte ki a megkülönböztető és idegenellenes attitűdök, különösen a roma lakossággal szembeniek miatt. Megállapította, hogy elsősorban a roma gyermekeket sújtja etnikai hovatartozásuk miatt a megbélyegzés, a kirekesztés, a társadalmi és gazdasági egyenlőtlenségek pl. a lakhatás, a munkanélküliség, az egészségügyi ellátáshoz való hozzájutás, az örökbefogadás és az oktatás terén.

A Bizottság nyomatékmal javasolta, hogy a magyar állam:

- „a. kezdeményezzen kampányokat, amelyekkel változtat a roma társadalom tagjait széles körben diszkrimináló magatartáson, amelynek következményeként a roma társadalom tagjait kizárják olyan szolgáltatásokból, amelyeknek minden állampolgár számára - etnikai vagy más hovatartozásra tekintet nélkül - hozzáférhetőeknek kellene lenniük;*
- b. folytassa a megkezdett együttműködést a roma közösségekkel, amely keretében a gyerekek fejlődésének és oktatásának fontosságára hívják fel a szülők figyelmét;*
- c. erősítse és bővítse azon programokat, amelyek azon hátrányos helyzetű gyermekeket támogatják, akiknek kora gyermekkori fejlődését akadályozták rossz szociális és gazdasági körülményeik;*
- d. módszeresen szüntessen meg minden olyan intézményi keretet, amelyek diszkriminatív alapon elkülönítik a gyerekeket;*
- e. sürgősen hagyjon fel azzal a gyakorlattal, hogy bizonyos gyerekek „magántanulóvá” nyilvánításával megszünteti az állami felelősségvállalást.”*

FONTOS HAZAI JOGSZABÁLYOK

- 1993. évi törvény a közoktatásról – integráció, esélyegyenlőségi terv, diákjogok, sajátos nevelési igény
- 1997. évi XXXI. törvény a gyermekvédelemről – diszkrimináció általános tilalma
- 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról – az egyenlő bánásmód követelményének megsértése, közvetlen és közvetett hátrányos megkülönböztetés fogalma

AZ EGÉSZSÉGES ÉLETHEZ VALÓ JOG

„Az egészség nem csupán a betegség hiánya, hanem a testi, szellemi és szociális jóllét állapota.” (WHO, Ottawai Nyilatkozat, 1986)

Megkülönböztetés nélkül minden gyereknek joga van a lehető legjobb egészségi állapothoz, a gyógyító ellátáshoz és az egészséges környezethez.

MIT MOND ERRŐL AZ ENSZ GYERMEKJOGI EGYEZMÉNY?

1. Az Egyezményben részes államok elismerik a gyermeknek a lehető legjobb egészségi állapothoz való jogát, valamint, hogy orvosi ellátásban és gyógyító-nevelésben részesülhessen. Erőfeszítéseket tesznek annak biztosítására, hogy egyetlen gyermek se legyen megfosztva attól a jogától, hogy ezeket a szolgáltatásokat igénybe vegye.
2. Az Egyezményben részes államok erőfeszítéseket tesznek a fenti jog teljes körű megvalósításának biztosítására, és alkalmas intézkedéseket tesznek különösen arra, hogy
  - (a) csökkentsék a csecsemő- és a gyermekhalandóságot;
  - (b) biztosítsák minden gyermek számára a szükséges orvosi ellátást és egészségügyi gondozást, legfontosabbnak tekintve az egészségügyi alapellátás fejlesztését;
  - (c) küzdjenek a betegség és a rosszul tápláltság ellen, az egészségügyi alapellátás keretében is, különösen a könnyen rendelkezésre bocsátható technikák alkalmazásával, valamint tápláló élelmiszerek és ivóvíz szolgáltatásával, figyelembe véve a természeti környezet szennyezésével járó veszélyeket és kockázatokat;
  - (d) biztosítsák az anyák terhesség alatti és szülés utáni gondozását;
  - (e) tájékoztassák a társadalom valamennyi csoportját, különösen a szülőket és a gyermekeket a gyermek egészségére és táplálására, a szoptatás előnyeire, a környezet higiénéjára és tisztán tartására, a balesetek megelőzésére vonatkozó alapvető ismeretekről, továbbá megfelelő segítséget nyújtsanak ezen ismeretek hasznosításához;

(f) fejlesszék a megelőző egészséggondozást, a szülői tanácsadást, valamint a családtervezési nevelést és szolgáltatásokat.

3. Az Egyezményben részes államok megtesznek minden alkalmas, hatékony intézkedést annak érdekében, hogy megszüntessék a gyermekek egészségére káros hagyományos szokásokat.
4. Az Egyezményben részes államok kötelezik magukat arra, hogy elősegítik és előmozdítják az e cikkben elismert jog teljes megvalósításának fokozatos biztosítására irányuló nemzetközi együttműködést. Ebben a tekintetben különösen figyelembe veszik a fejlődő országok szükségleteit.

Az egészséghez való jogot úgy kell érteni, mint jogot számos ellátáshoz, javak és szolgáltatások igénybevételéhez, valamint olyan feltételekhez, amelyek szükségesek a lehető legjobb egészségi állapot eléréséhez. Az elsődleges fontosságúnak elismert egészségügyi alapellátás a folyamatos egészséggondozás meghatározó eleme. A 3-18 éves korosztály és a 18 év feletti, középfokú nappali rendszerű iskolai oktatásban résztvevők számára az egészségügyi alapellátás keretében biztosítja az állam a megelőző jellegű, szervezett (óvodai)iskola-egészségügyi ellátást is.

A 2006/2007. tanévben a beíratott gyerekek 70,63 %-a részesült orvosi vizsgálatban. A tanulók 7%-át vizsgálták meg kétszer, és növekedett a gondozást igénylő tanulók aránya. A balesetet szenvedett gyerekek aránya az előző tanévhez viszonyítva emelkedett. Többnyire az általános iskolások szenvednek balesetet (7022 fő általános iskolás, a balesetet szenvedett gyerekek 68,2%-a). A védőoltásban részesülő tanulók aránya valamivel csökkent. Az egészségvédelmi előadások és a személyes tanácsadások száma is csökkent a 2006/2007. tanévben. Csökkent továbbá a védőnők iskola-egészségügyi tevékenységre fordított ideje, azonban a tevékenységben részt vett gyermekek száma emelkedett az előző tanévhez viszonyítva. Kevesebb időt fordítottak az osztályvizsgálatokra és csoportos egészségnevelésre, több idő jutott az egyéni tanácsadásra. Mind az intézkedések, mind az ellenőrzési alkalmak száma csökkent.¹

¹ <http://www.ogyei.hu/hu/files/download.php?id=123>

„A megelőző egészséggondozás szempontjából fontos a védőoltások ingyenessége, elérhetősége és igénybe vétele. A betegségek megelőzésében kitüntetett szerepe kell legyen az iskolai orvosi ellenőrzéseknek, amely össze kellene, hogy kapcsolódjon a gyerekek és szüleik tájékoztatásával, az egészséges életmód egészségügyi vonatkozásai legfontosabb tudnivalóinak megismertetésével. A gyerekek egészségével és fejlődésével kapcsolatos tájékoztatásnak ki kell terjednie a szoptatás előnyeire, a táplálkozás, a higiénia és a tisztaság jelentőségének ismertetésére. A gyermekközpontú egészségnevelési programok hozzájárulnak ahhoz, hogy a gyerekek tenni tudjanak saját egészségük megőrzése érdekében, és bátorítsák kortársaikat is az egészséges életmódra. A serdülőkorú gyerekekre különös figyelmet kell fordítani, mert ők már nagyon sok olyan magatartást vesznek fel, amellyel a felnőtt társadalmat kívánják utánozni, s ezzel számos veszélynek teszik ki magukat. A serdülőkori egészségi állapot javítását többek között a szexuális és reprodukcióval kapcsolatos egészségügyi oktatás iskolai fejlesztésével, kiterjesztésével, valamint olyan iskolai egészségügyi ellátás bevezetésével lehet elérni, amely érzékeny az ifjúság problémáira és biztosítja a bizalmas tanácsadást és gondoskodást.”²

Az egészséghez való jog nem csak az egészséggondozásra terjed ki, hanem az egészség alapjául szolgáló meghatározó tényezőkre is, mint amilyen a biztonságos ivóvízhez, a higiéniahoz, a biztonságos élelmiszerellátáshoz, vitaminok és ásványi anyagok elérhetőségéhez, a táplálkozáshoz, az egészséges környezeti körülményekhez és az egészséggel kapcsolatos információkhoz való hozzáférés.

Magyarországon az ivóvizek kémiai szennyezettsége néhány területen meglehetősen elterjedt. Leglényegesebb e tekintetben az arzén, amely a Dél-alföldi régióban 149, országosan 475 települést érint. Kisebb probléma az ivóvíz bór, nitrit, nitrát, fluorid, jodid tartalmá. A legtöbb nem megfelelőség az ammónium, vas, mangán határérték túllépéseiből ered.³

² Az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának záró észrevételei: Magyarország, 2006

Ezek súlyosan veszélyeztetik a kisgyerekek egészségét. Kiemelkedően fontos a vízzel kapcsolatos információkhoz való hozzáférés és a hiányzó elemek pótlása.

Az Országos Élelmiszerbiztonsági és Táplálkozástudományi Intézet (OÉTI) az iskolai büfék kínálatára részletes javaslatokat tett. A büfék kínálatának kialakításakor fontos a „helyi termelés-helyi fogyasztás” serkentésének szempontját is figyelembe venni, mivel ez számos ok miatt – kevesebb tartósítószer, frissebb áru, kevesebb szállítási költség, környezetvédelem, helyi munkalehetőség segítése, helyi kapcsolatok fejlődése, stb. – kedvező népegészségügyi hatásokat eredményez. Az iskolai büfék kínálatának összeállításakor fontos szempontnak kellene lennie annak, hogy a büfé is terepe az egészségnevelésnek: támogassa az egészséges táplálkozásra nevelést, az egészséges táplálkozási szokások kialakítását. Ezt a büfé akkor tudja legjobban szolgálni, ha azokból az élelmiszerekből alakítja ki árukínálatát, melyeket az egészséges táplálkozás érdekében naponta ajánlott fogyasztani.⁴

A családok egy része anyagi, gazdasági okok miatt, egy másik része a szokások lassú változása miatt nem képes az élettani szempontból kedvező és szükséges mennyiségű és minőségű élelmiszer biztosítására gyereke/gyerekei számára, ezért nagy jelentőségű a közétkeztetésben közreműködők gyakorlata, példamutatása, az iskolai oktatásban, nevelésben az egészséges életmódra, a táplálkozásra nevelés, jó minták nyújtása.

Az OÉTI reprezentatív vizsgálatában, 15-18 éves, 3071 fiú és 3276 lány antropometriai paramétereit – testtömegét, testmagasságát, derék- és csípőkörfogatót – mérték meg. A középiskolások átlagosan 15%-a túlsúlyos vagy elhízott: a fiúk 15,2%-a, a lányok 14,9%-a. A derék-csípő hányados a fiúk mintegy 20%-ában, a lányok 24%-ában haladja meg az ideális értéket. A fiatalok 7%-a veszélyeztetett hastáji elhízással.

³ <http://vizminoseg.hu/cikk/142/arzenos-ivoviz-delalfoldon-a-legrosszabb-a-helyzet.html>
<http://www.oki.antsz.hu/minkonf/megvalosit.pdf>

⁴ http://www.okm.gov.hu/letolt/kozokt/bufejanlas_05_07_26.pdf

Az életmódbeli szokásokra vonatkozóan is töltöttek ki kérdőíveket a fiatalok. Kiderült, hogy a középiskolások 57%-a csak alkalmanként, a tornaórákon sportol. Ehhez érdemes hozzátenni, hogy a gyerekek mindössze 12%-nak van heti öt tornaórája. A fiúk 30%-a, a lányok 25%-a sportol rendszeresen, 19% illetve 6%-a aktívan.⁵

- ▶ Elegendő figyelmet fordítunk-e arra, hogy a gyerekek mozogni, sportolni tudjanak?
- ▶ Van-e megfelelő szabad tér, parkok a városokban, kihasználjuk-e a községi sportpályák, erdő, mező adta lehetőségeket?
- ▶ Milyen akadályai vannak, s ezeket hogyan tudjuk megszüntetni, hogy az iskolai tornatermek, torna udvarok, s ahol rendelkezésre áll, a tanuszkodák tanítás után is igénybe vehetők legyenek a gyerekek számára?

A megfelelő feltételek biztosítása egy másik területen, a balesetek megelőzése terén első sorban nem állami feladat, hanem a szülőké és az iskoláé. A baleset a vezető halál, illetve rokkantsági ok a gyerekeknél. Az Európai Régióban minden évben majdnem 42 ezer 0-19 év közötti gyerek és tinédzser hal meg véletlen balesetekben. Az 5-19 éves gyerekek körében ez a vezető halálok, 6 halálesetből 5 alacsony, vagy közepes jövedelmű országokban következik be. Függetlenül az egyes országok gazdasági helyzetétől, a leghátrányosabb helyzetben lévő gyerekek csoportjában aránytalanul nagy a balesetek száma. A véletlen balesetek okai közül a leggyakoribbak a közúti balesetek, a fulladás, a mérgezés, az égést okozó és az esésből származó sérülések. A gyerekek speciális figyelmet és biztonságot igényelnek, hogy az egészséghez és a biztonságos környezethez, a balesetmentes élethez való joguk ne sérüljön. Az egészségügyi rendszereknek és különösen a gyermekegészségi programoknak nagyobb hangsúlyt kellene fektetniük a gyermeksérülések megelőzésére.⁶

Az ismeretek messze nem határozzák meg azt, hogy valaki hogyan él. Összefüggés-elemzések eredményei bizonyították a családi, az iskolai környezet és egyben a felnőtt társadalom felelősségét. A szüleivel, családtagjaival jó kapcsolatban lévő, problémáit megosztani tudó, otthon és az iskolában magát jól érző gyerek sokkal kisebb eséllyel szorul „pótszerekre”.

⁵ <http://www.weborvos.hu/cikk.php?cid=4875&id=92>

⁶ <http://www.euro.who.int/document/e92049.pdf>

Az iskolához tartozás érzését elsősorban a tanárok magatartása, személyközpontú nevelési stílusa, másodsorban az osztályban kialakult légkör határozza meg. Fontos a család és az iskola kapcsolata, és a gyerekekkel szembeni elvárások reális volta. Nagyon fontos az iskolai siker, a kudarc pedig veszélyeztető tényező.⁷

A fenti idézet eredeti szándéka szerint első sorban az alkohol- és drog-fogyasztás körülményeinek okaira, a megoldás egyszerű, mégis gyakran hiányzó szempontjaira, a jó gyakorlat ismérveire kívánt rávilágítani, meggyőződésünk azonban, hogy az egészséges és kiegyensúlyozott élet egészségének általános alapjáról szól egyúttal.

- ▶ Milyen módon segítheti az iskola a gyerekek mentális, lelki egészségének karbantartását?
- ▶ Felismeri-e a tanár, ha egy gyerek problémákkal küzd, és segítségre van szüksége?
- ▶ Mi a teendő, ha nincs megfelelő szakember a településen?

A tanulási és magatartási zavarokkal küzdő, tikkello 11 éves Zolit az iskola jelzése alapján a gyermekjóléti szolgálat a 40 km-re lévő város nevelési tanácsadójába küldte további vizsgálat és segítség érdekében. A városi tanácsadó szolgálat elutasította a kivizsgálást, illetve a terápiás kezelést, mert az önkormányzat nem kötött velük szerződést, nem tudott fizetni, és így is jelentősen túl voltak terhelve. A szülők ezt azért nem bánták, mert nem tudták volna pénz híján a gyereket rendszeresen a városba utaztatni, de nagyon aggódtak az állapota miatt, mivel helyben semmiféle mentálhigiénés szakember nem volt. A településen élő gyerekek számára időközönként a szomszédos városból kijáró egy-egy gyógypedagógus, illetve szociálpedagógus nyújtott heti 2 órában segítséget, ami sem az időtartamot, sem felkészültségüket, a gyerekek szükségleteit tekintve nem volt elégséges.

Magyarországon az elmúlt évtizedekben kialakult, minden gyerek számára elérhető és ingyenes, többnyire magas színvonalú ellátás

⁷ www.sulinet.hu/legyesz/2szam/aszmann.html

több okból is veszélybe kerülni látszik. Az ország szegény, leszakadó régióiban egyre gyakoribb a szakember és szolgáltatás, így például a védőnői, gyermekorvosi ellátás hiány. Egyes szakterületeken az ellátás ijesztően alacsony színvonalú, illetve elérhetetlen, így mindenekelőtt a mentális egészség biztosításához szükséges pszichológiai, pszichiátriai szakemberek és szolgáltatások. A gyerekek és fiatalok között magas, kezeletlen és gyorsan növekvő arányú depresszió, öngyilkossági szándék, próbálkozás, figyelemzavar, hiperaktivitás, magatartászavar, evési rendellenességek – anorexia, bulimia, kényszeres evés – különféle drog- és szerhasználat – dohányzás, gyógyszerfogyasztás, alkohol, – egyértelműen jelzik, hogy a testi és lelki egészséghez való jogoknak nem lehet érvényt szerezni, és gyakran úgy tűnik, sem a szülők, sem a pedagógusok és más segítő szakemberek sincsenek tisztában a kiváltó okokkal, a megelőzés és kezelés lehetséges módjaival, a segítségkérés szükségességével és sürgősségével, hanem a gyereket és a fiatalot hibáztatják a kialakult állapotért.

Ma már a technikailag fejlett országokban a megbetegedések és a halálokok zöméért a környezet állapota és az emberek életmódja (egészségmagatartása) a felelős. Persze a környezet állapotáért is az emberek a felelősek, így a környezet védelme is az egészségmagatartás fogalmához tartozik. A környezet alatt nemcsak a levegő, a víz minősége értendő, hanem az úgynevezett pszichoszociális környezet is, így a társadalmi, munkahelyi és iskolai légkör, az emberi kapcsolataink, az emberek közötti szolidaritás. Hogy hogyan élünk és milyenek lesznek a kapcsolataink, nem felnőttkorban dől el, mindez egy hosszú fejlődési folyamat eredménye, amely már az anyaméhben belül elkezdődik.

FONTOS HAZAI JOGSZABÁLYOK

- 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről
- 1997. évi XXXI. törvény a gyermekvédelemről
- 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról
- 1995 évi LIII. törvény a környezetvédelemről
- 26/1997 (IX.3.) NM rendelet az iskola-egészségügyi ellátásról
- 18/1998 (VI.3.) NM rendelet a járványügyi intézkedésekről, védőoltásokról
- 46/2003. (IV.16) OGY határozat az „Egészség évtizede nemzeti nép-egészségügyi programról”

CSALÁDBAN NEVELKEDÉS

„Mónáéknál úgy beszélnek a gyerekkel, mintha nagy volna. „Mit gondolsz?” kérdi Móna papája meg a mamája. „Mit gondolsz? Szerinted, hogy lenne jobb? Szerinted hogy kéne csinálni?” Aztán: „Értem. Azt mondd? Lássuk csak...Tényleg, tökéletesen igazad van!” Vagy: „Nem, azt hiszem, ebben tévedsz...” Szeretném, ha Mónáéknál – nálunk lenne.”¹

A gyerekek joga a családban való nevelkedésre, és lehetőség szerint a vérszerinti családjában, magától értetődő. Azokban az esetekben azonban, amikor a gyerek veszélyeztetett, közvetlen veszélyben van, akkor gyakran felmerül a kérdés, hogy mi a legfőbb érdeke: a vérszerinti családjában maradni, vagy kimenteni őt onnan átmenetileg vagy tartósan.

MIT MOND ERRŐL AZ ENSZ GYERMEK JOGI EGYEZMÉNY?

- „ 1. Az Egyezményben részes államok minden erejükkel azon lesznek, hogy biztosítsák annak az elvnek az elismertetését, amely szerint a szülőknek közös a felelősségük a gyerek neveléséért és fejlődésének biztosításáért. A felelősség a gyerek neveléséért és fejlődésének biztosításáért elsősorban a szülőkre, illetőleg, adott esetben a gyerek törvényes képviselőire hárul. Az ő cselekedeteiket a gyerek legfőbb érdekei kell vezessék.
2. Az Egyezményben említett jogok biztosítása és előmozdítása érdekében a részes államok megfelelő segítséget nyújtanak a szülőknek és a gyerek törvényes képviselőinek a gyerek nevelésével kapcsolatban rájuk háruló felelősség gyakorlásához, és gondoskodnak gyermekjóléti intézmények, létesítmények és szolgáltatások létrehozásáról.
3. Az Egyezményben részes államok megtesznek minden megfelelő intézkedést annak érdekében, hogy a dolgozó szülők gyerekei számára biztosítsák olyan szolgáltatások és napközbeni gyermekellátó intézmények igénybevételének jogát, amelyekre jogosultak.”²

¹ Siv Widerberg: Mónáéknál, in: Ami a szívedet nyomja, Svéd gyerekversek, Móra Könyvkiadó, Budapest, 1975. 53. oldal,

² Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához, CSAGYI, Budapest, 2009, 169. oldal. Az eredeti fordítás szerint: gyermekőrző intézmények – mára más a szóhasználat, ezt reméljük módosítani fogják.

A család, a szülők akkor tudják megfelelően betölteni a szerepüket, ha ismerik a szülői felelősséggel járó feladatokat, és megfelelő ismereteik, készségeik vannak ezek gyakorlásához. A neveléssel kapcsolatos elvek és gyakorlat állandó változásban van.

Ilona és Ferenc nagyon eltérő családban nőttek fel. Ferenc családjában mindent pontos rend szerint kellett csinálni, az apa döntött, és határozta meg az élet kereteit, minden családtag neki volt alárendelve. Ilona családjában az édesanya volt a meghatározó személy, a pénz is ő osztotta be, a gyerekek fegyelmezése is az ő feladata volt, az édesapjuk keveset volt otthon, és örömmel engedte át a napi feladatokat. Életük a sok költözés miatt mindig kicsit átmenetinek tűnt, noha nagy szeretetben éltek. Vajon milyen módon lesznek képesek összehangolni saját szülői szerepeiket, és milyen lesz a gyerekek kapcsolata a nagyszülőkkel?

► Honnan tudhatja egy szülő, hogy mik a gyerek fejlődési szükségletei, és mi segíti legjobban harmonikus felnevelkedését?

A családszerkezet, összetétel erőteljes változáson megy át. A korábbi nagycsaládok felbomlottak, és sokféle forma él egymás mellett. A kétszülős családok, a 3 generációs családok mellett egyre gyakoribb az egy szülővel élő gyerekes formáció, mint ahogy a ma mozaik családnak nevezett felállás is, ahol a szülők nem csak vérszerinti gyerekeikkel élnek, hanem az újracházasodás, vagy együttélés során az új partner gyerekeivel, azok szüleivel is rokoni kapcsolatba kerülnek. Ez nem újdonság a történelemben, korábban is gyakran fordult elő ilyen, de akkor elsősorban az egyik szülő halála, míg mára jellemzően a válás miatt.

► Az ön által tanított, gondozott gyerekekkel hogyan dolgozzák fel ezt a kérdést?

A szülőkkel szemben korábban sohasem látott elvárások fogalmazódnak meg gyerekeik gondozása, nevelése során, és gyakran magukra maradnak e feladatokkal. Mindannyiunk érdeke, hogy minden

segítséget megkapjanak ahhoz, hogy képesek legyenek a gyerekeiknek a leghatékonyabb családi körülményeket, nevelést biztosítani. A napközbeni ellátások, hétvégi, szünidei programok nemcsak abban segítenek, hogy a szülők dolgozni tudjanak, hanem a gyerekek számára is jó lehetőséget biztosítanak a közösségi létezés megtapasztalására, az otthoni hiányok kiegyenlítésére, és örömteli programok, nem formális tanulás közben a jól strukturált, értelmes időtöltésre. A gyerekeknek joguk van ehhez, és a családi életet erősíti, ha a szülőket is bevonják ezekbe a tevékenységekbe.

A napközbeni gyerekellátásoknak a családok, elsősorban a gyerek szükségleteihez kellene igazodnia. A rugalmas, sokszínű ellátás módját ad a nagyon eltérő családi helyzetben és életkörülmények között élőknek, hogy a számukra leginkább megfelelő formát választhassák. Ez ma Magyarországon még nem biztosított, pedig azon túl, hogy a gyerekeknek joguk van egészséges felnevelkedésük és képességeik kibontakozása feltételeinek mind teljesebb biztosításához, az örömteli gyerekkorhoz, az ellátórendszer jelentősen segíti a szülőket szülői szerepük jobb betöltését, a problémák megelőzését, és a későbbi iskolai beilleszkedés, jó teljesítmény elérését. A napközbeni ellátás különféle színterei a család szerepét kiegészítve, támogatva kell, hogy működjenek. Nem a szülők helyett gondozzák, nevelik a gyereket, szerepük jelentősen hozzájárul a gyerek optimális fejlődéséhez, ha megfelelő minőségű az ellátás, jól képzettek és megbecsültek az ott dolgozók, és elég idő marad arra, hogy a családtagok egymással is kellő időt töltsenek el közös tevékenységekkel, örömmel.

- ▶ Az önök intézményében vannak közös családi programok?
- ▶ Bevonják a szülőket a gyerekekkel folytatott munkába?
- ▶ Tudják, hogy mire lenne szüksége a gyerekeknek és a családoknak?

A család életében meghatározó, hogy mit gondolnak a gyerek szerepéről, lehetőségeiről, jogairól, kötelességeiről. A gyerekek jogát véleménye kifejtésére és arra, hogy az őt érintő kérdésekben meghallgassák és figyelembe vegyék, önmagában is fontos szem előtt tartani, de fontos, hogy tudjuk, így tanulja meg a mérlegelést,

felelősségvállalást, döntéshozatalt, aminek nagy hasznát veheti. Azt is ezen keresztül tanulja meg, hogy másokat meg kell hallgatni, és érdemes mérlegelni a véleményüket.

Zsófi szülei elváltak, és a láthatások sok nehézséget és fájdalmat okoznak. Édesanyja nem örül, ha Zsófi az apai nagyszüleit látogatja, és igyekszik az apával való együttléteket is korlátozni. Zsófi egyre gyakrabban érzi úgy, hogy segítségre lenne szüksége ahhoz, hogy az édesanyját meggyőzze, szüksége van minden szeretett családtagjára, és nem kellene félnie az anyukájának, hogy kevésbé van szüksége rá. Az iskolapszichológussal beszélgetett erről, mert egyre gyakrabban merültek fel magatartási, tanulási gondok. Az édesanyja elzárkózott a megbeszélésektől, mondván, Zsófit az apja családja befolyásolja, nem értheti még a problémákat.

- ▶ Ön mit tenne hasonló helyzetben?
- ▶ Szakemberként meddig terjed a kompetenciája?

Ha egy családban veszélyessé válik egy gyerek helyzete, kellő mérlegelés és megfelelő segítség nyújtását követően felmerülhet a kiemelés lehetősége. A gyerek joga a családban való élethez azt is jelenti, hogy ilyenkor mindenekelőtt a tágabb családban, rokonságban kell elhelyezést biztosítani. Ha ez nem lehetséges, akkor nevelőszülőkhöz kerülhet a gyerek. Ha végleges sorsrendezésre van szükség, akkor az örökbefogadás jelenthet megoldást.

Különböző életkorokban a gyerekek szükségletei és lehetőségei is mások. Az idősebb gyerekek esetében fel kell tudni mérni, hogy melyik ellátási forma segíti leginkább a gyerek fejlődését és a családból való kiemelés feldolgozását. A vérszerinti családdal minden lehetséges módon biztosítani kell a folyamatos kapcsolattartást, amennyire ez lehetséges, s ha nem ellenkezik a gyerek legfőbb érdekével. Gyakran nem csak a bántalmazó, elhanyagoló szülővel, hanem a testvérekkel, nagyszülőkkel, rokonokkal is megszakad a kapcsolat, ami súlyosan sérti a gyerek családdhoz való jogát és érdekeit is.

János csecsemőkorában került intézeti gondozásba, mivel fiatalos édesanyja nem tudta nevelni. A nagyszülők vidéken éltek, senki nem kérdezte meg, hogy vállalnák-e a kisgyerek nevelését, mint ahogy anyja idősebb testvéreit sem. Az intézetben nem érezték feladatuknak, hogy a tizenéves anyát meggyőzzék a kisgyerekkel közös elhelyezés fontosságáról, és ezt a gyermekvédő intézet sem szorgalmazta. A kisgyerek élete első három évét csecsemőotthonban töltötte, és alig találkozott az édesanyjával, apját nem ismerte. Amikor az anya férjhez ment és ismét gyereke született, felmerült János hazavitele. Ekkor már két éve nevelőcsaládban élt. A szakemberek számára jelentős dilemmát okozott, hogy mi János legfőbb érdeke. Jobb-e neki a megszokott nevelőcsaládban, ahol nem szándékozták örökbe fogadni, vagy a vérszerinti szülővel együtt lenne esélye a harmonikus fejlődésre. Az anya és új partnere támogatása, felkészítése lehetővé tette, hogy János hazamenjen, és beilleszkedjen a saját családjába.

Serdülők esetében, különösen, ha a családi problémák kiemelkedően súlyosak voltak, célszerű lehet olyan nevelőcsaládot találni, ahol fokozottan tudnak figyelni a rossz élmények feldolgozására és a bizalom helyreállítására. Gyakran a lakásotthoni, kollégiumi elhelyezés ilyenkor szerencsésebb, mert a kamaszok nehezen illeszkednek be egy új családi rendszerbe, hiszen éppen önazonosságuk kialakításával vannak elfoglalva, és a kortársak mindennél fontosabb referenciát jelentenek.

► Az ön gondjaira bízott gyerekek esetében hogyan oldhatók fel ezek a helyzetek?

Sajnálatosan gyakran fordul elő, hogy olyankor is a családjában marad egy gyerek, amikor bizonyíthatóan súlyos ártalom éri ott. Sem a gyerek, sem a szülők nem kapnak megfelelő segítséget, és a túl késői beavatkozás tragédiákhoz is vezethet. A szakemberek felkészítése során kiemelkedő jelentőségű, hogy felismerjék a veszélyeztető helyzeteket, képesek legyenek segítséget kérni a megfelelő döntések előkészítéséhez, meghozatalához, és együttműködve más intézményekkel, szakmák képviselőivel biztosítani a gyerek biztonságát, jóllétét.

A családok integritása, autonómiája azt jelenti, hogy nem szabad szükségtelenül beavatkozni az életükbe, de megfelelő információt, segítséget, támogatást kell nyújtani, hogy képesek legyenek gyerekeiket megfelelően gondozni, nevelni, szükség esetén pedig meg kell védeni a gyereket minden veszélytől és ártalomtól.

A közoktatási törvény 2§ c) pontja szerint az iskola felkészíti a tanulókat a családi életre, családtervezésre, ami azt feltételezi, hogy a pedagógusok ismerik azokat a technikákat és módszereket, amelyek segítenek a gyerekeknek abban, hogy felmérjék és értékeljék családi helyzetüket, támogatást kapjanak otthoni konfliktusaik megoldásában. Ennek semmilyen feltétele nem biztosított a mai magyar iskolarendszerben, noha a jogszabály ezt világosan előírja.

A polgári törvénykönyv módosítása és az ezzel összefüggő viták jól jelzik, hogy sokféle szempont és álláspont összehangolására van szükség. A családjogi törvényben számtalan olyan változás várható, amely erősíti a gyerekek jogait, egyben orientálja a szülőket és a közösséget is, végrehajtása attól függ, mennyiben kapnak eszközöket, ismereteket azok, akiknek alkalmazni kell.

FONTOS HAZAI JOGSZABÁLYOK

- **2009. évi LXXIX. törvény** a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény, valamint egyes szociális tárgyú törvények módosításáról
- **2005. évi CXL. törvény** a szülői felelősséggel és a gyermekek védelmét szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos együttműködésről, valamint az ilyen ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról szóló, Hágában, 1996. október 19-én kelt Egyezmény kihirdetéséről
- **2005. évi CXXVI. törvény** a családtámogatási rendszer átalakításáról
- **2005. évi LXXX. törvény** a gyermekeknek a nemzetközi örökbefogadások terén való védelméről és az ilyen ügyekben történő együttműködésről szóló, Hágában, 1993. május 29. napján kelt Egyezmény kihirdetéséről
- **2004. évi LXVIII. törvény** a gyermekek feletti felügyeleti jogot

érintő határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a felügyeleti viszonyok helyreállításáról szóló, 1980. május 20. napján Luxemburgban kelt európai Egyezmény kihirdetéséről

- 1999. évi C. törvény az Európai Szociális Karta kihirdetéséről
- 1998. évi LXXXIV. törvény a családok támogatásáról
- 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
- 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról
- 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról
- 136/2009. (VI. 24.) Korm. rendelet a krízishelyzetbe került személyek támogatásáról

INFOKOMMUNIKÁCIÓS JOGOK, RÉSZVÉTEL

„Úgyis az van, amit a felnőtt akar, mert ő a felnőtt. Én csak hallgatók. Felesleges bármit mondanom.”¹

„A rólunk döntést hozóknak oda kellene figyelniük ránk, mert soha nem fogják felét sem megtapasztalni annak, amit mi átéltünk gyerekvédelmi gondozottként.”²

MIT MOND ERRŐL AZ ENSZ GYERMEKJOGI EGYEZMÉNY?

Az alapelvek és a személyiségi jogok között is szerepelhet a gyermek véleményének tiszteletben tartása (12. cikkely). A gyereke(ke)t minden őket érintő vagy rájuk vonatkozó döntés során meg kell hallgatni, be kell vonni a döntési folyamatba, és a véleményüket korukra és érettségükre tekintettel figyelembe is kell venni. Ez lehet egyéni ügy, családi esemény, iskolai, helyi közösségi vagy országos ügy is. Megjelenhet a gyakorlatban mint egyszeri esemény (váláskor a gyermeket a bíróság meghallgatja az elhelyezésével kapcsolatban), de működhet rendszerített, szervezett, intézményesített (Iskola Tanács közvetíti a diákok álláspontját egy-egy iskolai ügyben) vagy projekt formában is (pl. környezettudatos regionális lobbizás egy adott erőműépítés tervezésekor). A jogot egyénileg és csoportosan is lehet gyakorolni. Ez utóbbi okán szorosan ide kapcsolódik a gyerekeket szintén megillető egyesülési és békés gyülekezési jog is.

A véleménynyilvánítás/kifejezés szabadsága (13. cikkely). Minden gyerek szabadon véleményt nyilváníthat bármilyen formában, egy lényeges korláttal – nem sértheti meg mások jogait.

A megfelelő információkhoz való hozzáférés (17. cikkely). Ez

¹ Zsámbéki Eszter: A lakóotthonban élő gyermekek helyzete. CSAGYI 2004/2, 5-19. oldal

² Care Matters: Young people's responses, 2007

elsősorban a média dimenziójában nyer értelmezést, de fontos vonatkozással bír egyéb területeken, pl. a gyerek identitásának, tájékoztatásának témakörében is (pl. közöljék vele, hogy örökbefogadott, megismerhesse vérszerinti szüleit, el tudja olvasni a menekülttábori házirendet).

- ▶ Amikor diák volt, hányszor fejthette ki a véleményét a tanára munkájáról?
- ▶ Mi a szerepe a diák önkormányzatnak?
- ▶ Miért van jelentősége annak, hogy egy gyerek véleményét kikérjük-e a vele kapcsolatos kérdésekben?

Az Országgyűlési Biztos Gyerekjogi projektjének honlapján feltett leggyakoribb kérdések között szerepel a Diák Önkormányzatok működése, szerepe.³ Ezt erősíti egy korábbi kutatás jellemző adata: a középiskolás fiúkat a sport és hagyományörző tevékenységek mellett a DÖK-höz kötődő tevékenységek vonzzák.⁴

„A beadványozó kérdése az iskolaszék működésével volt kapcsolatos. A közoktatási törvény 60. § 2. bekezdésében foglaltak szerint az iskolaszékbe a szülők, a nevelőtestület, az iskolai diákönkormányzat azonos számú képviselőt küldhet. Tájékoztattuk, hogy álláspontunk szerint ebben az esetben a tanulók teljes értékű szavazati joggal bírnak, tekintet nélkül a cselekvőképesség egyéb esetekben alkalmazandó szabályaira. A tanulók a törvény erejénél fogva szavazati jogosultsággal rendelkeznek. (K-OJOG-495/2004.)”

Az iskolákban készült felmérés szerint a gyermekjogok súlyos sérelmeket szenvednek a legegyszerűbb kérdésekben is, mint amilyen például a konzultációs jog, a házirend elkészítése, amibe többnyire nem vonják be a diákokat.⁵

³ http://gyermekjogok.obh.hu/gyik.php#question_3

⁴ Szabó Ildikó és Örkény Antal (1998) Tizenévesek állampolgári kultúrája. Budapest: Minoritás Alapítvány

⁵ Részletes kutatási beszámolók készültek erről, pl. Bíró, 1998.

„Egy szülő a következő problémákkal kapcsolatban kereste meg hivatalunkat. Gyermek iskolájában mágneskártyás beléptető-rendszert helyeznek a bejáratához, amely ellenőrizhetően és visszakereshetően rögzíti a be- és kilépés időpontját. A rendszer közvetlen összeköttetésben áll az elektronikus naplóval, amely így a hiányzást és késést azonnal rögzíti. A szülő sérelmezte, hogy ha a tanuló otthon felejtí a kártyáját, az órái igazolatlan mulasztásként lesznek regisztrálva. A szülő sérelmezte továbbá, hogy erről előzetesen sem a szülők, sem a tanulók véleményét nem kérte ki az iskola. Egy későbbi diákfórumon a tanulók tiltakoztak ugyan a rendszer ellen, de az iskola vezetősége azt válaszolta, hogy a fenntartó önkormányzat döntése a tárgyban már megszületett. A szülő sérelmezte azt is, hogy a mágneses belépőkártyát a tanulónak kell kifizetniük.”⁶

A gyermekvédelmi törvény alapján készülő gondozási-nevelési tervekben a szakembereknek figyelembe kellene venni az érintett gyermek véleményét és érzéseit. Az erre is alapozott lépéseket dokumentálni kellene, és rendszeresen ellenőrizni az érvényesítés módjait.

- ▶ Elgondolkodott már azon, hogy egy beszéd vagy hallás-fogyatékkal élő gyermek speciális tudás és felszerelések nélkül sokszor egyáltalán nem képes magát megértetni környezetével?
- ▶ És arról, hogy a iskolába többszörös hátrányokkal érkező gyerek szókincse átlagosan egyharmada a magas státuszú családból érkezőnek, így gyakran se nem érti pontosan, amit mondanak neki, se saját véleményét nem képes megfogalmazni, vállalni?

Angliában 2006-ban ért véget az a 4 éves Kommunikációs Elsősegély nevű projekt, melynek során több mint 4000 iskolás korú beszéd-fogyatékos gyermek kapott a kifejezéshez szükséges felszerelést és vehetett részt felkészítésen.

Ugyancsak Angliában a szociális szolgálatok panasz-eljárása keretében 2006 óta minden gyerekpanaszt 20 napon belül ki kell vizsgálnia és megoldást kell rá találnia a helyi hatóságnak.

⁶ Oktatási Jogok Biztosa, http://www.oktbiztos.hu/ugyek/jelentes2005/szemelyes_adatok.html

Bármelyik menekülttáborban vagy átmeneti otthonban, kísérő nélküli kiskorúak számára működtetett biztonságos házban ki kell függeszteni az ott élő gyerekek által megértett nyelven a hely házirendjét.

A gyerekjog területén kortárs csoportokat képeznek egy közalapítvány munkatársai Magyarországon. Az „Ombudsmanó mozgalom” keretében minden évben országos vetélkedőt szerveznek, amelyben 10-12 gyermekvédelmi intézmény csapata versenyez egymással az európai jog, az állampolgári jogok, a betegjogok területén. A gyerekek nagy része lakóotthonban lakik, őket nagyon nehéz lenne elérni, de a közalapítvány által biztosított mobiltelefonokkal, zöld szám hívásával jelzőrendszerként, segítőként nagyon fontos feladatot látnak el.⁷

- ▶ Egy hároméves gyereket miről kérdezne meg, és miről nem: írjon listát!
- ▶ Hogyan állapítható meg, hogy milyen döntésben való részvételre érett egy tízéves?

Nagy Britanniában 2009-ben, első ízben fordult elő, hogy egy négyéves kislány vallomása alapján vontak eljárás alá egy szexuális bántalmazást elkövető támadót. A jogvédők ezt jelentős előrelépésként értékelik a gyerekek meghallgatáshoz és véleménynyilvánításhoz való jogának érvényesülésében. Az elkövető ügyvédjének kifogásait elutasították, mivel a felnőtt tanúk nem szavahihetőbbek, vagy kevésbé manipulálhatók.

Nincs a hatósági vagy bírósági eljárással érintett gyerek számára gyerekbarát módon megírt írásbeli tájékoztató, amiből megértheti annak a folyamatnak a lényegét, amelynek résztvevője, amelyben rá is vonatkozó döntést hozhatnak, pl. családi ügyek, válás, gyerekelhelyezés, mediáció.

Magyarországon a gyerek nem vétőzhatja meg a saját örökbefogadását, semmilyen életkorban. Ha ki is kéri hozzájárulását, döntése nem szabad és információkon alapuló. Az örökbefogadott gyerekek egy jelentős része nem tudja, hogy örökbefogadták.

⁷ <http://www.akontroll.eu/bel1.php?ssz=15>

A családjából kiemelt gyerek a gyermekvédelmi elhelyezési tanácskozáson vagy nem vesz részt, és így a véleményét sem fejtheti ki, vagy gyakran felkészítés nélkül beültetik idegen felnőttek közé, akik a feje felett beszélnek meg a családját, és az őt érintő sokszor nagyon érzékeny kérdéseket, őt viszont nem kérdezik meg, vagy esetlegesen veszik figyelembe a véleményét.

Az ENSZ Gyermekjogi Bizottság a magyarországi gyermekjogokra vonatkozó országjelentés alapján ebben a témában több záró észrevételt is tett. 2006-os ajánlásaiban a gyermekek számára biztosított panasz és ellenőrző eljárások kialakítását szorgalmazza (12c), felhívja a figyelmet arra, hogy a gyermekelhelyezési eljárásokban és a helyettesítő védelem iránti intézkedések esetén jobban figyelembe kellene venni a gyermek véleményét, a gyerek véleménye tiszteletben tartásának érvényesülnie kell mind a családban, az iskolában, a helyi közösségben, valamint a gyermekkel foglalkozó minden intézményben (24-25), kiemelten fontos a megfelelő információkhoz való hozzáférés biztosítása az internetes, mobil technológián keresztül erőszak, pornográfia, rasszizmus megakadályozásával (28-29), a joggal összeütközésbe került gyerek panasztételi jogát is biztosítani kell, megerősíteni szükséges független és hatékony panasztételi mechanizmussal (61c).

A fiatalok médiafogyasztási szokásait feltáró kutatás szerint a tinik körében minden lényeges kommunikációs vonatkoztatási szempont – úgymint tájékozódási pont, hasznosság, érdekesség, szórakoztatás, hitelesség – esetében a legmeghatározóbb csatorna a televízió, ezt követi az internet, magazinok, rádió. A megkérdezettek nem említettek közszolgálati adókat, noha leginkább ezeken lehet kulturálisan értékesnek tartott tartalmakat, célzott ismeretterjesztést átvinni.

FONTOS HAZAI JOGSZABÁLYOK

- 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról – diákjogok, véleménynyilvánítás, részvételi mechanizmusok, közösségi érdekképviselő
- 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról – gyermeki jogok: véleménynyilvánítás, származásának megismerése, információs ártalmaktól való védelem
- 2007. évi II. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról
- 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
- 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról
- 1998. évi XIX. törvény a büntető eljárásról

A GYEREKEK Bántalmazása és Kizsákmányolása

„A rossz győzelméhez nem kell más, csak hogy a jók ne tegyenek semmit”
(Edward Bruke)

A gyerekek bántalmazása sok vihart kavarázó kérdés, de a jobb megértést és a szükséges változtatásokat segítheti, ha egy kicsit más szemszögből nézünk rá, de a gyermekjogi megközelítés biztos eligazítást nyújt.

„Az iskola igazgatója úgy döntött, hogy amennyiben a tanárok sokszor késnek az óráikról, nem javítják ki időben a dolgozatokat, illetve, ha a szülők nem gondoskodnak megfelelően gyerekeik iskolai felszereléséről, vagy ismétlődően vitába szállnak a pedagógussal a gyerek teljesítményének értékeléséről, és a figyelmeztetés nem segít, akkor jogosan lehet az érintetteket büntetésként hazaküldeni az iskolából, sarokba állítani, hogy átgondolják, amit tettek; a tantestület, vagy családtagjaik előtt leszidni, megszégyeníteni, illetve súlyosabb esetekben, időnként egy makarenskói pofont adni, az biztosan nem árt.”

Ugye milyen képtelennek tűnne a fenti rendelkezés? Pedig a gyerekek otthoni és intézményekben történő fenyegetése, verbális, fizikai bántalmazása ugyanezen a szemléleten alapszik.

„Embereket ütni helytelen, és a gyerekek is emberek.” A vessünk véget a gyerekek testi fenyegetésének” nemzetközi szervezet mottója hasonló elvet fogalmaz meg¹

MIT MOND ERRŐL AZ ENSZ GYERMEKJOGI EGYEZMÉNY?

1. Az Egyezményben részes államok megtesznek minden arra alkalmas, törvényhozási, közigazgatási, szociális és nevelési intézkedést, hogy megvédjék a gyermeket az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durva

¹ www.endcorporalpunishment.org

ság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányolás - ideértve a nemi erőszakot is - bármilyen formájától mindaddig, amíg szüleinek vagy valamelyik szülőjének, illetőleg törvényes képviselőjének vagy képviselőinek, vagy bármely más olyan személynek, akinél elhelyezték, felügyelete alatt áll.

2. Ezek a védelmi intézkedések szükség szerint olyan hatékony eljárásokat foglalnak magukban, amelyek a gyermek és gondviselői számára szükséges szociális programok létrehozását teszik lehetővé, továbbá a fentebb leírt rossz bánásmód eseteiben hozzájárulnak a cselekmény felismeréséhez, bejelentéséhez, a jelentés illetékes helyre juttatásához, vizsgálatához, kezeléséhez és az esetek figyelemmel kíséréséhez; szükség szerint magukban foglalják a bírói beavatkozással kapcsolatos eljárást is.

A tanár rendszeresen szidalmazta a tanulókat, senkiházinak, mocskos cigánynak, hülyének nevezve őket. Az egyik fiú kiemelt egy csapat a helyéből, és a tanár felé közelített vele. Korábban már többször kérték a pedagógust, hogy ne beszéljen velük így. Kizárták az iskolából, mindenki sajnálta az idős tanárt. A sajtóban csak a rendkívül problémásnak látszó tizenéves agressziójáról esik szó, és az igazgatónőt a sajtóban elmarasztalják, mert véleménye szerint, az érintett gyerek tehetséges és aktív színjátész, a tanár pedig egy nyugdíjas mérnök, aki idős korában kezdett el tanítani, kereset kiegészítésként és magatartása tarthatatlansága miatt többször is figyelmeztették. Az iskola a főváros egyik legproblémásabb területén küzdött sokszáz halmozottan hátrányos gyerek sikeres neveléséért, tanításáért.”

- ▶ Mit lehet tenni, ha a gyerek agresszív, erőszakosan lép fel?
- ▶ És ha a tanár?
- ▶ Milyen módszerekkel lehet ilyenkor a jogok és kötelezettségek között harmóniát teremteni?
- ▶ És a vitatkozó felek között?

Jogos közfelháborodást vált ki, ha egy szülő vagy gyerek megüt egy pedagógust, kiabál vele, megalázza. Vajon ugyanez miért elfogadott, ha gyerek az áldozat? Mi a különbség a gyerek, vagy a felnőtt bántalmazása között?

„Én sajnálom anyát, mikor elveszti a türelmét, sokszor igazából nem is rám haragszik, amikor ordít, csúnyákat mond rólam és megüt, de attól még fáj.” (Zsuzsi, 11 éves)

„A másfél éves Pisti kis híján leszaladt a járdáról a forgalmas főutcán. A mamája háromszor ráhúzott a fenekére, hogy megértse, ezt nem szabad, mert veszélyes.”

- ▶ Mit ért Pisti az ütésből, és máskor leszalad-e a járdáról?
- ▶ Mit ért a 6, 10, 15 éves az ütésből?
- ▶ Szól-e valamilyen érv a testi fenytés mellett?

„A Bizottság javasolja, hogy a részes állam tegyen intézkedéseket – ha szükséges akár büntető jellegűeket –, hogy felhívja az oktatási rendszer szakembereinek, különösen a tanároknak a figyelmét azon kötelezettségükre, hogy tartózkodjanak a testi fenytés alkalmazásától. Emellett a Bizottság javasolja olyan kampányok szervezését, amelyekkel a gyerekeket jogaikról tájékoztatják.”²

Az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága 41. ülészakán, záró észrevételeket fogalmazott meg Magyarország számára 2006. januárjában. Ebben azt javasolják, hogy:

„Az Egyezmény 19. cikkére figyelemmel [...] a részes állam:

- a. folytassa a gyerekek elleni erőszak és a szexuális kizsákmányolás beható tanulmányozását annak érdekében, hogy felmérje az erőszak gyakoriságát, okait, kiterjedését és természetét.*
- b. A gyerekek elleni abúzus megelőzése és leküzdése érdekében erősítse a figyelemfelhívó és tájékoztató kampányokat a gyerekek bevonásával. [...]*
- d. javítsa a gyermekbántalmazási esetek bejelentési arányát, többek között a gyermekekkel, gyermekekért dolgozó szakemberek jelentéstételi kötelezettségének és a gyerekek bejelentési lehetőségeinek erősítésével.*

² CRC/GC/2006/8, „A gyermek joga a testi fenytéssel és a büntetés más kegyetlen vagy megalázó formáival szembeni védelemhez”

e. biztosítsa a szükséges szolgáltatásokat a gyermekáldozatok teljes fizikai és lelki felépüléséhez és társadalmi reintegrációjához.”

„A súlyos arccsonttörést szenvedett asszony nem meri feljelenteni gyereke apját, aki rendszeresen bántalmazza, megalázza a gyerekek előtt. A gyermekjóléti szolgálat felhívja a figyelmét, hogy ő maga is bántalmazza a gyerekeket, ha nem fogad el segítséget, és ezzel késlelteti, akadályozza védelmüket. Végző esetben a gyerekek emiatt kiemelhetők a családból.”

- ▶ Mit lehet, kell tenni, ha a tanár tapasztalja, vagy vélelmezi a családon belüli erőszakot?
- ▶ Milyen módon segíthet a diáknak és a családnak a jelentési kötelezettség túl?

„A 15 éves, gyermekotthonban élő lány az egyik országos főút mellett árulja a testét. Sem a gondozásával megbízott intézmény, sem a tankötezettsége ellenére hiányzásait számon tartó iskola nem vesz erről tudomást, pedig több szakember látta őt már ott állni, félre nem érthető helyzetben.”

A gyermekvédelmi törvény 2009. évi módosítása szerint a szülőn kívül a szakemberek, intézmények és fenntartók felelőssége is megállapítható, ha a gyereket bántalmazás éri, elhanyagolják, illetve, ha nem biztosítják a gyerekek jogainak érvényesülését, nem védik meg a gyereket.³ A felnőtteknek, szakembereknek feladatuk abban segíteni, hogy minden 18 év alatti gyerek minden lehetséges segítséget megkapjon ahhoz, hogy képességeit kibontakoztathassa, és erőszak nélkül éljen. Ehhez sokféle technika, szakmai ismeret áll rendelkezésre, de a kutatások szerint az elfogadó légkör, a befogadás segít a legtöbbet.

- ▶ Az ön gyakorlatában mi a leghatékonyabb eszköz ilyen esetekben?

³ A gyermekvédelmi igazgatási bírság, Gyvt. 22§ 100A-100B (Noha a módosítás a büntetőjogi felelősséget nem mondja ki, a bírság és a továbbképzésre kötelezés, egyeztetés az első lépés afelé, hogy a szakemberek és intézmények is a szülővel legalább azonos mértékben legyenek felelősségre vonhatók.)

„Bár meg se született volna, pont olyan vagy, mint a tróger apád, aki itt hagyott és nem fizet egy fillért se.”

- ▶ Hogyan lehet segíteni a szülőnek, hogy megértse, szinte jóvátehetőnek az ilyen kijelentések?
- ▶ És hogyan lehet segíteni a gyerekeknek, hogy megbántott önérzetét, a súlyos verbális abúzust kiheverje?
- ▶ Mi a szerepe és lehetősége az iskolának, szakembernek?

Az Európa Tanács tagállami parlamenti közgyűlésén 2004-ben fogadták el azt a célkitűzést, hogy egész Európában legyen tilos a testi fenytés minden formája a családokban is, ami jelenleg 15 országban, köztük Magyarországon jogszabályi szinten már megvalósult a Gyermekvédelmi törvény módosításával. „A Közgyűlés úgy értékeli, hogy a gyerekek bármilyen fajta fizikai fenytése az emberi méltósághoz fűződő alapvető jogaikat és fizikai integritásukat sérti.” Mindazonáltal a testi fenytés, fizikai bántalmazás tárgykörébe tartozónak tekintik a megalázó bánásmód minden formáját.

A tiltás mellett a cél elérését elsősorban a pozitív szülői nevelési technikák terjesztésével, megismertetésével kívánják elérni, amiről egy kiváló könyvet „A szülőség Európában: egy pozitív megközelítés” címen jelentette meg az Európa Tanács.⁴

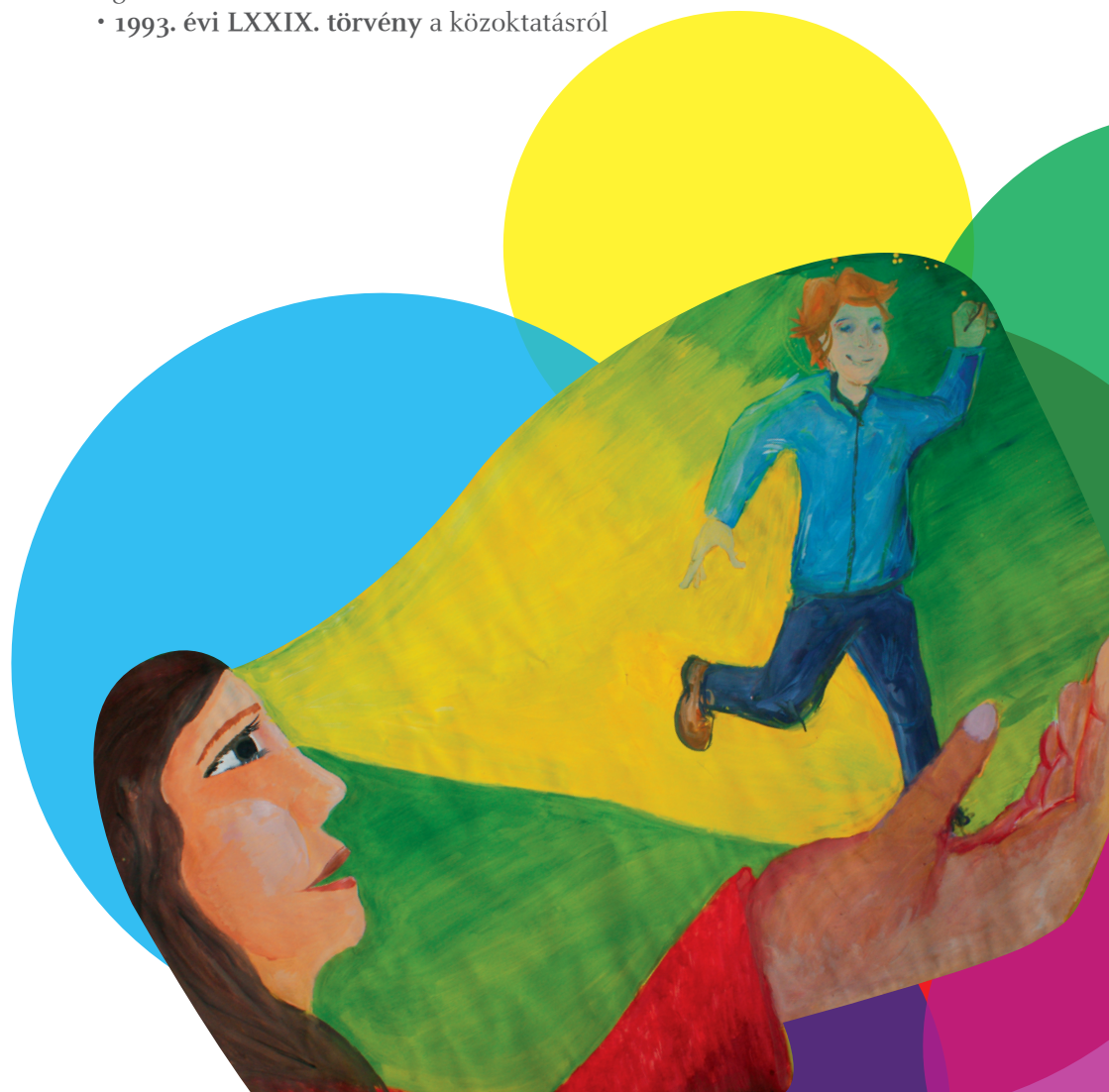
Gyermekvédelmi törvény 6§(5) A gyermeknek joga van emberi méltósága tiszteletben tartásához, a bántalmazással - fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal -, az elhanyagolással és az információs ártalommal szembeni védelemhez. A gyermek nem vethető alá kínzásnak, testi fenytésnek és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetésnek, illetve bánásmódnak.

Közüktatási törvény 10§(2) A gyermek, illetve a tanuló személyiségét, emberi méltóságát és jogait tiszteletben kell tartani, és védelmet kell számára biztosítani fizikai és lelki erőszakkal szemben. A gyermek és a tanuló nem vethető alá testi fenytésnek, kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak.

⁴ Egyes részletei a miniszteri ajánlásokkal együtt olvashatók a www.csagyi.hu honlapon.

FONTOS HAZAI JOGSZABÁLYOK

- 2009. évi LXXIX. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény, valamint egyes szociális tárgyú törvények módosításáról
- 2005. évi CXL. törvény a szülői felelősséggel és a gyermekek védelmét szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos együttműködésről, valamint az ilyen ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról szóló, Hágában, 1996. október 19-én kelt Egyezmény kihirdetéséről
- 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
- 1993. évi LXXIX. törvény a közöktatásról

KÜLÖNÖSEN VÉDTELEN GYEREKCSOPORTOK

*„Mindannyian mások vagyunk,
Bár egyben másban hasonlítunk,
Mindannyian mások vagyunk,
(még) jó, hogy van néhány közös dalunk.”
(Bródy János)*

A kiszolgáltatottság, védtelenség, sérülékenységek azok a kategóriák, amelyeket a gyerekek – és felnőttek – olyan speciális csoportjaira alkalmazunk, akik valamilyen okból fokozottan ki vannak téve a kirekesztettségnek, marginalizálódásnak. E csoportok sok tekintetben különbözhetnek egymástól, mégis sok hasonlóságot találhatunk a társadalmi beilleszkedési esélyekben és a lehetőségekhez való hozzáférés nehézségeiben, egyenlőtlenségeiben. Sok esetben egy-egy érintett gyerek, vagy felnőtt több csoportba is tartozik, ami fokozza a margóra szorulás és a hátrányos helyzet kialakulását.

Felsorolunk néhány ilyen csoportot (a teljesség igénye nélkül), akiknek a jogérvényesítésére fokozottan ügyelni kell, akik még több védelemre jogosultak, mint a többi gyerek:

- fogyatékossgal élők
- mentális problémával küzdők
- családjukon kívül élők
- etnikai kisebbséghez tartozók
- nőneműek
- menekültek
- bevándorlók
- hajléktalanok
- kizsákmányoltak
- problémákkal küzdő, krízis helyzetű családokban élők
- földrajzi, szociális, gazdasági elszigeteltségben élők
- szegények

- súlyos, krónikus betegséggel küzdők
- függőségben szenvedők
- bűncselekményt elkövetők, szabadságuktól megfosztottak
- bűncselekmény, erőszak áldozatává válók, vagy ezek tanúi

A Gyermekjogi Egyezmény sok helyen foglalkozik ezekkel a különösen kiszolgáltatott, sérülékeny, védtelen gyerekcsoportokkal, így azokban a cikkekben kiemelten, amelyek:

- a gyerek legfőbb érdekével
- az identitás megőrzésével
- a szülőktől való elválasztással
- a szülők és az állam közös felelősségével a gyerek nevelésében
- a gyerek erőszak minden formájával szembeni védelmével
- a családjuktól megfosztott gyerekekkel
- az örökbefogadottakkal
- a menekült gyerekekkel
- a fogyatékossgal élőkkel
- a kisebbségi és őslakos gyerekekkel
- a szexuálisan és más formában kizsákmányolt gyerekekkel
- az emberkereskedelem, elrablás, eladás áldozatává vált gyerekekkel
- a kínzásnak, megalázó bánásmódnak kitett és/vagy szabadságuktól megfosztott
- a fegyveres konfliktusban érintett gyerekekkel
- áldozattá vált gyerekekkel
- az igazságszolgáltatással kapcsolatba került gyerekekkel és fiatalokkal foglalkoznak

A fenti csoportok közül sokan néhányat nem tekintenek összevethetőnek, vagy egy sorba illeszkedőnek. Jelen elemzésünk szerint azonban összeköti őket az, hogy speciális helyzetük, védtelenségük okán fokozottan kell ügyelni arra, hogy jogaikat ismerjék és érvényesíteni tudják, a róluk döntést hozók, körülöttük élők tisztában legyenek e jogokkal, és ne éljenek vissza kiszolgáltatottságukkal, gyengébb érdekérvényesítő képességükkel.

A megerősítés – empowerment - azt jelenti, hogy valakinek abban nyújtunk támaszt, hogy képes legyen önálló döntéseket hozni, tudjon vá-

lasztani és élhessen a jogaival. Ez önmagában ellentmondásnak látszik, ám a megerősítés nem azt jelenti, hogy kívülről beavatkozunk, hanem azt, hogy segítünk abban, hogy elég erővel rendelkezzen valaki ahhoz, hogy a saját lábára állhasson átvitt és szó szerinti értelemben egyaránt.

A kissúlyú koraszülöttként világra jött, és nehezen fejlődő, erős szemüveget viselő, félős gyereket az óvodában csúfolták, gyakori betegségeiből is következő visszahúzódó magatartása miatt az óvónők nem szívesen fogadták el, többször kísérletet tettek arra, hogy „el-tanácsolják” az óvodából. Hasonló módon bántak azokkal a roma kisgyerekekkel is, akiket az 5 éves kortól kötelező iskola előkészítő évre írtak be a szülők az óvodába. Ezek a gyerekek kirekesztetnek érezték magukat, a szüleik nem tudták megvédeni őket, a többi gyerek pedig azt tanulta a felnőttektől, hogy aki gyenge, szegény, beteg, vagy egyszerűen különbözik a többiektől, az nem érdemel azonos jogokat, és emberséges bánásmódot, fokozott védelmet, így ők is csúfolták, bántották ezeket a gyerekeket, nem játszottak velük.

A kirekesztésnek nem csak aktív formája van, hanem passzív is. Az aktív kirekesztés többnyire tudatos intolerancia, míg a passzív kirekesztés lehet tudatos, vagy öntudatlan ignorálás, megkülönböztetés.

„Az Európai Unió jelenleg olyan jelentős gazdasági, politikai, környezeti és társadalmi változásokat él át, amelyek a gyermekeket is érintik. Az EU-ban a relatív szegénység jobban veszélyezteti a gyermekeket, mint a lakosság egészét (a 0–15 év közötti gyermekek 20 %-a és a 16–24 közöttiek 21 %-a érintett, szemben a felnőttek 16 %-ával). Különösen ki vannak téve a szegénységnek, a kirekesztésnek és a diszkriminációnak azok a gyermekek, akiknek szülei szegények, vagy akik nem élhetnek szüleikkel, valamint akik bizonyos etnikai közösségekből származnak, mint például a romák. Ezenkívül a gyermekek – és különösen a szegény gyermekek – aránytalanul nagyobb mértékben szenvednek a környezet minőségének romlásától. Az EU megkezdte a kihívások kezelését azáltal, hogy a fenntarthatóbb növekedést, valamint a több és jobb munkahelyet célzó stratégiáját az európai programterv élére helyezte. E stratégia sikere jelenti azon befogadó európai társadalmak egyik előfeltételét, amelyekben a jelenlegi és a jövőbeli generációk gyermekeinek

jogai és szükségletei is szilárd alapokon nyugszanak.

Az identitás kérdése az utóbbi években egész Európában jelentős témává vált. A rasszizmus összes formájának régóta ismert megnyilvánulásai mellett az EU társadalmában egyre nyugtalanítóbb jelenséggé válik a „kivülállók-kal” szembeni gyűlölet és a tőlük való félelem. A kisebbségekből származó gyermekek könnyen a rasszizmus célpontjaivá válnak. A többségi lakosságból származó gyermekek viszont könnyen a szélsőséges politikusok és pártok által javasolt, végletekig leegyszerűsített megoldások befolyása alá kerülnek.

A gyermekekkel szembeni erőszak az utóbbi években egyre nagyobb gondot jelent az EU-ban. Számos formában nyilvánulhat a családon és az iskolán belüli erőszaktól kezdve a nemzeteken átívelő dimenziójú problémákig, ideértve a gyermekkereskedelmet és -kizsákmányolást, a gyermek-szexuizmust, valamint az internetes gyermekpornográfiát is. Másfajta kihívást jelent annak biztosítása, hogy a bevándorló, menedékkérő és menekült gyermekek jogait messzemenően tiszteletben tartsák az uniós és tagállami jogalkotás, illetve politikák végrehajtása során.

A gyermekek kezelésére használt gyógyszerek több mint 50 %-át évtizedeken keresztül nem tesztelték, és nem engedélyezték ilyen használatukat, így nem lehet pontosan tudni, hogy a gyógyszer valóban hatásos-e, és milyen mellékhatásokkal járhat. E problémát most már kezeli a gyermekgyógyászati rendelet, amelyet a közeljövőben fogadnak el.¹

A gyerekek kiszolgáltatottsága, fokozott védtelensége esetén elmulasztott segítségnyújtás, jogsérelem az erőszak egy formája. Ilyen esetekben gyakran nem konkrét személyhez köthető elsősorban ez a bántalmazás, erőszak, hanem az intézményrendszer, illetve az ellátórendszer, az állam és a jogalkalmazók a jogsértő, bántalmazó magatartást folytatók. Ezt intézményes, illetve rendszer abúzusnak nevezzük, mert a gyerek jogszabályokban is biztosított jogait nem gyakorolhatja, súlyos jogsérelem éri, és nincs aki megvédje, igazságot szolgáltatson neki, szükségleteit kielégítse. Ezekben a helyzetekben fokozott jelentősége van annak, hogy a szakemberek milyen módon enyhítik ezeket a rendszerhibákat. Közismert, hogy az esetek jelentős részében a feltételek nem megfelelőek,

¹ Az EU gyermekjogi stratégiája felé, az Európai Bizottság közleménye, [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com\(2006\)0367_/com_com\(2006\)0367_hu.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com(2006)0367_/com_com(2006)0367_hu.pdf)

az infrastruktúra hiányos, a források szűkösek, kevés és nem kellően felkészültek a szakemberek a kiemelkedően nehéz helyzetek kezelésére. Éppen ezért van nagy jelentősége annak, hogy legalább az emberségben, elfogadásban, megértésben, integrálási törekvésekben ne legyen hiány.

„Programunkkal, intézményünk teljes működésével, az egyenlő bánásmód követelményének érvényesítésére törekszünk. Ennek érdekében: Iskolánkban nincs fizikai elkülönítés.

Az oktatásba történő bekapcsolódás feltételeit minden tanulónk számára szabadon biztosítjuk. Iskolánk minden gyermek számára megfelelő pedagógiai feltételeket teremt képességei kibontakoztatásához.

Működésünkkel biztosítjuk a megfelelő színvonalú oktatáshoz való hozzájutást minden tanulónk számára.

Iskolánkban szegregációmentes oktatásszervezési keretek között folyik a nevelő, oktató munka, ami garancia arra, hogy az iskolánk minden szolgáltatása minden tanuló számára elérhető.

Az oktatáshoz kapcsolódó szolgáltatások biztosítása és igénybevétele korlátlanul rendelkezésére áll minden tanulónknak. (idegen nyelvű vizsgára való felkészítés, versenyeztetés, az iskola infrastrukturális adottságainak igénybevétele, szakmai programok)

A követelménytámasztás, a teljesítmények értékelése terén minden tanulónk vonatkozásában a következetességre, a minőségi tudásra, az önmagához viszonyított fejlesztési eredmények figyelembe vételére összpontosítunk.

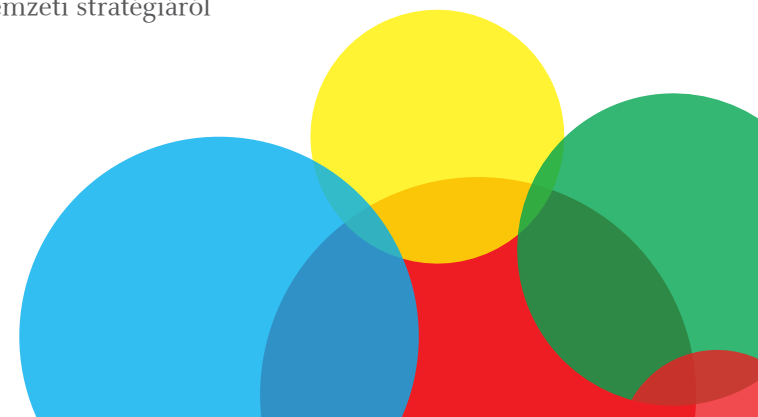
A tanulók fejlődésének nyomon követésére épülő pedagógiai fejlesztés folyik, és a hátrányos helyzetű gyermekek fejlesztésében elért eredmények mérése alapján történik az iskolai munka hatékonyságának megítélése.

A tantestület pedagógusai ismerik és alkalmazzák az egyéni különbségekre figyelő, egyénre szabott módszereket, eszközöket, és tudatosan fejlesztik a gyermekek társas kapcsolatait, egymást segítő közösségeit. Iskolánk pedagógusai tudatosan fejlesztik a család és az iskola közötti kommunikációt, a családot, mint partnert bevonják a gyermekkel kapcsolatos iskolai döntési folyamatokba, így a szülőket partnerünknek tekintjük a nevelési folyamatban.”²

² Baranya Tiborné iskolaigazgató: Bartók Béla Általános Iskola, Gyál, Integrációs programja, 2008/2009 (www.bartok-gyal.sulinet.hu/intprog.doc)

FONTOS HAZAI JOGSZABÁLYOK

- **2009. évi LXXII. törvény** a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról
- **1998. évi XLII. törvény** az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezmény tizenegyedik jegyzőkönyvének kihirdetéséről
- **1997. évi XXXI. törvény** a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
- **11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet** a nevelési-oktatási intézmények működéséről
- **2007. évi XCII. törvény** a Fogyatékkal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről
- **2007. évi LXXX. törvény** a menedékgjogról
- **2006. évi CII. törvény** az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló Jegyzőkönyve kihirdetéséről
- **2003. évi CXXV. törvény** az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról
- **1999. évi XXXIV. törvény** az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló, Strasbourgban, 1995. február 1-jén kelt Keretegyezményének kihirdetéséről
- **1998. évi XXVI. törvény** a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról
- **1997. évi XXXI. törvény** a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
- **1993. évi LXXVII. törvény** a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól
- **1993. évi LXXIX. törvény** a közoktatásról
- **1018/2008. (III. 26.) Korm. határozat** az emberkereskedelem elleni, 2008-2012 közötti nemzeti stratégiáról

JOG AZ OKTATÁSHOZ

„... erősen elhatároztam, hogy felébredek, és egészen más szemmel nézem majd azt az igazi életemet a középiskolában. Nem látom olyan keservesnek és fárasztónak és nyomasztónak: hanem figyelni fogom benne mindazt, ami benne kedély és humor és emlék és szép fiatalság... és nektek édes barátaim, kedves középiskolai tanulók, újra megmutatom és figyelmeztetek benneteket, hogy mennyi szín és furcsaság és élet mindez és mennyi emlék és mennyi remény.” (Karinthy Frigyes: Tanár úr kérem)

A gyerekek joga az oktatáshoz azt jelenti, hogy az állam az esélyegyenlőség alapján biztosítja a feltételeket az oktatáshoz való hozzáférés terén: ingyenes, kötelező alapfokú oktatást mindenki számára, elérhetővé teszi az általános és szakirányú középfokú oktatást, és „kapacitásoktól” függően hozzáférhetővé teszi a felsőoktatást. Az államnak mindent meg kell tennie a lemorzsolódások csökkentéséért, és biztosítania kell, hogy az iskolai fegyelem a gyerekek jogait tiszteletben tartsa.

MIT MOND ERRŐL AZ ENSZ GYERMEKJOGI EGYEZMÉNY?

1. Az Egyezményben részes államok elismerik a gyermeknek az oktatáshoz való jogát, és különösen e jog gyakorlásának fokozatos, az esélyegyenlőség alapján való gyakorlása céljából:
  - a) az alapfokú oktatást mindenki számára kötelezővé és ingyenessé teszik
  - b) előmozdítják a középfokú oktatás különböző, mind általános, mind szakirányú formáinak megszervezését, és ezeket minden gyermek számára megnyitják és hozzáférhetővé teszik, továbbá intézkedéseket tesznek az oktatás ingyenességének bevezetésére és szükség esetén pénzügyi segítségnyújtásra;
  - c) minden arra alkalmas eszközzel biztosítják, hogy bárki képességeitől függően bejuthasson a felsőoktatásba;
  - d) minden gyermek számára nyílttá és hozzáférhetővé teszik az iskolai és pályaválasztási tájékoztatást és tanácsadást;
  - e) intézkedéseket tesznek az iskolába járás rendszerességének előmozdítására és a lemorzsolódás csökkentésére.

2. Az Egyezményben részes államok megtesznek minden alkalmas intézkedést annak érdekében, hogy az iskolai fegyelmet a gyermeknek mint emberi lénynek a méltóságával összeegyeztethetően és az Egyezménynek megfelelően alkalmazzák.

3. Az Egyezményben részes államok elősegítik és előmozdítják a nemzetközi együttműködést az oktatásügy területén, különösen annak érdekében, hogy megszüntessék a tudatlanságot és az írástudatlanságot az egész világon, és megkönnyítsék a tudományos és technikai ismeretek megszerzését, valamint a korszerű oktatási módszerek megismerését. Ebben a tekintetben különösen figyelembe veszik a fejlődő országok szükségleteit.

Az iskolakezdés évétől függően 16 illetve 18 éves életkorig meghatározott tankötelezettséggel az állam eleget tett az ingyenes, és mindenki számára hozzáférhető alap- és középfokú oktatás biztosítását jelentő elvárásnak, ám a gyerekek bizonyos csoportjait – pl. vidéken élők, kisebb-
ségi csoporthoz tartozók, fogyatékkal élők – nem ritkán hátrányos megkülönböztetés éri az oktatásban.

Egy kislány az általános iskola normál első osztályába járt, a tanév végén azonban a pedagógus közölte a szülőkkel, hogy hozzá kell járulniuk ahhoz, hogy a gyermek az iskola „kisegítő osztályában” folytassa tanulmányait. Mivel a szülők jobbnak látták nem ellenkezni a pedagógussal, a kislány a hatodik osztály végéig az iskola ún. „kisegítő csoportjában” tanult. Az iskola élére új igazgató került, aki az átvett iratok alapján döbbsent rá arra, hogy a „kisegítő osztályban” tanuló gyerekek közül senki nem rendelkezik az eltérő tanterv alapján haladó osztályba való áthelyezésre vonatkozó szakértői javaslattal. Mivel a törvénytelen állapotot azonnal meg kívánta szüntetni, visszahelyezte valamennyi érintett tanulót a normál osztályba. Természetesen a kislánynak, aki második korától eltérő tanterv szerint tanult, a normál osztályban súlyos tanulási problémái lettek, félévkor több tantárgyból megbukott. A sorozatos kudarcok hatására a jó kedélyű, nyitott kislány visszahúzódóvá, búskomorrá vált, hét kilót lefogyott, állandó gyomorpanaszok, szédüléssel roszullétek léptek fel nála.¹

¹ http://www.neki.hu/index.php?option=com_content&view=section&id=4&Itemid=36

- ▶ Hogyan segítheti az iskola, a pedagógus a kirekesztéssel fenyegetett, fokozott figyelemre szoruló gyereket, hogy képes legyen felzárkózni, és sikeresen befejezni tanulmányait?

Egy tizenhét éves középiskolást az a veszély fenyegette, hogy gyakorlati hely hiányában tanulmányait nem tudja befejezni. Nem volt olyan hely a városban, ahol szívesen látták volna gyakorlatra a vendéglátó eladó szakon tanuló roma fiút. Míg osztálytársainak az iskola biztosított gyakorlati helyet, őt nem tudták kiközvetíteni sehová, és a probléma megoldásában többszöri kérés ellenére sem nyújtottak hathatós segítséget.²

- ▶ Milyen elvárásokat fogalmazhat meg az iskola a gyerek jogainak tiszteletben tartása mellett?

Az államnak kötelessége biztosítani, hogy ami az iskolában történik, kielégítően hasznos és vonzó legyen ahhoz, hogy a gyerekeket ott tartsa. A gyerekek számára legyen nyilvánvaló az iskola hasznossága, s ki kell alakítani a mindenki jogait és méltóságát tiszteletben tartó, és szükség esetén kisebbségi nyelvek használatát lehetővé tevő tanulási környezetet. A lemorzsolódással szembeni küzdelem nagyon fontos tényezője a tanárok tanulókat ösztönző képessége, és a gyerekek aktív részvétele az oktatásban.

Egy gyermek az iskolaigazgató döntése következtében – magatartási problémái miatt – magántanulóként volt kénytelen teljesíteni tankötelezettségét, bár ez sem szülei, sem az ő akaratával nem egyezett. A gyereket megvizsgálta a tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs bizottság, és javaslata szerint tankötelezettségének iskolába járással kellett volna eleget tennie.³

- ▶ Megkísérlik-e az iskolai közösség diszfunkcionális működésének változtatását, amely egy-egy tanuló integrálásán túl javítja minden résztvevő közérzetét, munkafeltételeit?

² http://www.neki.hu/index.php?option=com_content&view=section&id=4&Itemid=36

³ K-OJOG-504/2002.

„A pedagógus mindenkitől beszedi a dolgozatot, de gyakran csak bizonyos tanulókét javítja és értékeli. A tanulók nem tudhatják kié lesz kijavítva, értékelve. Mivel a pedagógus a már látott dolgozatok alapján dönti el, hogy melyik tanulót értékeli, ez visszaélészerű helyzetet eredményezhet.”⁴

- ▶ Hogyan támogathatja a pedagógus a gyerekeket abban, hogy motiváltak legyenek a felkészülésben, és elfogadják az értékelést?
- ▶ Ön megkérdezi a gyerekek véleményét saját teljesítményéről, tartanak közös értékelést az osztály munkájáról?

A testnevelés órán megsérült gyerek bal kezét sínbe kellett tenni, s mivel balkezes, nem tudta jegyzetelni a tanórak anyagát. Az iskola igazgatója ezt nem vette figyelembe, és a tanulót arra akarta kényszeríteni, hogy tanuljon meg a másik kezével írni. Az igazgató azt nyilatkozta, hogy nem kényszerítette, hanem kérte a tanulót a másik kézzel való írásra. Azt is közölte, hogy nehezen viseli, ha egy tanuló nem dolgozik a tanítási órán, márpedig a tanuló nem írt, nem jegyzetelt, fájós kezére hivatkozva. Az intézményvezető szerint hatodikos korban nem jelenthet problémát a másik kézzel való írás gyakorlása.⁵

- ▶ Egyetért azzal, hogy a tanárok szakmai, módszertani fejlődése, emberi kvalitásai követendő példát jelentenek a gyerekek számára?

A Gyermejjogi Egyezményt aláíró államok azonnali és feltétlen kötelezettsége az erőszak és a gyerekek megalázó büntetésmódjának megszüntetése. A rossz értelmezésből, szemléletből, eszköztelenségből adódó és tiltott iskolai fegyelmezési módok közé sorolható, leggyakrabban előforduló fegyelmezési módok a testi fenyegetés, a nyilvános megszégyenítés és a pihenést, szabadidőt megvonó büntetések. Számtalan példát ismerünk sajnos arra is, hogy problémás gyerekekkel szemben legvégső büntetésként kizárást alkalmaznak, holott gyerektől oktatást megtagadni fegyelmi elbocsátás következményeként nem lehet.

⁴ Oktatási jogok biztosa 50/2007.

⁵ Oktatási jogok biztosa 293/2004.

Egy tanár testi fenyegetést alkalmazott több tanulóval szemben. Számos alkalommal előfordult, hogy a pedagógus a fegyelmezetlen tanulókat megpofozta, fülüket megtépte, fejüket a táblába verte. Az intézmény vezetője az ügyet kivizsgálta, és a pedagógus ellen fegyelmi eljárást kezdeményezett, melynek következményeként a tanár fegyelmi megrovásban részesült, majd a pedagógus munkaviszonya közös megegyezéssel megszűnt.⁶

Egy polgármester fenntartói jogkörében eljárva valamennyi kerületi önkormányzati iskolából kitiltott egy 15 éves, tanköteles tanulót, aki néhány héttel korábban egy pedagógust bántalmazott. Az iskolai erőszak terjedése, ezen belül a tanulók pedagógusok ellen elkövetett erőszakos cselekményei rendkívül aggasztóak és veszélyesek, azonban az iskolai erőszakkal szembeni küzdelem soha nem jelentheti azt, hogy a tanulók jogsértése miatt más alapvető jogaik megvonhatóak lennének.⁷

- ▶ Ön szerint a tanároknak milyen szerepük lehet a gyerekek egymás elleni, gyerekek és tanárok közötti konfliktusok, erőszakos cselekmények megelőzésében?
- ▶ Milyen elvárásokat fogalmazhat meg az iskola a gyerek jogainak tiszteltetés mellett?

MIT MOND AZ OKTATÁS CÉLJÁRÓL AZ ENSZ GYERMEKJOGI EGYEZMÉNY?

1. Az Egyezményben részes államok megegyeznek abban, hogy a gyermek oktatásának a következő célokra kell irányulnia:
  - a) elő kell segíteni a gyermek személyiségének kibontakozását, valamint szellemi és fizikai tehetségének és képességeinek a lehetőségek legteljesebb határáig való kibontakozását;
  - b) a gyermek tudatába kell vésni az emberi jogok és az alapvető szabadságok, valamint az Egyesült Nemzetek Alapokmányában elfogadott elvek tiszteltetését;
  - c) a gyermek tudatába kell vésni⁸ a szülei, személyazonossága, nyelve

⁶ K-OJOGB-443/2007., K-OJOGB-418/2007.

⁷ OBH 2223/2008 számú ügy

⁸ A „ kifejezés (...) nem harmonizál az Egyezmény szellemével”. A részletes magyarázat: Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához, UNICEF, CSAGYI, Budapest, 2009, 555. oldalán találja.

és kulturális értékei iránti tiszteletet, valamint annak az országnak, amelyben él, továbbá esetleges származási országának a nemzeti értékei iránti és a sajátjától különböző kultúrák iránti tiszteletet;

- d) fel kell készíteni a gyermeket arra, hogy a megértés, a béke, a türelem, a nemek közti egyenlőség, valamennyi nép, nemzetiségi, nemzeti és vallási csoport és az őslakosok közötti barátság szellemében tudja vállalni a szabad társadalomban az élettel járó mindenfajta felelősséget;
- e) a gyermek tudatába kell vésni a természeti környezet iránti tiszteletet.

Egy 2004-ben megjelent, 13-14 éves gyerekeknek szóló etika tankönyv romákról szóló fejezete tartalmilag, szemléletmódjában és megfogalmazását tekintve is mélyen bántó, megalázó a cigány származású emberekre nézve. A gyerekek oktatására szánt kiadvány egyértelműen romaellenes szemléletmódot tükröz, ártalmas mind a roma, mind a nem roma gyerekekre, illetve az egész társadalomra nézve. A könyv által közvetített etika nem a befogadó, esélyegyenlőségen alapuló, toleráns társadalom etikája.⁹

- ▶ Milyen formában ismertetik meg a gyerekekkel az emberi és a gyermek jogokat, és hogyan gyakorolják ezek alkalmazását?

Egy szülő tájékoztatást kért az oktatási jogok biztosától, hogy betegsége miatt magántanuló diák esetében köteles-e az iskola segítséget nyújtani a vizsgákra való felkészüléshez.

A biztos a 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 23. § (4) bekezdését idézte, amely szerint az iskola köteles gondoskodni a tanuló felkészítéséről, érdemjegyeinek és osztályzatának megállapításáról akkor, ha szakorvosi vélemény alapján otthoni ellátás keretében részesül tartós gyógykezelésben, és emiatt magántanulónaként folytatja tanulmányait.¹⁰

- ▶ Hogyan tehető örömmé és kihívássá az ismeretátadás, személyiségfejlesztés, a hivatás gyakorlása az iskola mindegyik tanulója, különösen a segítségre szorulóknak esetén?
- ▶ Amikor iskolába járt, milyen helyzetekben érezte jól magát, s mi volt az oka, amikor nem?

⁹ http://www.neki.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=340&Itemid=36

¹⁰ http://www.oktbiztos.hu/ugyek/jelentes2006/kozv_jogok.html

- ▶ Volt olyan tanára, aki érdekes, változatos órákat tartott, és a tanítási időn túl is gyakran és szívesen volt a tanítványaival? Befolyásolta ez szakmai érdeklődését, viselkedését?
- ▶ Milyen érdekes, színes, az iskolája által szervezett szabadidős programokra emlékszik?
- ▶ Tanárként elfogadja és szereti az önre bízott gyerekeket?
- ▶ Törekszik arra, hogy folyamatosan ébren tartsa érdeklődésüket a velük folytatott közös munka során?

AZ UNESCO SZERINT AZ EREDMÉNYES OKTATÁS NÉGY ALAPPILLÉRE A KÖVETKEZŐ:

1. Az együttélés megtanítása, vagyis olyan készségek erősítése, amelyek a közös munkához; a másokkal való kölcsönös függőség elfogadásához; konfliktusok megoldásához; a sokféleség és a különbözőség (pl. a nemek közötti, az etnikai, vallási és kulturális különbségek) elfogadásához és a közösség életében történő aktív részvételhez szükségesek.
2. A tanulás megtanítása, és az alapvető készségek közvetítése, úgy mint a kommunikáció és a szóbeli kifejezés, az írás és olvasás, a számolás és a problémamegoldás képessége. Egyszerre kell, hogy rálátást adjon minél több területre, és biztosítani kell egy-egy terület mélyebb ismeretét. Közvetítenie kell a jogok és kötelességek rendszerének megértését.
3. A kompetencia alapú cselekvés kialakítása, amely hozzájárul a diákok szakmai készségeinek és társadalmi-pszichológiai kompetenciáinak elsajátításához. Ezek segítségével a fiatalok különböző élethelyzetekben megfontolt döntéseket hozhatnak, sikeresek lehetnek társadalmi és munkakapcsolataikban, élni tudnak a technológiai eszközök nyújtotta lehetőségekkel, képesek alapvető szükségletek kielégítésére, a saját és a mások életminőségének javítására.
4. A tudatos életvezetésre való felkészítés a személyiség fejlesztésével az önállóan cselekvés és ítéletalkotás, a kritikus gondolkodás és felelősségvállalás érdekében. Az oktatásnak az emberi potenciál minden aspektusára ki kell terjednie, mint pl. a memória, az érvelés, esztétikai érzék, lelki értékek, testi képességek, egészséges életmód, a sport és a szabadidő élvezete, az ember saját kultúrájának tisztelete, erkölcsi tartás, annak képessége, hogy valaki kiálljon mások és a maga igazáért.¹¹

¹¹ Kompas, Kézikönyv a fiatalok emberi jogi képzéséhez. Európa Tanács (Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat), Budapest, 2004, 423. oldal

FONTOS HAZAI JOGSZABÁLYOK

- **1949. évi XX. törvény** a Magyar Köztársaság Alkotmánya
- **2008. évi XXXI. törvény** az esélyegyenlőség érvényesülésének közoktatásban történő előmozdítását szolgáló egyes törvények módosításáról
- **2008. évi VI. törvény** a kulturális kifejezések sokszínűségének védelméről és előmozdításáról szóló, Párizsban 2005. év október hó 20. napján elfogadott UNESCO egyezmény kihirdetéséről
- **2007. évi XCII. törvény** a Fogyatékosokkal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről
- **2003. évi CXXV. törvény** az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról
- **1999. évi XL. törvény** a Strasbourgban, 1992. november 5-én létrehozott Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartájának kihirdetéséről
- **1999. évi XXXIV. törvény** az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló, Strasbourgban, 1995. február 1-jén kelt Keretegyezményének kihirdetéséről
- **1998. évi XXVI. törvény** a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról
- **1993. évi LXXIX. törvény** a közoktatásról
- **1993. évi LXXVII. törvény** a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól
- **1993. évi LXXVI. törvény** a szakképzésről
- **1993. évi XXXI. törvény** az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről
- **1977. évi 21. törvényerejű rendelet** az emberi képességek kifejlesztése érdekében való pályaválasztási tanácsadásról és szakképzésről szóló, a Nemzetközi Munkaügyi Konferencia 1975. évi 60. ülésén, 1975. június 23-án elfogadott egyezmény kihirdetéséről
- **1976. évi 9. törvényerejű rendelet** az az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülésén, 1966. december 16-án elfogadott Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről
- **1964. évi 11. törvényerejű rendelet** az oktatásban alkalmazott megkülönböztetés elleni küzdelemről szóló egyezmény kihirdetéséről

SZABADIDŐ, JÁTÉK, KULTÚRA

„Minden lehet játék, de nem minden játék.” (Mérei Ferenc)

A gyerekek fejlődése szempontjából az egyik legfontosabb tevékenység a játék. A játékhoz és a szórakozás különféle formáihoz fűződő jogokat azonban nem elsősorban emiatt kell biztosítani, hanem azért, mert ez is része a szabad döntéshez, véleménynyilvánításhoz, aktivitáshoz való jognak. Ugyanakkor a felnőttek felelősek azért, hogy megóvják a gyerekeket attól, hogy olyan szabadidős, kulturális tevékenységeket folytassanak, úgy játszanak, amelyek káros hatással lehetnek rájuk.

MIT MOND ERRŐL AZ ENSZ GYERMEKJOGI EGYEZMÉNY?

1. Az Egyezményben részes államok elismerik a gyermeknek a pihenéshez és a szabad idő eltöltéséhez, a korának megfelelő játékhoz és szórakoztató tevékenységekhez való jogát, azt, hogy szabadon részt vehessen a kulturális és művészeti életben.
2. Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják és elősegítik a gyermek teljes mértékű részvételi jogát a kulturális és művészeti életben, és előmozdítják, az egyenlőség feltételeinek biztosítása mellett a gyermek számára alkalmas szabadidő-intézmények, szórakoztató, művészeti és kulturális tevékenységek megszervezését.

A pihenéshez a testi és szellemi lazítás valamint az alvás alapvető szükségletei tartoznak, s ugyanolyan fontosak a gyerek fejlődéséhez, mint az olyan alapvető szükségletek, amilyen az élelem, a lakhatás, az egészségügyi ellátás és az oktatás.

A szabad idő eltöltésén azt értjük, hogy abban az időben, amellyel szabadon rendelkezünk, azt csináljuk, amihez kedvünk van. A szabadidős tevékenység a rekreáció, a pihenés, kikapcsolódás és a személyiség önmegvalósításának fontos színtere. A szabad idő eltöltése a gyerekek életkorától, nemétől, lakóhelyétől és sokféleképpen értett lehetőségeitől függ. A gyerekek szabadidős tevékenysége a családi nevelésen túl nagymértékben függ az iskola nevelő-oktató munkájától.

„Ma múzeumban voltunk, de Radó nem jöhetett velünk, mert elrontotta a gyomrát. Kár pedig, mert nagyon jó régi fegyvereket láttunk. Majd, ha Radó meggyógyul, külön elmegyek vele a múzeumba. Azt a handzsárt akarom megmutatni neki, amelyiknek lócsontból faragták a markolatát. Már egészen megsárgult a csont, de olyan szép fényes, az ember szinte érzi, milyen jó fogás eshet rajta. Ilyet mi is faraghatnánk magunknak, csak lócsontot kellene valahonnét szereznünk. Pengét meg forraszt bele a Novák.”¹

Ha a kötelező oktatásban részt vevő gyerekek házi feladatainak elvégzését, megtanulását is figyelembe vesszük, azt mondhatjuk, a gyerekek teljes munkaidőben dolgoznak, sőt, a különórák vagy a házimunkák révén gyakran túlórának. A napközis gyerekek 8-9 órás iskolai elfoglaltságát figyelembe véve tényleges szabad idejük a hétköznapiakon 1,5-2,5 óra. Biztosítsunk elegendő időt a gyerekek életkora által megkívánt, elegendő pihenést, játékot lehetővé tevő szabad időre.

A szórakoztató tevékenységek közé azok az elfoglaltságok tartoznak, amelyeket saját örömünkre teszünk. A játék szabad cselekvés, örömforrás, a valóság megelevenítése, a kultúrával való azonosulásnak, a szocializációnak fontos eszköze. Kisgyermekkorban a játék hat legintenzívebben a gyerekek szellemi és fizikai képességeinek, személyiségének alakulására, s a tanulás leghatékonyabb formája is a játék. Mind a játék, mind a szórakoztató/rekreációs tevékenységek közös jellemzője, hogy nem kötelező.

„Ha én felnőtt volnék és megnősnélk, sok gyerekem lenne, mert szeretek olyan játékokat játszani, amihez sok gyerek kell.... Én meg a lány, akit feleségül veszek, meg a gyerekek, egész nap csak játszanánk! Fogócskát, bújócskát, szembekötősdit. És amikor még több gyerekünk lesz, akkor futóversenyt, ugróversenyt, dobóversenyt és rollerversenyt is rendezünk.”²

Számos szociális képesség, pl. a tárgyalási készség, a dolgok megosztásának képessége, konfliktusok kezelése, nyeres-vesztés, sportszerű visel-

¹ Bálint Ágnes: Szeleburdi család

² Janikovszky Éva: Ha én felnőtt volnék

kedés, szabályalkotás, követés, és az önuralom a többi gyerekkel folytatott, felügyelet nélküli, szabad játék során sajátítható el, a fizikai fejlődés szempontjából pedig elengedhetetlen, hogy a gyerekek eleget mozogjanak.

„Az órán játszott, megintem!”, „Szünetben a folyosón rohangált, megintem!”, - bejegyzések egy ellenőrző könyvben.

A gyerekek csecsemőkoruktól kezdve játszanak, s a társas fejlődés során a játék bizonyos fajtái átalakulnak versennyé. A játék élvezetet biztosít a gyerekeknek. A játék során együtt lehet másokkal, irányíthat, szervezhet, együtt kell működnie a többiekkel, problémákat oldhat meg, vitázhat. Új dolgokat tanulhat meg, új emberekkel ismerkedhet meg, új barátokat szerezhet és a már meglévő baráti kapcsolatait megerősítheti. Évszázadok óta jelen vannak a játékok, versenyek a történelemben a játékbabáktól a lovagi tornákon keresztül az olimpiai játékokig.

Anyukámék nem szeretik, ha a barátaimat elhívom hozzánk, mert zajt és rendetlenséget csinálnak. Azt sem szeretnék, hogy szakkörbe járjak, mert sok a tanulnivalóm. A játszótérre is csak akkor mehetek focizni, ha apukám későn jön haza, mert szerintem nem hozzám valók a szomszéd srácok. (11 éves fiú)

- ▶ Milyen játék okoz önnek örömet?
- ▶ Szokott-e kártyázni, sportolni, rejtvényt fejteni?
- ▶ A gyerekkel folytatott játékban fel tud-e oldódni?
- ▶ Miből érzékeli, hogy a gyerek számára a játék nagyon komoly dolog, amin keresztül remekül fejleszthető?

Egy idei tanulmány, amelyet a Cartoon Network nevű televíziós csatorna készített, azt közli, hogy a mai gyerekek átlagosan hat éves korukig hisznek a tündérekben, manókban és egyéb csodalényekben, vagyis négy évvel rövidebb ideig, mint szüleik. Közben pedig nagy a pánik a tinédzserek miatt, főleg azért, hogy idejük nagy részét a számí-

³<http://www.latte.hu/articles/anyuvagyok/osztonozd-a-gyermeked-kepzeletet>

tógépes játékok, a televízió és az internet köti le. A modern technológiát tesszük felelőssé a kreativitás és a társas készségek hiányáért.³

- ▶ Biztosak vagyunk abban, hogy a modern média tehet a tizenévesek képzeletszegénységéről?

A kreativitás egyik vezető kutatója, Csíkszentmihályi Mihály, flow-elméletében azt állítja, hogy egy egész sor tevékenység tartozik a kreatív kategóriába. A flow, vagyis az áramlat-élmény az az állapot, amikor annyira elmerülünk egy tevékenységben, hogy teljesen belefeledkezünk. Ezeket a pillanatokat nemcsak „igazi boldogságként” írja le, hanem olyanokként is, amikor kreatív energiáink előtérbe kerülnek.

Csíkszentmihályi kutatásai azt mutatják, hogy a tizenévesek a tévénézéssel töltött idő 13 százalékában élik át az áramlat-élményt, az olvasás és zenehallgatás 34 százalékában, és a sport, valamint a játékkal töltött idő 44 százalékában. Más kutatókhoz hasonlóan ő is megkülönbözteti az oktató és kreatív jellegű számítógépes játékokat és tévéműsorokat az értelmetlen fajtától. Azt tapasztalta, hogy az áramlat-élmény közben megtapasztalt boldogság ellenére a tizenévesek inkább választják a passzív tevékenységeket, mert szülői irányítás nélkül a legtöbben túl fáradtak vagy fegyelmetlenek ehhez. Éppen ezért nem szabad túl direkten befolyásolni őket, mert ezzel csak azt érjük el, hogy lázadozni fognak. Ha a hiúságukra építünk, sokkal nagyobb sikerre számíthatunk. Ha jó könyveket teszünk otthon a polcokra szemmagasságban, azzal sokkal inkább elérjük, hogy el is olvassák őket, mintha folyamatosan ajánlgatjuk őket. Mindenképpen használjuk ki kreatívan azt az időt, amit tizenéves gyerekek társaságában töltünk!

Sok gyereknek azért nincs módja a pihenéshez, szabadidőhöz, játékhöz, szórakozáshoz, mert anyagi, szociális helyzete ezt nem teszi lehetővé, szülei, gondozói nem képesek ezt biztosítani számára, vagy nem ismerik a szükségleteit, fejlődési igényeit. Ezekben az esetekben fokozott jelentősége van annak, hogy a napközbeni ellátó intézmények és az iskola minden módon segítse a gyerekek jogainak érvényesülését, a feltételek biztosítását.

A játék egyben jó lehetőség a különféle tevékenységek megtanulására is, utánnázzal, a felnőttektől látottak követésével. A kisgyerekek örömmel játszanak olyan szerepjátékokat, amik egyfelől mutatják személyes élményeiket, remek lehetőséget teremtenek feszültségeik levezetéséhez, és amelyek a szülők, nevelők számára is alkalmat teremtenek a játék során észlelt közös feldolgozásához.

Szinte soha nem esik szó arról, hogy a fogyatékkal élő gyerekeknek ugyanúgy szükségük van játékokra, szórakozásra, kulturális, sport tevékenységekre, mint egészséges társaiknak. Számukra is meg kell teremteni annak lehetőségét, hogy élhessenek a jogaikkal. Ez az örömteli aktivitáson kívül elősegíti az integrációt, a közösségi élményt, aktív részvételt, és sok esetben a rehabilitációt is.

Szünidőben unatkozó, ingerszegény környezetben élő, agresszióhoz szokott gyerekek rendszeresen követnek el rongálását, durvaságokat, támadnak meg kisebbeket. A vonatdobáló, randalírozó gyerekek esetében mindig feltárhatók azok az előzmények, amik megmutatják a játék és értelmes szabadidő eltöltés ismeretének hiányát, az unalmat, üresség érzést. Az iskola utáni, hétvégi és szünidei programok egyik alapvető funkciója, hogy a gyerekek minél korábban, és mindig az érettségüknek megfelelő formában kapják meg a játékhoz, kultúrához, szórakozáshoz való lehetőségeket, ami nagyban segíti a tanulást, és a magatartási problémák megelőzését, kezelését is.

2005-ben alakult meg a Hejőkeresztúri Táblajátékosok Társasága Egyesület, amelynek célkitűzései a stratégiai játékok népszerűsítése és a klubéletre ösztönző versenyek szervezése, ezeken való részvétel. Az Egyesület működésének feladata az értelmi képességek fejlesztése, a szabadidő igényes, tartalmas eltöltése, a hagyományápolás, a rendszeres versenyzés és a társas élet, szociabilitás erősítése. Az általános iskolában egyre több pedagógus ismeri fel a táblajátékokban rejlő lehetőségeket, és egyre többen alkalmazzák ezeket a játékokat a tanórai foglalkozásokon a képességek fejlesztésére. Felső tagozaton, az 5. és 7. osztályban a kommunikáció és szocializáció tantárgyak keretén belül létezik elsősorban táblajáték, de szabadidős foglalkozásokon is mindennapos a használatuk.

A tömegsport visszaszorulásával, és a mind kevesebb ingyenes lehetőséggel rendkívüli módon leszűkült azoknak a sport tevékenységeknek a lehetősége, amelyekből a földrajzi, szociális vagy más okból korlátozott lehetőségű gyerekek szabadon választhatnak. Számtalan módja van így is annak, hogy a gyerekek alacsony eszköz és pénzigényű formában sportolhassanak. Ez semmiképpen sem teszi azonban szükségletenné annak hangsúlyozását, hogy minden erőfeszítésre szükség van, hogy a gyerekek érvényesíthessék e téren is jogaikat, a felnőttek pedig segítsék ezt elő.

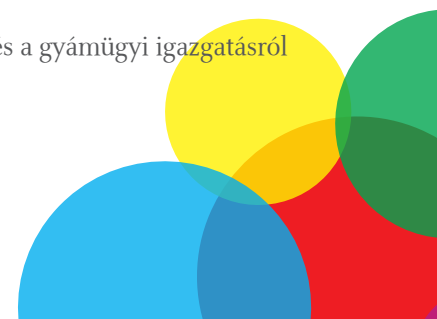
Az élménypedagógiával foglalkozók, a hősterápiát vagy ezekhez hasonló technikákat használók tapasztalják, hogy a sikertelen, alacsony önértékelésű, többnyire vesztes helyzetekbe kerülő gyerekek számára a játék milyen katartikus hatással lehet, és magabiztossá, nyertessé teheti őket.

- ▶ Kihasználjuk-e az iskolaújság, az iskolarádió, a faliújságok, vagy a tanórák adta lehetőségeket, bevonjuk-e a tájékoztatás és a szervezés feladataiba a gyerekeket azért, hogy értelmes, szórakoztató programok közül választhassanak?
- ▶ Kínál-e az iskola és a szakemberek elég programot, lehetőséget, kereteket a közös élményekhez, a szabadidő értelmes eltöltéséhez, az egyéni tevékenységhez, a gyerekek személyiségének, igényeinek megfelelően?

Segítsük a gyerekeket abban, hogy megtalálják azokat a tevékenységeket, amelyeket élveznek. Joguk, hogy akár a kultúra fogyasztói, akár létrehozói legyenek. Bátorítsuk őket, támogassuk egyéni törekvéseiket akkor is, ha ezek eltérnek a hagyományostól, mint a művészet vagy a zene. Adjuk meg nekik a szabadságot, hogy megtalálják a saját útjukat.

FONTOS HAZAI JOGSZABÁLYOK

- 2004. évi I. törvény a sportról
- 2004. évi II. törvény a mozgóképről
- 1996. évi I. törvény a rádiózásról és a televíziózásról
- 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről
- 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
- 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról

EGY GYEREKEKNEK VALÓ VILÁG

A GYEREKEK ÁLLÁSFOGLALÁSA

Az ENSZ Közgyűlésének gyerekekről rendezett speciális ülésén 2002. május 8-án, Gabriela Azurduy Arrieta Bolíviából és Audrey Cheynut Monacóból, a gyerekek fóruma program résztvevői tolmácsolták a gyerekek véleményét.

Mi vagyunk a világ gyermekei

Mi vagyunk a kizsákmányolás és bántalmazás áldozatai

Mi vagyunk az utcagyerekek

Mi vagyunk a háború gyerekei

Mi vagyunk a HIV/AIDS áldozatai és árvái

Mi vagyunk azok, akiktől megtagadják a jó minőségű oktatást és egészségügyi ellátást

Mi vagyunk a politikai, gazdasági, kulturális, vallási és környezeti diszkrimináció áldozatai

Mi vagyunk azok a gyerekek, akiknek a hangja nem hallatszik; itt az ideje, hogy komolyan számoljanak velünk

Egy gyerekeknek való világot akarunk, mert a nekünk megfelelő világ, mindenkinek jó lenne

Ebben a világban,

▶ látjuk, hogy a gyerekek jogait tiszteletben tartják:

- a kormányok és a felnőttek a gyermekjogok elveiben megfogalmazottakkal kapcsolatosan tényleges és hatékony elkötelezettségről tesznek tanúbizonyságot annak érdekében, hogy az Egyezményt a gyermekek jogairól minden gyerekre alkalmazni lehessen, biztonságos, védett és egészséges környezet biztosításával a családokban, közösségekben és országokban.

▶ látjuk, hogy vége lesz a kizsákmányolásnak, visszaéléseknek és erőszaknak:

- törvények védik a gyerekeket a kizsákmányolástól, abúzustól, és azzal, hogy alkalmazzák őket, mindenki tiszteletben tartja a szabályokat

- intézmények és programok szolgálják az áldozattá vált gyerekek életének újrakezdését

▶ látjuk a háború végét:

- a világ vezetői békés dialógusok segítségével oldják meg a konfliktusokat erő alkalmazása helyett.
- a gyerek menekülteket és háborúk gyerek áldozatait minden eszközzel és módon megvédik, s ugyanolyan lehetőségeket biztosítanak számukra, mint bárki másnak
- a leszerelés, a fegyverkereskedelem és a gyerekkatonák felhasználásának megszüntetésével

▶ látjuk az egészségügyi ellátás nyújtását:

- megfizethető és elérhető életmentő gyógyszerekkel, és minden gyerek számára nyújtott gyógyítással
- erős és számon kérhető partnerségben mindazokkal, akik partnerek lehetnek a gyerekek számára jobb egészség biztosításában

▶ látjuk a HIV/AIDS megszüntetését:

- az oktatási rendszerekkel, amelyek a HIV megelőző programokat is tartalmazzák
- ingyenes szűrést és tanácsadó szolgáltatásokat
- a nyilvánosság számára szabadon biztosított információt a HIV/AIDS-ről
- az AIDS árváknak és a HIV/AIDS fertőzött gyerekeknek megfelelő gondozást, hogy azonos lehetőségekkel élhessenek, mint a többi gyerek

▶ látjuk a környezet védelmét:

- a természeti erőforrások megőrzését és megmentését,
- annak felismerését, hogy egészséges és kedvező környezetre van szükségünk ahhoz, hogy fejlődhessünk
- akadálymentes környezetet a speciális szükségletű gyerekeknek

▶ látjuk a szegénység örököi körének végét:

- a szegénységellenes bizottságokat, amelyek átláthatóvá teszik a kiadásokat, és ráirányítják a figyelmet valamennyi gyerek szükségleteire

- azoknak az adósságoknak az eltörlését, amelyek megakadályozzák a gyerekek haladását

▶ látjuk az oktatás biztosítását:

- egyenlő esélyeket és hozzáférést a jó minőségű, ingyenes, kötelező oktatáshoz
- olyan iskolai környezetet, ahol a gyerekek örömmel tanulnak
- egész életen át tartó tanulást, amely túlmutat a hagyományos iskolai kereteken, és amely magában foglalja a tudnivalókat a megértéshez az emberi jogokról, békéről, elfogadásról és az aktív állampolgárságról.

▶ látjuk a gyerekek aktív részvételét:

- azzal, hogy minden életkorú ember tisztában van a gyerekek jogaival a teljes körű és értelmes részvételre, és tiszteletben tartja azokat a Gyermekjogi Egyezmény szellemében
- a gyerekek aktív részvétele a döntéshozatal minden szintjén, a tervezésben, alkalmazásban, ellenőrzésben, értékelésben valamennyi, a gyerekek jogait érintő kérdésben

Partneri viszony biztosítását kérjük ebben a gyermeki jogokért folytatott küzdelemben. Miközben megígérjük, hogy támogatni fogjuk a gyerekek érdekében történő akciókat, mi is elköteleződést és támogatást kérünk a saját akcióink mellett – mert a világ gyerekeit félreértik.

Mi nem a probléma forrása vagyunk, hanem mi vagyunk azok az erőforrások, amelyek a problémák megoldásához kellenek.

Mi nem költséget jelentünk, hanem befektetést.

Mi nem csak fiatal emberek vagyunk, mi ennek a világnak a tagjai és polgárai vagyunk.

Amíg mások nem vállalnak értünk felelősséget, küzdeni fogunk a jogainkért.

Van bennünk elszántság, tudás, érzékenység és elkötelezettség.

Megígérjük, hogy felnőttként ugyanezzel a szenvedéllyel fogjuk megvédeni a gyerekek jogait, mint most gyerekként.

Megígérjük, hogy egymást méltósággal és tisztelettel kezeljük. Megígérjük, hogy nyitottak és érzékenyek leszünk a különbözőségeinkre.

Mi vagyunk a világ gyerekei, és eltérő háttérünk ellenére egy közös valóságot képviselünk.

Összeköt minket a harc azért, hogy a világ jobb legyen mindannyiunk számára.

NEVEZHETNEK MINKET
A JÖVŐNEK, DE MI A
JELEN IS VAGYUNK.

A GYERMEK JOGAI¹

Ez a dokumentum az ENSZ Gyermek Jogairól szóló Egyezményének rendelkezéseit foglalja össze.

Az egyezmény szó egy olyan 193 ország által elfogadott megállapodás, ami biztosítja, hogy minden országban ugyanazokat a szabályokat tartsák irányadónak, követendőnek minden, gyerekekkel kapcsolatos döntés, cselekvés során.

1.CIKK

Az Egyezményben foglalt összes jog minden 18 év alatti fiatalra vonatkozik.

2.CIKK

Az Egyezmény mindenre kiterjed, függetlenül fajától, vallásától és képességeitől, valamint attól, hogy mit gondol, mond vagy hogy milyen családból származik.

3.CIKK

Az összes, gyerekekkel foglalkozó szervezetnek a gyerekek legfőbb érdekében kell munkálkodnia.

4.CIKK

A kormányoknak biztosítaniuk kell a felsorolt jogokat a gyerekek számára.

5.CIKK

A kormányoknak tiszteletben kell tartaniuk, hogy a családok joga és felelőssége, hogy gyerekeiket neveljék és tanácsokkal lássák el, annak érdekében, hogy mire felnőnek, megtanulják, hogyan kell helyesen érvényesíteni jogukat.

¹ Forrás: <http://www.unicef.hu/gyermekjog-egyezmey.jsp>

6.CIKK

Minden gyereknek joga van az élethez. A kormányoknak biztosítaniuk kell a gyerekek életben maradását és egészséges fejlődését.

7.CIKK

Minden gyereknek joga van ahhoz, hogy legyen neve, amit bejegyeznek az anyakönyvbe és állampolgársága. Ugyancsak joga van ahhoz, hogy ismerje szüleit, és lehetőség szerint azok gondoskodjanak róla.

8.CIKK

A kormányoknak tiszteletben kell tartaniuk a gyerek névhez, állampolgársághoz és családi kapcsolatokhoz való jogát.

9.CIKK

A gyerekeket nem szabad szüleiktől elszakítani, hacsak nem ez az érdekük. Például akkor, ha egy szülő rosszul bánik gyerekével, vagy elhanyagolja őt. Azoknak a gyerekeknek, akiknek elváltak a szülei, joguk van mindkét szülőjükkel tartani a kapcsolatot, hacsak ez nem sérti a gyerek érdekét.

10.CIKK

Azoknak a családoknak, amelyek tagjai különböző országokba kerültek, joguk van ezek között az országok között utazni azért, hogy a gyerekek és szüleik kapcsolatban maradhassanak vagy, hogy újra egyesülhessen a család.

11.CIKK

A kormányoknak mindent meg kell tenniük azért, hogy a gyerekeket ne vihessék el jogellenesen a hazájukból.

12.CIKK

A gyerekeknek joguk van arra, hogy megmondják, szerintük mi történjen, amikor a felnőttek rájuk vonatkozó döntéseket hoznak, és joguk van ahhoz is, hogy véleményüket figyelembe vegyék.

13.CIKK

A gyerekeknek joguk van minden információt megkapni és ezt másokkal megosztani mindaddig, míg az információ rájuk vagy másokra nézve nem káros.

14.CIKK

A gyerekeknek joguk van, hogy azt gondolják és abban higgyenek, amit jónak látnak, vallásukat gyakorolják, mindaddig, amíg ezzel nem akadályozzák mások jogainak gyakorlását. A szülők hivatottak iránymutatást adni ezen a téren a gyerekeiknek.

15.CIKK

A gyerekeknek joguk van másokkal találkozni, csoportokhoz és szervezetekhez csatlakozni mindaddig, amíg ezzel nem akadályoznak másokat jogaik gyakorlásában.

16.CIKK

A gyerekeknek joguk van a magánélethez. A jognak védenie kell az életvitelüket, jó hírüket, a családjukat vagy az otthonukat fenyegető támadásoktól.

17.CIKK

A gyerekeknek joguk van ahhoz, hogy megbízható információkhoz juthassanak a tömegtájékoztatásból. A televízióknak, a rádióknak és az újságoknak a gyermek számára érthető módon kell tájékoztatniuk, és nem terjeszthetnek gyermekre ártalmas műsorokat, anyagokat.

18.CIKK

A szülők közösen felelősek gyermekük felneveléséért, és mindig a gyerekek legfőbb érdekét kell figyelembe venniük. A kormányoknak különböző szolgáltatásokkal támogatniuk kell a szülőket, különösen, ha mindketten dolgoznak.

19.CIKK

A kormányoknak biztosítaniuk kell, hogy a gyerekekről megfelelő módon gondoskodjanak, és megvédjék őket a szüleik vagy gondozóik által elkövetett erőszaktól, elhanyagolástól vagy kizsákmányolástól.

20.CIKK

Azokról a gyerekekről, akiket saját családjuk nem gondozhat, olyan személyeknek kell megfelelően gondoskodnia, akik tiszteletben tartják a gyerekek vallását, kultúráját és anyanyelvét.

21.CIKK

Örökbefogadásnál elsősorban a gyerekek legfőbb érdekeit kell figyelembe venni. Azonos szabályokat kell alkalmazni, függetlenül attól, hogy abban az országban fogadják-e örökbe a gyermeket, ahol született vagy külföldre kerül az örökbefogadással.

22.CIKK

Azokat a gyerekeket, akik menekültként érkeznek az országba, ugyanazok a jogok illetik meg, mint az ott születetteket.

23.CIKK

Azoknak a gyerekeknek, akik bármilyen fogyatékossgal élnek, különleges gondozást és támogatást kell biztosítani, hogy teljes és független életet élhessenek.

24.CIKK

A gyerekeknek joguk van a jó minőségű egészségügyi ellátáshoz, tiszta ivóvízhez, tápláló ételekhez és tiszta környezethez, hogy egészségesek maradhassanak. A gazdag országoknak segíteniük kell a szegényebb országokat ennek elérésében.

25.CIKK

Rendszeresen felül kell vizsgálni azoknak a gyerekeknek a helyzetét, akikről szüleik helyett intézmények gondoskodnak.

26.CIKK

A kormányoknak külön anyagi segítséget kell nyújtaniuk a szűkséget szenvedő családokban élő gyerekeknek.

27.CIKK

A gyerekeknek joga van a fizikai és lelki szükségleteiknek megfelelő életszínvonalhoz. A kormányoknak segíteniük kell azokat a családokat, amelyek nem tudják biztosítani ezt gyermekeiknek.

28.CIKK

Minden gyerekeknek és fiatalnak joga van az ingyenes alapfokú oktatáshoz. A fejlett országoknak segíteniük kell a szegényebb országokat ennek elérésében. Az iskolai rendtartásnak tiszteletben kell tartania a gyerekek emberi méltóságát. A fiatalokat ösztönözni kell, hogy a képességeiknek megfelelő legmagasabb szintű tanulmányokat folytathassanak.

29.CIKK

Az oktatásnak segítenie kell, hogy minden gyerek a lehető legteljesebb mértékben kibontakoztathassa személyiségét és képességeit. Elő kell segítenie, hogy a gyerekek tiszteljék szüleiket, saját és más népek kultúráját.

30.CIKK

A gyerekeknek joga van ahhoz, hogy megtanulják családjuk nyelvét és szokásait, kultúráját, és attól függetlenül gyakorolják vagy használják ezeket, hogy az ország lakosságának többsége ezt használja vagy sem.

31.CIKK

Minden gyerekeknek joga van a pihenéshez, a játékhoz, sporthoz, és ahhoz, hogy különböző kulturális és szabadidős programokban vegyen részt.

32.CIKK

A kormányoknak meg kell védenie a gyerekeket a veszélyes, egészségüket károsító vagy oktatásukat veszélyeztető munkától.

33.CIKK

A kormányoknak megfelelő módot kell találnia, hogy megvédje a gyerekeket a kábítószeres veszélyeitől.

34.CIKK

A kormányoknak meg kell védenie a gyerekeket a szexuális kizsákmányolástól.

35.CIKK

A kormányoknak biztosítania kell, hogy a gyerekeket ne rabolhassák el vagy adhassák el.

36.CIKK

A gyerekeket meg kell védeni minden, a fejlődésükre káros tevékenységtől.

37.CIKK

Nem szabad kegyetlenül bánni azokkal a gyerekekkel, akik jogsértést követtek el. Nem szabad őket a felnőttekkel együtt elzárni. Ilyenkor is biztosítani kell számukra a családjukkal való kapcsolattartást.

38.CIKK

A kormányoknak nem szabad megengedniük, hogy 16 éven aluli gyerekek álljanak be katonának.

39.CIKK

Az elhanyagolt vagy kizsákmányolt gyerekeket különleges gondoskodás illeti meg, hogy visszanyerhessék önbecsülésüket.

40.CIKK

A bűncselekmény elkövetésével vádolt gyerekeknek jogi segítséget kell nyújtani. Csak a legsúlyosabb esetekben lehet őket börtönbüntetésre ítélni.

41.CIKK

Ha az adott állam jogszabályai eleve nagyobb védelmet biztosítanak a gyerekeknek, mint az Egyezmény, akkor azokat kell alkalmazni az Egyezmény rendelkezései helyett.

42.CIKK

A kormányoknak gondoskodnia kell arról, hogy a szülők és a gyermekek megismerjék az Egyezményt.
A Gyermek jogairól szóló egyezmény összesen 54 cikkből áll. A 43.-54. cikkek arról szólnak, hogyan kell együttműködniük a kormányoknak és a felnőtteknek annak érdekében, hogy minden gyermek számára biztosítsák valamennyi jog érvényesülését.

KINEK A KÖTELESSÉGE? ²

A gyermekek jogainak különleges helyzete azon alapul, hogy az Egyezményben felsorolt jogokat a felnőtteknek, illetve az államoknak kell biztosítaniuk.

Ugyanakkor az Egyezmény a gyerekek kötelességeire is utal, különösen mások – elsősorban a szülők és gyerektársaik - jogainak tiszteletben tartására (29. cikk)

Álljon itt néhány példa azokra a kötelességekre, amelyek a jogok kapcsán megjelennek:

- Ha a felsorolt jogok minden gyermeket megilletnek nemre, származásra, társadalmi helyzetre, nyelvre, korra, állampolgárságra vagy vallásra való tekintet nélkül, akkor a gyerekeknek maguknak is kötelességük mindenkiel emberségesen bánni.
- Ha a gyerekeknek joga van arra, hogy megvédjék őket a konfliktusoktól, a kegyetlenkedéstől, a kizsákmányolástól és az elhanyagolástól, akkor nekik is kerülniük kell az összetűzéseket, verekedéseket.
- Ha a gyerekeknek joga van a tiszta környezethez, akkor nekik is kötelességük, hogy környezetükre vigyázzanak.
- Ha a gyerekeknek joguk van a tanuláshoz, akkor a képességeiknek megfelelő lehető legtöbbet kell kihozniuk magukból, és tudásukat és tapasztalatukat lehetőleg meg kell másokkal osztaniuk.
- Ha minden gyermeknek joga van a teljes élethez, akkor nekik maguknak is segítséget kell nyújtaniuk a szükségét szenvedőknek, vagy fogyatékos társaiknak.

Ugyanakkor e kötelességek nem teljesítése semmiképpen nem foszthatja meg a gyerekeket jogaik gyakorlásától. (a szerk.)

A kötelességek listáját az Emberi Kötelességek Egyetemes Nyilatkozatából vettük ki, melyet a World Goodwill nevű – volt államfőkből álló – szervezet állított össze.

További érdekes információk: www.therightssite.org.uk

² Forrás: <http://www.unicef.hu/gyermekjog-egyezmey.jsp>

1991. ÉVI LXIV. TÖRVÉNY

A GYERMEK JOGAI RÓL SZÓLÓ, NEW YORKBAN,

1989. NOVEMBER 20-ÁN KELT EGYEZMÉNY KIHIRDETÉSÉRŐL

(A Magyar Köztársaság megerősítő okiratának letétbe helyezése az Egyesült Nemzetek Főtitkárnál, New Yorkban, 1991. október 7-én megtörtént.)

1.§ Az Országgyűlés a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezményt e törvénnyel kihirdeti.

2.§ Az egyezmény (...) hivatalos magyar fordítása a következő.

EGYEZMÉNY A GYERMEK JOGAI RÓL

BEVEZETÉS

AZ EGYEZMÉNY RÉSZES ÁLLAMAI

tekintetbe véve, hogy az Egyesült Nemzetek Alapokmányában meghatározott elveknek megfelelően, az emberi közösség valamennyi tagja veleszületett méltóságának, valamint egyenlő és elidegeníthetetlen jogainak elismerése a szabadság, az igazságosság és a világbéke alapja,

figyelembe véve, hogy az Egyesült Nemzetek népei az Alapokmányban ismételtelen kinyilvánították az alapvető emberi jogokba, az emberi személyiség méltóságába és értékebe vetett hitüket, és elhatározták, hogy előmozdítják a társadalmi haladást, és hogy nagyobb szabadságban, jobb életfeltételeket teremtenek,

felismerve azt, hogy az Egyesült Nemzetek az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában és az emberi jogokról szóló nemzetközi egyezményekben, meghirdették azt és megállapodtak abban, hogy az ezekben említett valamennyi jogot és szabadságot mindenki, minden megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül gyakorolhatja,

emlékeztetve arra, hogy az Egyesült Nemzetek az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában kimondták, hogy a gyermekkor különleges segítséghez és támogatáshoz ad jogot,

abban a meggyőződésben, hogy a családnak a társadalom alapvető egységeként és valamennyi tagja fejlődésének és jólétének természetes környezete, tekintve meg kell kapnia azt a védelmet és támogatást, amelyre szüksége van ahhoz, hogy a közösségekben szerepét maradéktalanul betölthesse,

felismerve, hogy a gyermek személyiségének harmonikus kibontakozásához szükséges, hogy családi környezetben, boldog szeretetteljes és megértő légkörben nőjön fel,

tekintetbe véve, hogy a gyermeknek teljes mértékben felkészültnek kell lennie önálló életvitelére a társadalomban, valamint, hogy az Egyesült Nemzetek Alapokmányában meghirdetett eszmények, különösen a béke, az emberi méltóság, a türelmesség, a szabadság, az egyenlőség és a szolidaritás szellemében szükséges nevelni,

figyelembe véve, hogy a gyermek jogairól szóló 1924. évi Genfi Nyilatkozat, és a Közgyűlés által 1959. november 20-án elfogadott, a Gyermekek Jogairól Szóló Nyilatkozat kimondta, valamint az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (különösen ennek a 23. és 24. cikkében), a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (különösen ennek 10. cikkében), valamint a gyermekek jólétével foglalkozó szakosított intézmények és nemzetközi szervezetek alapszabályai és idevágó okmányai elismerték a gyermeknek nyújtandó különleges védelem szükségességét,

figyelembe véve, hogy - amint azt a Gyermekek Jogairól Szóló Nyilatkozat is említi - „a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után” egyaránt,

emlékeztetve a Gyermekek Védelmére és Jólétére Alkalmazandó Szociális és Jogi Elvekről Szóló Nyilatkozatnak, főleg az örökbefogadás és a családban való elhelyezés hazai és nemzetközi gyakorlatának szempontjából figyelembe vett rendelkezéseire, továbbá az Egyesült Nemzeteknek a fiatalok ügyét illető igazságszolgáltatással kapcsolatos minimális szabályokat tartalmazó Gyűjteménye (Pekingi Szabályok), valamint a Nők és Gyermekek Szükségállapot és Fegyveres Konfliktus Idején Való Védelméről Szóló Nyilatkozat rendelkezéseire,

felismerve, hogy a világ minden országában vannak különösen nehéz körülmények között élő gyermekek, és szükséges az, hogy ezeknek a gyermekeknek különös figyelmet szenteljenek,

elismerve, hogy a gyermek védelmében és harmonikus fejlődésében minden egyes nép hagyományai és kulturális értékei jelentősek,

felismerve a nemzetközi együttműködés jelentőségét a gyermekek életkörülményeinek minden országban, és különösen a fejlődő országokban való javításában,

a következőkben állapodtak meg:

I. RÉSZ

1. CIKK

Az Egyezmény vonatkozásában gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.

2. CIKK

1. Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják és biztosítják a joghatóságuk alá tartozó gyermekek számára az Egyezményben lefektetett jogokat minden megkülönböztetés, nevezetesen a gyermeknek vagy szüleinek vagy törvényes képviselőjének faja, színe, neme, nyelve, vallása, politikai vagy más véleménye, nemzeti, nemzetiségi vagy társadalmi származása, vagyoni helyzete, cselekvőképtelensége, születési vagy egyéb helyzete szerinti különbségtétel nélkül.
2. Az Egyezményben részes államok megteszik a megfelelő intézkedéseket arra, hogy a gyermeket hatékonyan megvédjék minden, bármely formában jelentkező megkülönböztetéstől és megtorlástól, amely szülei, törvényes képviselői vagy családtagjai jogi helyzete, tevékenysége, véleménynyilvánítása vagy meggyőződése miatt érhetné őt.

3. CIKK

1. A szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenek felett álló érdekét veszik figyelembe elsősorban.
2. Az Egyezményben részes államok kötelezik magukat arra, hogy a gyermek számára, figyelembe véve szülei, gyámjai és az érte törvényesen felelős más személyek jogait és kötelességeit, biztosítják a jólétéhez szükséges védelmet és gondozást, e célból meghozzák a szükséges törvényhozási és közigazgatási intézkedéseket.

3. Az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy a gyermekkel foglalkozó és védelmét biztosító intézmények, hivatalok és létesítmények működése megfeleljen az illetékes hatóságok által megállapított szabályoknak, különösen a biztonság és az egészség területén, valamint ezek személyzeti létszámával és szakértelmével, továbbá a megfelelő ellenőrzés meglétével kapcsolatban.

4. CIKK

Az Egyezményben részes államok meghoznak minden olyan törvényhozási, közigazgatási vagy egyéb intézkedést, amelyek az Egyezményben elismert jogok érvényesüléséhez szükségesek. Amennyiben gazdasági, szociális és kulturális jogokról van szó, ezeket az intézkedéseket a rendelkezésükre álló erőforrások határai között és szükség esetén, a nemzetközi együttműködés keretében hozzák meg.

5. CIKK

Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a szülőknek vagy, adott esetben a helyi szokás szerint, a nagycsaládnak vagy a közösségnek, a gyámoknak vagy más, a gyermekért törvényesen felelős személyeknek azt a felelősségét, jogát és kötelességét, hogy a gyermeknek az Egyezményben elismert jogai gyakorlásához, képességei fejlettségének megfelelően, irányítást és tanácsokat adjanak.

6. CIKK

1. Az Egyezményben részes államok elismerik, hogy minden gyermeknek veleszületett joga van az életre.
2. Az Egyezményben részes államok a lehetséges legnagyobb mértékben biztosítják a gyermek életben maradását és fejlődését.

7. CIKK

1. A gyermeket születésekor anyakönyvezik és ettől kezdve joga van ahhoz, hogy nevet kapjon, állampolgárságot szerezzen és lehetőség szerint ismerje szüleit, valamint ahhoz, hogy ezek neveljék.
2. Az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy ezeket a jogokat hazai törvényhozásuknak és a tárgyra vonatkozó nemzetközi okmányokban vállalt kötelezettségeiknek megfelelően érvényre juttassák, különösen akkor, ha ennek hiányában a gyermek hontalanná válna.

8. CIKK

1. Az Egyezményben részes államok kötelezik magukat arra, hogy törvénytörő beavatkozás nélkül tiszteletben tartják a gyermeknek saját

személyazonossága - ideértve állampolgársága, neve, családi kapcsolatai - megtartásához fűződő, a törvényben elismert jogát.

2. Ha a gyermeket törvénytelen módon megfosztják személyazonossága alkotó elemeitől vagy azoknak egy részétől, az Egyezményben részes államok megfelelő segítséget és védelmet nyújtanak ahhoz, hogy személyazonosságát a lehető legrövidebb időn belül helyreállítsák.

9. CIKK

1. Az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy a gyermeket szüleitől, ezek akarata ellenére, ne válasszák el, kivéve, ha az illetékes hatóságok, bírói felülvizsgálat lehetőségének fenntartásával és az erre vonatkozó törvényeknek és eljárásoknak megfelelően úgy döntenek, hogy ez az elválasztás a gyermek mindenek felett álló érdekében szükséges. Ilyen értelmű döntés szükséges lehet bizonyos különleges esetekben, például akkor, ha a szülők durván kezelik vagy elhanyagolják gyermeküket, illetőleg ha különválva élnek és dönteni kell a gyermek elhelyezéséről.
2. A jelen cikk 1. bekezdésében említett minden esetben valamennyi érdekelt félnek lehetőséget kell adni az eljárásban való részvételre és véleményük ismertetésére.
3. Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a mindkét szülőjétől vagy ezek egyikétől külön élő gyermeknek azt a jogát, hogy személyes kapcsolatot és közvetlen érintkezést tarthasson fenn mindkét szülőjével, kivéve, ha ez a gyermek mindenek felett álló érdekeivel ellenkezik.
4. Amennyiben az elválasztás az Egyezményben részes állam által fogantatosított intézkedés folytán következett be - mint a szülők vagy egyikük vagy a gyermek letartóztatása, szabadságvesztés-büntetése, száműzetése, kiutasítása vagy halála (ideértve azt is, ha a halál a letartóztatás folyamán következett be bármely okból) -, a részes állam, kérelemre, a szülőkkel, a gyermekkel vagy, szükség esetén valamely más családtaggal közli a családtag vagy családtagok tartózkodási helyére vonatkozó lényeges adatokat, kivéve, ha ezeknek az adatoknak a nyilvánosságra hozatala hátrányos a gyermek jólétére nézve. Az Egyezményben részes államok gondoskodnak továbbá arról is, önmagában az említett kérelem benyújtása ne járjon hátrányos következményekkel az érdekelt személy vagy személyek számára.

10. CIKK

1. Az Egyezményben részes államokra a 9. cikk első bekezdésében foglaltak értelmében háruló kötelezettségeknek megfelelően, a részes államoknak pozitív szellemben, emberiességgel és kellő gondossággal kell megvizsgálniuk bármely gyermeknek vagy szüleinek családegyesítés céljából valamely részes államba való beutazása vagy onnan való kiutazása iránti kérelmét. Az Egyezményben részes államok gondoskodnak továbbá arról is, hogy az ilyen kérelem előterjesztése ne járjon hátrányos következményekkel a kérelem előterjesztői és családtagjaik számára.
2. Annak a gyermeknek, akinek szülei különböző államokban bírnak állandó lakóhellyel, joga van, kivételes körülményektől eltekintve, mindkét szülőjével rendszeresen személyes kapcsolatot és közvetlen érintkezést fenntartani. Ennek megvalósítására, valamint az Egyezményben részes államokra a 9. cikk 1. bekezdése értelmében háruló kötelezettségeknek megfelelően, a részes államok tiszteletben tartják a gyermeknek és szüleinek azt a jogát, hogy bármely országot, beleértve a sajátjukat is, elhagyják és visszatérjenek saját országukba. Bármely ország elhagyásának joga csak a törvényben meghatározott olyan korlátozásoknak vethető alá, amelyek az állam biztonságának, a közrendnek, a közegészségügynek, a közkerülésnek, valamint mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükségesek, és amelyek összhangban vannak az Egyezményben elismert egyéb jogokkal.

11. CIKK

1. Az Egyezményben részes államok intézkedéseket tesznek, hogy megakadályozzák a gyermekek törvényellenes külföldre utaztatását és ott-tartását.
2. Ebből a célból az Egyezményben részes államok előmozdítják a kétoldalú és többoldalú megállapodások megkötését, illetőleg a meglévő megállapodásokhoz való csatlakozást.

12. CIKK

1. Az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni.
2. Ebből a célból nevezetesen lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érde-

kelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák.

13. CIKK

1. A gyermeknek joga van a véleménynyilvánítás szabadságára. Ez a jog magában foglalja mindenfajta tájékoztatás és eszme határokra tekintet nélküli kérésének, megismerésének és terjesztésének szabadságát, nyilvánuljon meg az szóban, írásban, nyomtatásban, művészi vagy bármilyen más, a gyermek választásának megfelelő formában.
2. Ennek a jognak a gyakorlása csak a törvényben kifejezetten megállapított korlátozásoknak vethető alá, amelyek
  - a) mások jogainak és jó hírnevének tiszteletben tartása, illetőleg
  - b) az állam biztonsága, a közrend, a közegészségügy, vagy a közérkölcsvédelme érdekében szükségesek.

14. CIKK

1. Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a gyermek jogát a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadságra.
2. Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a szülőknek vagy, adott esetben, a gyermek törvényes képviselőinek azt a jogát és kötelességét, hogy a gyermeket e jogának gyakorlásában képességei fejlettségének megfelelően irányítsák.
3. A vallás vagy meggyőződés nyilvánításának szabadságát csak a törvényben megállapított olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek a közbiztonság, a közrend, a közegészségügy, a közérkölcsvagy mások alapvető jogai és szabadságai védelmének érdekében szükségesek.

15. CIKK

1. Az Egyezményben részes államok elismerik a gyermek egyesülési és békés gyülekezési jogát.
2. E jogok gyakorlását csak a törvényben meghatározott olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek egy demokratikus társadalomban az állam biztonsága, a közbiztonság és a közrend, illetőleg a közegészségügy és a közérkölcsvagy mások jogai és szabadságai védelmének érdekében szükségesek.

16. CIKK

1. A gyermeket nem szabad alávetni magánéletével, családjával, lakásával vagy levelezésével kapcsolatban önkényes vagy törvénytelen beavatko-

- zásnak, sem pedig becsülete vagy jó hírneve elleni jogtalan támadásnak.
2. Ilyen beavatkozás vagy támadás ellen a gyermeket megilleti a törvény védelme.

17. CIKK

Az Egyezményben részes államok elismerik a tömegtájékoztatási eszközök feladatának fontosságát, és gondoskodnak arról, hogy a gyermek hozzájusson a különböző hazai és nemzetközi forrásokból származó tájékoztatáshoz és anyagokhoz, nevezetesen azokhoz, amelyek szociális, szellemi és erkölcsi jóléte előmozdítását, valamint fizikai és szellemi egészségét szolgálják.

Ebből a célból a részes államok:

- a) előmozdítják azt, hogy a tömegtájékoztatási eszközök - a 29. cikk szellemének megfelelően - a gyermek számára szociális és kulturális szempontból hasznos tájékoztatást és anyagokat terjesszenek;
- b) előmozdítják a nemzetközi együttműködést a különféle hazai és nemzetközi, kulturális forrásokból származó ilyenfajta tájékoztatás és anyagok előállítása, cseréje és terjesztése érdekében;
- c) előmozdítják a gyermekkönyvek előállítását és terjesztését;
- d) előmozdítják, hogy a tömegtájékoztatási eszközök különösen vegyék figyelembe az őslakossághoz, illetőleg a kisebbségi csoportokhoz tartozó gyermek nyelvi szükségleteit;
- e) elősegítik a gyermek jólétére ártalmas információk és anyagok elleni védelmét megfelelően szolgáló irányelvek kidolgozását a 13. és a 18. cikk rendelkezéseinek figyelembevételével.

18. CIKK

1. Az Egyezményben részes államok minden erejükkel azon lesznek, hogy biztosítsák annak az elvnek az elismertetését, amely szerint a szülőknek közös a felelősségük a gyermek neveléséért és fejlődésének biztosításáért. A felelősség a gyermek neveléséért és fejlődésének biztosításáért elsősorban a szülőkre, illetőleg, adott esetben a gyermek törvényes képviselőire hárul. Ezeket cselekedeteikben mindenekelőtt a gyermek mindenek felett álló érdekének kell vezetnie.
2. Az Egyezményben említett jogok biztosítása és előmozdítása érdekében a részes államok megfelelő segítséget nyújtanak a szülőknek és a gyermek törvényes képviselőinek a gyermek nevelésével kapcsolatban reájuk

háruló felelősség gyakorlásához, és gondoskodnak gyermekjóléti intézmények, létesítmények és szolgálatok létrehozásáról.

3. Az Egyezményben részes államok megtesznek minden megfelelő intézkedést annak érdekében, hogy a dolgozó szülők gyermekei számára biztosítsák olyan szolgáltatások és gyermekorzió intézmények igénybevételenek jogát, amelyekre jogosultak.

19. CIKK

1. Az Egyezményben részes államok megtesznek minden arra alkalmas, törvényhozási, közigazgatási, szociális és nevelési intézkedést, hogy megvédjék a gyermeket az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányolás - ideértve a nemi erőszakot is - bármilyen formájától mindaddig, amíg szüleinek vagy valamelyik szülőjének, illetőleg törvényes képviselőjének vagy képviselőinek, vagy bármely más olyan személynek, akinél elhelyezték, felügyelete alatt áll.
2. Ezek a védelmi intézkedések szükség szerint olyan hatékony eljárásokat foglalnak magukban, amelyek a gyermek és gondviselői számára szükségesek szociális programok létrehozását teszik lehetővé, továbbá a fentebb leírt rossz bánásmód eseteiben hozzájárulnak a cselekmény felismeréséhez, bejelentéséhez, a jelentés illetékes helyre juttatásához, vizsgálatához, kezeléséhez és az esetek figyelemmel kíséréséhez; szükség szerint magukban foglalják a bírói beavatkozással kapcsolatos eljárást is.

20. CIKK

1. Minden olyan gyermeknek, aki ideiglenesen vagy véglegesen meg van fosztva családi környezetétől, vagy aki saját érdekében nem hagyható meg e környezetben, jogosult az állam különleges védelmére és segítségére.
2. Az Egyezményben részes államok hazai jogszabályainak megfelelően intézkednek helyettesítő védelem iránt az ilyen gyermek számára.
3. Ez a helyettesítő védelem történhet családnál való elhelyezés, az iszlám jog kafalah-ja szerinti gondnokság, örökbefogadás, illetőleg szükség esetén megfelelő gyermekintézményekben való elhelyezés formájában. A megoldás kiválasztásánál kellően figyelembe kell venni a gyermek nevelésében megkívánt folyamatosság szükségességét, valamint nemzetiségi, vallási, kulturális és nyelvi származását.

21. CIKK

Azoknak a részes államoknak, amelyek elfogadják és/vagy engedélyezik az örökbefogadást, biztosítaniuk kell azt, hogy a gyermek mindenek felett álló érdekei érvényesüljenek, és ezért

- a) gondoskodnak arról, hogy a gyermek örökbefogadását csakis az illetékes hatóságok engedélyezzék, amelyek az ügyre alkalmazandó törvény és eljárások értelmében, valamint valamennyi megbízható adat alapján meggyőződtek arról, hogy figyelemmel a gyermeknek szülei, rokonai és törvényes képviselőivel kapcsolatos helyzetére, az örökbefogadás megtörténhet, és hogy adott esetben az érdekelt személyek az ügy ismeretében és az esetleg szükséges felvilágosítás után beleegyezésüket adták az örökbefogadáshoz;
- b) elismerik, hogy a külföldre történő örökbefogadás a gyermek számára szükséges gondozás biztosítása másik eszközének tekinthető, ha a gyermek származási országában nem helyezhető el gondozó vagy örökbefogadó családban, vagy nem nevelhető megfelelően.
- c) gondoskodnak arról, hogy külföldre történő örökbefogadás esetén a gyermek a hazai örökbefogadással egyenértékű biztosítékok és szabályok előnyeit élvezhesse;
- d) megteszik a megfelelő intézkedéseket annak biztosítására, hogy külföldre történő örökbefogadás esetén a gyermek elhelyezése ne járjon jogtalan haszonszerzéssel az ebben résztvevő személyek számára;
- e) az e cikkben említett célkitűzéseket esetenként két- és többoldalú meg egyezések és megállapodások megkötésével érik el, és ennek keretében minden lehető erőfeszítéssel gondoskodnak arról, hogy a gyermek külföldi elhelyezését erre illetékes hatóságok vagy szervek fogantassák.

22. CIKK

1. Az Egyezményben részes államok megteszik a megfelelő intézkedéseket, hogy az a gyermek, aki akár egymagában, akár apjával és anyjával vagy bármely más személlyel együtt az erre vonatkozó nemzetközi vagy hazai szabályok és eljárások értelmében menekült helyzetének elismerését kéri vagy menekültnek tekintendő, megkapja az Egyezményben és más emberi jogokkal kapcsolatos vagy humanitárius jellegű egyéb nemzetközi okmányokban, amelyekben az említett államok részesek, elismert jogok élvezetéhez szükséges védelmet és humanitárius támogatást.

2. Ebből a célból az Egyezményben részes államok, amennyiben szükségesnek tartják, együttműködnek az Egyesült Nemzetek Szervezetének és az Egyesült Nemzetek Szervezetével együttműködő egyéb kormányközi és nem kormányközi szervezeteknek azokban az erőfeszítéseiben, amelyek arra irányulnak, hogy az ilyen helyzetben lévő gyermekeket védjék és segítsék, továbbá arra, hogy bármely menekült gyermek szüleit vagy más családtagjait felkutassák a családegyesítéshez szükséges adatok megszerzése céljából. Ha sem az apát, sem az anyát vagy bármely más családtagot sem sikerül megtalálni, akkor az Egyezményben lefektetett elvek szerint a gyermeket ugyanabban a védelemben kell részesíteni, mint bármely más, a családi környezetétől bármely okból véglegesen vagy ideiglenesen megfosztott gyermeket.

23. CIKK

1. Az Egyezményben részes államok elismerik, hogy a szellemileg vagy testileg fogyatékos gyermeknek emberi méltóságát biztosító, önfenntartását előmozdító, a közösségi életben való tevékeny részvételét lehetővé tevő, teljes és tisztességes életet kell élnie.
2. Az Egyezményben részes államok elismerik a fogyatékos gyermeknek a különleges gondozáshoz való jogát, és a rendelkezésükre álló forrásoktól függő mértékben, az előírt feltételeknek megfelelő fogyatékos gyermeknek és eltartóinak, kérelemre, a gyermek állapotához és szülei vagy gondviselői helyzetéhez alkalmazkodó segítséget biztosítanak.
3. Tekintettel a fogyatékos gyermek sajátos szükségleteire, a 2. bekezdés értelmében nyújtott segítség a gyermek szüleinek vagy gondviselőinek anyagi erőforrásait figyelembe véve, lehetőség szerint ingyenes, és úgy kell alakítani, hogy a fogyatékos gyermek valóban részesülhessen oktatásban, képzésben, egészségügyi ellátásban, gyógyító-nevelésben, munkára való felkészítésben és szabadidő-tevékenységben oly módon, hogy ezek biztosítsák személyisége lehető legteljesebb kibontakoztatását kulturális és szellemi területen egyaránt.
4. Az Egyezményben részes államok a nemzetközi együttműködés szellemében előmozdítják a fogyatékos gyermekek megelőző egészségügyi ellátásával, orvosi, pszichológiai és funkcionális kezelésével, a gyógyító-nevelés módszereivel és a szakképzési intézményekkel kapcsolatos információk cseréjét és terjesztését, valamint az adatok hozzáférhetőségének biztosításával lehetővé teszik a részes államok számára, hogy ezeken a

területeken javíthassák lehetőségeiket és szakismereteiket, bővíthessék tapasztalataikat. Ebben a tekintetben különösen figyelembe veszik a fejlődő országok szükségleteit.

24. CIKK

1. Az Egyezményben részes államok elismerik a gyermeknek a lehető legjobb egészségi állapothoz való jogát, valamint, hogy orvosi ellátásban és gyógyító-nevelésben részesülhessen. Erőfeszítéseket tesznek annak biztosítására, hogy egyetlen gyermek se legyen megfosztva az ezeknek a szolgáltatásoknak az igénybevételére irányuló jogától.
2. Az Egyezményben részes államok erőfeszítéseket tesznek a fenti jog teljes körű megvalósításának biztosítására, és alkalmas intézkedéseket tesznek különösen arra, hogy
  - a) csökkentsék a csecsemő- és a gyermekhalandóságot;
  - b) biztosítsák minden gyermek számára a szükséges orvosi ellátást és egészségügyi gondozást, legfontosabbnak tekintve az egészségügyi alapellátás fejlesztését;
  - c) küzdjenek a betegség és a rossz tápláltság ellen, az egészségügyi alapellátás keretében is, különösen a könnyen rendelkezésre bocsátható technikák felhasználásával, valamint tápláló élelmiszerek és ivóvíz szolgáltatásával, figyelembe véve a természeti környezet szennyezésével járó veszélyeket és kockázatokat;
  - d) biztosítsák az anyák terhesség alatti és szülés utáni gondozását;
  - e) tájékoztassák a társadalom valamennyi csoportját és különösen a szülőket és a gyermekeket a gyermek egészségére és táplálására, a szoptatás előnyeire, a környezet higiénijára és tisztántartására, a balesetek megelőzésére vonatkozó alapvető ismeretekről, továbbá megfelelő segítséget nyújtsanak ezen ismeretek hasznosításához;
  - f) fejlesszék a megelőző egészséggondozást, a szülői tanácsadást, valamint a családtervezési nevelést és szolgáltatásokat.
3. Az Egyezményben részes államok megtesznek minden alkalmas, hatékony intézkedést annak érdekében, hogy megszüntessék a gyermekek egészségére káros hagyományos szokásokat.
4. Az Egyezményben részes államok kötelezik magukat arra, hogy elősegítik és előmozdítják az e cikkben elismert jog teljes megvalósításának fokozatos biztosítására irányuló nemzetközi együttműködést. Ebben a tekintetben különösen figyelembe veszik a fejlődő országok szükségleteit.

25. CIKK

Az Egyezményben részes államok elismerik az illetékes hatóságok által gondozásra, védelemre, illetőleg fizikai vagy elmeápolásra elhelyezett gyermeknek azt a jogát, hogy időszakosan felül kell vizsgálni az említett kezelést és az elhelyezésével kapcsolatos minden egyéb körülményt.

26. CIKK

1. Az Egyezményben részes államok elismerik minden gyermeknek a szociális biztonsághoz, így a társadalombiztosítás juttatásaihoz való jogát, és megteszik a szükséges intézkedéseket arra, hogy hazai jogszabályaiknak megfelelően biztosítsák e jog teljes megvalósulását.
2. A juttatásokat, amennyiben szükségesek, a gyermek és az eltartásáért felelős személyek anyagi erőforrásainak és helyzetének, valamint a gyermek által vagy nevében a juttatás elnyerésére előterjesztett kérelemre vonatkozó bármely más meggondolás alapján kell engedélyezni.

27. CIKK

1. Az Egyezményben részes államok elismerik minden gyermeknek jogát olyan életszínvonalhoz, amely lehetővé teszi kellő testi, szellemi, lelki, erkölcsi és társadalmi fejlődését.
2. Elsősorban a szülők, vagy a gyermekért felelős más személyek alapvető feladata, hogy lehetőségeik és anyagi eszközeik határai között biztosítsák a gyermek fejlődéséhez szükséges életkörülményeket.
3. Az Egyezményben részes államok, az adott ország körülményeit és a rendelkezésre álló eszközöket figyelembe véve, megfelelő intézkedéseket tesznek annak érdekében, hogy a szülőt, illetőleg a gyermek más gondviselőit segítsék e jog érvényesítésében, és szükség esetén anyagi segítséget nyújtanak, valamint segítő programokat hoznak létre különösen az élelmezéssel, a ruházódással és a lakásüggyel kapcsolatban.
4. Az Egyezményben részes államok megtesznek minden alkalmas intézkedést arra, hogy a gyermektartásdíjat behajtsák a szülőktől vagy a gyermekkel szemben pénzügyi felelősséggel tartozó bármely más személytől, saját területükön és külföldön egyaránt. Különösen azokra az esetekre figyelemmel, amelyekben a gyermekkel szemben pénzügyi felelősséggel tartozó személy nem ugyanabban az államban él, mint a gyermek, a részes államok előmozdítják a nemzetközi megállapodásokhoz való csatlakozást vagy ilyenek megkötését, valamint bármely más, alkalmas megegyezés elfogadását.

28. CIKK

1. Az Egyezményben részes államok elismerik a gyermeknek az oktatáshoz való jogát, és különösen e jog gyakorlásának fokozatos, az esélyegyenlőség alapján való gyakorlása céljából:
  - a) az alapfokú oktatást mindenki számára kötelezővé és ingyenesé teszik;
  - b) előmozdítják a középfokú oktatás, különböző, mind általános, mind szakirányú formáinak megszervezését, és ezeket minden gyermek számára megnyitják és hozzáférhetővé teszik, továbbá intézkedéseket tesznek az oktatás ingyenességének bevezetésére és szükség esetére pénzügyi segítségnyújtásra;
  - c) minden arra alkalmas eszközzel biztosítják, hogy bárki képességeitől függően bejuthasson a felsőoktatásba;
  - d) minden gyermek számára nyíltá és hozzáférhetővé teszik az iskolai és pályaválasztási tájékoztatást és tanácsadást;
  - e) intézkedéseket tesznek az iskolába járás rendszerességének előmozdítására és a lemorzsolódás csökkentésére.
2. Az Egyezményben részes államok megtesznek minden alkalmas intézkedést annak érdekében, hogy az iskolai fegyelmet a gyermeknek mint emberi lénynak a méltóságával összeegyeztethetően és az Egyezménynek megfelelően alkalmazzák.
3. Az Egyezményben részes államok elősegítik és előmozdítják a nemzetközi együttműködést az oktatásügy területén, különösen annak érdekében, hogy megszüntessék a tudatlanságot és az írástudatlanságot az egész világon, és megkönnyítsék a tudományos és technikai ismeretek megszerzését, valamint a korszerű oktatási módszerek megismerését. Ebben a tekintetben különösen figyelembe veszik a fejlődő országok szükségleteit.

29. CIKK

1. Az Egyezményben részes államok megegyeznek abban, hogy a gyermek oktatásának a következő célokra kell irányulnia:
  - a) elő kell segíteni a gyermek személyiségének kibontakozását, valamint szellemi és fizikai tehetségének és képességeinek a lehetőségek legtágabb határáig való kifejlesztését;
  - b) a gyermek tudatába kell vésni az emberi jogok és az alapvető szabadságok, valamint az Egyesült Nemzetek Alapokmányában elfogadott

- elvek tiszteletben tartását;
  - c) a gyermek tudatába kell vésni a szülei, személyazonossága, nyelve és kulturális értékei iránti tiszteletet, valamint annak az országnak, amelyben él, továbbá esetleges származási országának a nemzeti értékei iránti és a sajátjától különböző kultúrák iránti tiszteletet;
  - d) fel kell készíteni a gyermeket arra, hogy a megértés, a béke, a türelem, a nemek közti egyenlőség, valamennyi nép, nemzetiségi, nemzeti és vallási csoport és az őslakosok közötti barátság szellemében tudja vállalni a szabad társadalomban az élettel járó mindenfajta felelősséget;
  - e) a gyermek tudatába kell vésni a természeti környezet iránti tiszteletet.
2. A jelen cikk vagy a 28. cikk rendelkezései semmiképpen sem értelmezhetők úgy, hogy sérthessék a természetes vagy jogi személyeknek oktatási intézmény-alapítási és vezetési szabadságát, feltéve, hogy jelen cikk 1. bekezdésében felsorolt elveket tiszteletben tartják, és az adott intézményekben az oktatás megfelel az állam által előírt minimális szabályoknak.

30. CIKK

Azokban az államokban, amelyekben nemzetiségi, vallási és nyelvi kisebbségek, illetőleg őslakosságból származó személyek léteznek, az őslakossághoz vagy az említett kisebbséghez tartozó gyermek nem fosztható meg attól a jogától, hogy saját kulturális életét élje, vallását vallja és gyakorolja, illetőleg csoportjának többi tagjával együtt saját nyelvét használja.

31. CIKK

1. Az Egyezményben részes államok elismerik a gyermeknek a pihenéshez és a szabadidő eltöltéséhez, a korának megfelelő játékhoz és szórakoztató tevékenységekhez való jogát, azt, hogy szabadon részt vehessen a kulturális és művészeti életben.
2. Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják és elősegítik a gyermek teljes mértékű részvételi jogát a kulturális és művészeti életben, és előmozdítják, az egyenlőség feltételeinek biztosítása mellett, a gyermek számára alkalmas szabadidő-intézmények, szórakoztató, művészeti és kulturális tevékenységek megszervezését.

32. CIKK

1. Az Egyezményben részes államok elismerik a gyermeknek azt a jogát, hogy védelemben részesüljön a gazdasági kizsákmányolás ellen, és ne legyen kényszeríthető semmiféle kockázattal járó, iskoláztatását

veszélyeztető, egészségére, fizikai, szellemi, lelki, erkölcsi vagy társadalmi fejlődésére ártalmas munkára.

2. Az Egyezményben részes államok törvényhozási, közigazgatási, szociális és oktatásügyi intézkedéseket tesznek a jelen cikk végrehajtásának biztosítására. Ebből a célból és figyelembe véve más, nemzetközi okmányok idevágó rendelkezéseit, a részes államok különösen:
  - a) meghatározzák az alkalmaztatáshoz szükséges legalacsonyabb életkort vagy életkorokat;
  - b) megfelelően szabályozzák a munkaidőt és az alkalmaztatási feltételeket;
  - c) megfelelő büntetésekkel vagy más szankciókkal biztosítják a jelen cikk hatékony végrehajtását.

33. CIKK

Az Egyezményben részes államok megtesznek minden alkalmas intézkedést, ideértve a törvényhozási, közigazgatási, szociális és nevelésügyi intézkedéseket, arra, hogy megvédjék a gyermekeket az erre vonatkozó nemzetközi egyezményekben meghatározott kábító- és pszichotrop szerek tiltott fogyasztásától, és hogy megakadályozzák a gyermekeknek e szerek tiltott előállításában és kereskedelmében való felhasználását.

34. CIKK

- Az Egyezményben részes államok kötelezik magukat arra, hogy megvédik a gyermeket a nemi kizsákmányolás és a nemi erőszak minden formájától. Ebből a célból az államok hazai, kétoldalú és többoldalú síkon különösen az alábbiak megakadályozására tesznek intézkedéseket:
- a) a gyermek ösztönzése vagy kényszerítése törvénytelen nemi tevékenységre;
  - b) a gyermekek kizsákmányolása prostitúció vagy más törvénytelen nemi tevékenység céljára;
  - c) a gyermekek kizsákmányolása pornográf jellegű műsorok vagy anyagok elkészítése céljára.

35. CIKK

Az Egyezményben részes államok hazai, kétoldalú és többoldalú síkon meghoznak minden alkalmas intézkedést arra, hogy megakadályozzák a gyermekek bármilyen formában történő elrablását, eladását vagy a velük való kereskedelmet.

36. CIKK

Az Egyezményben részes államok megvédik a gyermeket a jólétére bármilyen szempontból káros kizsákmányolás bármely más formája ellen is.

37. CIKK

Az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy

- a) gyermeket ne lehessen sem kínzásnak, sem kegyetlen, embertelen, megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak alávetni. Tizennyolc éven aluli személyek által elkövetett bűncselekményekért sem halálbüntetést, sem szabadlábra helyezés lehetőségét kizáró életfogytiglan tartó szabadságvesztést ne legyen szabad alkalmazni;
- b) gyermeket törvénytelenül vagy önkényesen ne fosszanak meg szabadságától. A gyermek őrizetben tartása vagy letartóztatása, vagy vele szemben szabadságvesztés-büntetés kiszabása a törvény értelmében csak végső eszközként legyen alkalmazható a lehető legrövidebb időtartammal;
- c) a szabadságától megfosztott gyermekkel emberségesen és az emberi méltóságnak kijáró tisztelettel, életkorának megfelelő szükségleteinek figyelembevételével bánjanak. Különösképpen el kell különíteni a szabadságától megfosztott gyermeket a felnőttektől, kivéve, ha a gyermek mindenképp felett álló érdekében ennek ellenkezője tűnik ajánlatosabbnak; a gyermeknek, rendkívüli körülményektől eltekintve, joga van levelezés és látogatások útján kapcsolatban maradni családjával;
- d) a szabadságától megfosztott gyermeknek joga legyen igen rövid idő alatt jogsegély vagy bármely más alkalmas segítséget igénybe venni, valamint joga legyen arra is, hogy szabadságelvonásának törvényességeivel kapcsolatban bírósághoz vagy más illetékes, független és pártatlan hatósághoz forduljon, és hogy az ügyben sürgősen döntsenek.

38. CIKK

1. Az Egyezményben részes államok kötelezik magukat, hogy tiszteletben tartják és tartatják a nemzetközi humanitárius jognak fegyveres konfliktus esetén rájuk vonatkozó azokat a szabályait, amelyek által nyújtott védelem a gyermekekre is kiterjed.
2. Az Egyezményben részes államok minden lehető gyakorlati intézkedés megtételével gondoskodnak arról, hogy a tizenötödik életévüket be nem töltött személyek ne vegyenek részt közvetlenül az ellenségeskedésekben.
3. Az Egyezményben részes államok tartózkodnak attól, hogy tizenötödik

életévüket be nem töltött személyeket besorozzanak fegyveres erőikbe. Amennyiben tizenötödik életévüket betöltött, de tizennyolc éven aluli személyeket besoroznak, az Egyezményben részes államok minden erejükkel azon lesznek, hogy a legidősebbek besorozásának adjanak elsőbbséget.

4. Az Egyezményben részes államok a fegyveres konfliktus esetén a polgári lakosság védelmét illetően a nemzetközi humanitárius jog értelmében rájuk háruló kötelezettségüknek megfelelően megtesznek minden lehető gyakorlati intézkedést a fegyveres konfliktus által érintett gyermekek védelemben és gondozásban részesítésére.

39. CIKK

Az egyezményben részes államok megtesznek minden alkalmas intézkedést arra, hogy az elhanyagolás, a kizsákmányolás és a durva bánásmód, a kínzás vagy a kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód bármely más formájának, illetőleg a fegyveres konfliktusnak áldozatává vált bármely gyermek testi és szellemi rehabilitációját és a társadalomba való beilleszkedését megkönnyítsék. Ennek a rehabilitációnak és a társadalomba való beilleszkedésnek a gyermek egészségét, önbecsülését és emberi méltóságát fejlesztő körülmények között kell történnie.

40. CIKK

1. Az Egyezményben részes államok elismerik a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolt vagy abban bűnösnek nyilvánított gyermeknek olyan bánásmódhoz való jogát, amely előmozdítja a személyiség méltósága és értéke iránti érzékének fejlesztését, erősíti a mások emberi jogai és alapvető szabadságai iránti tiszteletét, és amely figyelembe veszi korát, valamint a társadalomba való beilleszkedése és abban építő jellegű részvétele elősegítésének szükségességét.
2. Ebből a célból, valamint figyelemmel a nemzetközi okmányok erre vonatkozó rendelkezéseire, az Egyezményben részes államok különösen gondoskodnak arról, hogy
  - a) a gyermeket ne lehessen bűncselekmény elkövetésével gyanúsítani, vádolni vagy abban bűnösnek nyilvánítani, olyan cselekmény vagy mulasztás miatt, amely az elkövetés idején sem a hazai, sem a nemzetközi jog értelmében nem volt bűncselekmény;
  - b) a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított gyermeknek legalább az alábbi biztosítékokra legyen joga:

- (i) mindaddig ártatlannak tekintsek, ameddig bűnösségét a törvény szerint be nem bizonyították;
  - (ii) a legrövidebb határidőn belül közvetlenül vagy szülei, illetőleg adott esetben törvényes képviselői útján tájékoztassák az ellene emelt vádakról, és védelme előkészítéséhez és benyújtásához jogsegélyben vagy bármely más alkalmas segítségben részesüljön;
  - (iii) ügyét késedelem nélkül illetékes, független és pártatlan hatóság vagy bíróság a törvény értelmében igazságos eljárás során, ügyvédjének vagy egyéb tanácsadójának, valamint - hacsak különösen koránál vagy helyzeténél fogva ez nem mutatkozik ellentétesnek a gyermek mindenképp felett álló érdekével - szüleinek vagy törvényes képviselőinek jelenlétében bírálja el;
  - (iv) ne lehessen kényszeríteni arra, hogy maga ellen tanúskodjék vagy beismerje bűnösségét; kérdéseket intézhessen vagy intéztethessen az ellene valló tanúkhöz, és a mellette valló tanúk ugyanolyan feltételek mellett jelenhessenek meg és legyenek meghallgathatók, mint az ellene valló tanúk;
  - (v) ha bűncselekmény elkövetésében bűnösnek nyilvánítják, e határozat és az ehhez fűződő bármely intézkedés ellen a törvénynek megfelelően, jogorvoslattal élhessen illetékes, független és pártatlan felsőbb hatóságknál vagy bíróságnál;
  - (vi) díjmentesen vehessen igénybe tolmácsot, amennyiben nem ért vagy nem beszél a tárgyaláson használt nyelven;
  - (vii) magánéletét teljes mértékben tartsák tiszteltben az eljárás minden szakaszában.
3. Az Egyezményben részes államok minden erejükkel azon lesznek, hogy előmozdítsák különleges törvények és eljárások elfogadását, hatóságok és intézmények létrehozását a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolt vagy abban bűnösnek nyilvánított gyermekek számára és különösen
- a) olyan legalacsonyabb életkort állapítsanak meg, amelyen alul a gyermekkel szemben bűncselekmény elkövetésének vélelme kizárt;
  - b) minden lehetséges és kívánatos esetben tegyenek intézkedéseket a gyermekek ügyének bírói eljárás mellőzésével való kezelésére, annak fenntartásával, hogy az emberi jogokat és a törvényes biztosítékokat teljes mértékben be kell tartani.
4. Rendelkezések egész sorát, így különösen a gondozással, az irányítás-

sal és a felügyelettel, a tanácsadással, a próbára bocsátással, a családi elhelyezéssel, általános és szakmai oktatási programokkal és nem intézményes megoldásokkal kapcsolatban rendelkezéseket kell hozni annak érdekében, hogy a gyermekek számára jólétüknek megfelelő, valamint helyzetükhöz és az elkövetett bűncselekményhez mért elbánást lehessen biztosítani.

41. CIKK

Az Egyezmény egyetlen rendelkezése sem érinti

- a) az Egyezményben részes valamely állam hazai jogszabályainak; vagy
- b) az ebben az államban hatályban lévő nemzetközi jognak a gyermek jogai megvalósulása szempontjából kedvezőbb rendelkezéseit.

II. RÉSZ

42. CIKK

A részes államok kötelezik magukat, hogy az Egyezmény elveit és rendelkezéseit hatékony és arra alkalmas eszközökkel a felnőttek és a gyermekek széles körében ismertetik.

43. CIKK

1. A részes államok által az Egyezményben vállalt kötelezettségek teljesítése területén elért előrehaladás vizsgálatára megalakul a Gyermekek Jogainak Bizottsága, amely az alábbiakban meghatározott feladatokat látja el.
2. A Bizottság tíz olyan magas erkölcsiségű szakértőből áll, akik elismerten tájékozottak az Egyezményben említett területen. A Bizottság tagjait az Egyezményben részes államok saját állampolgáraik közül választják, és azok személyes minőségükben vesznek részt a Bizottságban, figyelembe véve a méltányos földrajzi elosztás biztosítását és a főbb jogrendszereket.
3. A Bizottság tagjait a részes államok által jelölt személyek jegyzéke alapján titkos szavazással választják. Minden részes állam egy jelöltet nevezhet meg állampolgárai közül.
4. Az első választást az Egyezmény hatálybalépését követő hat hónapon belül tartják meg. A további választásokat kétévenként tartják meg. A választás időpontja előtt legalább négy hónappal az Egyesült Nemzetek Főtitkára írásban felhívja az Egyezményben részes államokat, hogy két hónapon belül közöljék jelöltjeik nevét. A Főtitkár ezután az ily módon jelölt személyekről betűrendes névjegyzéket készít, feltüntetve az e sze-

mélyeket jelölő részes államokat, és a névjegyzéket megküldi az Egyezményben részes államoknak.

5. A választásra az Egyezményben részes államoknak az Egyesült Nemzetek Főtitkára által az Egyesült Nemzetek székhelyére összehívott értekezletén kerül sor. Az értekezleten, amelynek határozatképességéhez a részes államok kétharmadának részvétele szükséges, a Bizottságba beválasztottnak azokat a jelölteket kell tekinteni, akik a legtöbb szavazatot, valamint a részes államok jelenlevő és szavazó képviselői szavazatainak abszolút többségét elnyerték.
6. A Bizottság tagjait négy évre választják. A tagok újrjelölés esetén újra választhatók. Az első választás alkalmával megválasztott tagok közül ötnek a megbízatása két év elteltével megszűnik. Ennek az öt tagnak a nevét nyomban az első választás után az értekezlet elnöke sorshúzás útján állapítja meg.
7. A Bizottság valamely tagjának elhunyna vagy lemondása esetén, vagy ha bármely más okból valamely tag kijelenti, hogy nem tudja tovább ellátni feladatait a Bizottságban, az ezt a tagot korábban jelölő részes állam saját állampolgárai közül jelöl ki másik szakértőt a megüresedett hely betöltésére az eredeti megbízatás lejártáig, a Bizottság hozzájárulásával.
8. A Bizottság megállapítja ügyrendi szabályzatát.
9. A Bizottság tisztségviselőit kétévi időtartamra választja.
10. A Bizottság üléseit általában az Egyesült Nemzetek székhelyén vagy a Bizottság által meghatározott bármely más alkalmas helyen tartja. A Bizottság általában évenként ülésezik. Az ülőszakok időtartamát szükség esetén a Közgyűlés jóváhagyásával az Egyezményben részes államok értekezlete állapítja meg és módosítja.
11. Az Egyesült Nemzetek Főtitkára a Bizottság rendelkezésére bocsátja azt a személyzetet és azokat a berendezéseket, amelyek az Egyezmény által a Bizottságra ruházott feladatok hatékony ellátásához szükségesek.
12. A Bizottság tagjai az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének jóváhagyásával az Egyesült Nemzetek anyagi eszközeinek terhére, a Közgyűlés által megállapított módok és feltételek szerint járandóságot kapnak.

44. CIKK

1. Az Egyezményben részes államok kötelezik magukat, hogy az Egyesült Nemzetek Főtitkárának közvetítésével az Egyezményben elismert jogok érvényesítése érdekében elfogadott intézkedésekről és e jogok gyakorlá-

sában elért előrehaladásról jelentést terjesztenek a Bizottság elé, éspedig:

- a) az Egyezménynek az adott államra vonatkozó hatálybalépésétől számított két éven belül;
  - b) ezt követően ötévenként.
2. A jelen cikk végrehajtása során készített jelentéseknek rá kell mutatniuk az Egyezményben említett kötelezettségek maradéktalan teljesítését gátló tényekre és nehézségekre. A jelentéseknek elegendő adatot kell tartalmazniuk ahhoz, hogy a Bizottság pontos képet alkothasson magának az Egyezménynek az adott országban való végrehajtásáról.
  3. Az Egyezményben részes azon államok, amelyeknek első jelentése teljes körű volt, a jelen cikk 1. bekezdésének b) pontja értelmében előterjesztendő további jelentéseikben nem kötelesek megismételni a korábban közölt alapadatokat.
  4. A Bizottság az Egyezményben részes államoktól kiegészítő felvilágosításokat kérhet az Egyezmény végrehajtásával kapcsolatban.
  5. A Bizottság tevékenységéről a Gazdasági és Szociális Tanács útján két-évenként jelentést terjeszt a Közgyűlés elé.
  6. Az Egyezményben részes államok jelentéseiket széles körben terjesztik saját országukban.

45. CIKK

Az Egyezmény hatékony végrehajtásának előmozdítása és az Egyezményben említett területen a nemzetközi együttműködés elősegítése céljából:

- a) az Egyesült Nemzetek szakosított intézményei, az ENSZ Gyermekalapja és más szervei jogosultak képviseltetni magukat az Egyezmény olyan rendelkezéseinek végrehajtásával kapcsolatos vizsgálatok során, amelyek feladatkörükbe tartoznak. A Bizottság felhívhatja a szakosított intézményeket, az ENSZ Gyermekalapját, vagy bármely más, általa alkalmasnak tartott szervet, hogy szakmai véleményt adjanak az Egyezmény végrehajtásáról a feladatkörükbe tartozó területeken. Felhívhatja a szakosított intézményeket, hogy jelentést terjesszenek elé az Egyezmény végrehajtásáról a tevékenységi körükbe tartozó területeken;
- b) a Bizottság amennyiben szükségesnek tartja, megküldheti a szakosított intézményeknek az ENSZ Gyermekalapjának és az egyéb illetékes szervezeteknek az Egyezményben részes államok bármely olyan jelentését, amelyben azok tanácsot vagy technikai segítséget kérnek, illetőleg jelzik,

- hogy ilyenre szükségük van; adott esetben mellékelheti az említett kéressel vagy jelzéssel kapcsolatos észrevételeit és javaslatait;
- c) a Bizottság ajánlhatja a Közgyűlésnek, kérje fel a Főtitkárt a Bizottság számára a gyermek jogait érintő egyes sajátos kérdések tanulmányozására;
- d) a Bizottság az Egyezmény 44. és 45. cikkének végrehajtása során beszerzett adatokon alapuló általános jellegű javaslatokat és ajánlásokat is tehet. Ezeket az általános jellegű javaslatokat megküldi minden érdekelt részes államnak és felhívja rájuk a Közgyűlés figyelmét, adott esetben mellékelve hozzájuk az Egyezményben részes államok észrevételeit.

III. RÉSZ

46. CIKK

Az Egyezmény minden állam számára aláírásra nyitva áll.

47. CIKK

Az Egyezményt meg kell erősíteni. A megerősítő okiratokat az Egyesült Nemzetek Főtitkáránál kell letétbe helyezni.

48. CIKK

Az Egyezményhez bármely állam csatlakozhat. A csatlakozási okiratokat az Egyesült Nemzetek Főtitkáránál kell letétbe helyezni.

49. CIKK

1. Az Egyezmény a huszadik megerősítő vagy csatlakozási okiratnak az Egyesült Nemzetek Főtitkáránál való letétbe helyezését követő harmincadik napon lép hatályba.
2. Annak az államnak a tekintetében, amely az Egyezményt a huszadik megerősítő vagy csatlakozási okirat letétbe helyezése után erősíti meg vagy csatlakozik ahhoz, az Egyezmény a megerősítő vagy csatlakozási okirata letétbe helyezésétől számított harmincadik napon lép hatályba.

50. CIKK

1. Az Egyezményben részes bármely állam módosítást javasolhat és annak szövegét megküldheti az Egyesült Nemzetek Főtitkárának. Az Egyesült Nemzetek Főtitkára ezután a módosító javaslatot eljuttatja az Egyezményben részes államokhoz azzal a kéressel, hogy közöljék vele, kívánják-e a részes államok értekezletének összehívását a javaslat megtárgyalása és szavazásra bocsátása céljából. Amennyiben a Főtitkár e közlésének napjától számított négy hónapon belül a részes államok

legalább egyharmada az értekezlet összehívása mellett nyilatkozik, az Egyesült Nemzetek Főtitkára az Egyesült Nemzetek égisze alatt összehívja az értekezletet. Az értekezleten jelenlevő és szavazó részes államok többsége által elfogadott módosítást jóváhagyásra az Egyesült Nemzetek Közgyűlése elé kell terjeszteni.

2. A jelen cikk 1. bekezdésének rendelkezései szerint elfogadott bármely módosítás akkor lép hatályba, ha azt a Közgyűlés jóváhagyta, és a részes államok kétharmados többsége elfogadta.
3. A hatályba lépett módosítás az azt elfogadó részes államokat kötelezi, a többi részes államot továbbra is az Egyezmény rendelkezései, valamint az általuk korábban elfogadott módosítások kötelezik.

51. CIKK

1. Az Egyesült Nemzetek Főtitkára veszi át és küldi meg valamennyi államnak azoknak a fenntartásoknak a szövegét, amelyekkel valamely állam a megerősítéskor vagy csatlakozáskor él.
2. Az Egyezmény tárgyával és céljával összeegyeztethetetlen fenntartás nem fogadható el.
3. A fenntartás bármikor visszavonható az Egyesült Nemzetek Főtitkárához intézett közléssel; a Főtitkár ezt az Egyezményben részes valamennyi állam tudomására hozza. A közlés a Főtitkár által való átvételének napján válik hatályossá.

52. CIKK

Az Egyezményt bármely részes állam felmondhatja az Egyesült Nemzetek Főtitkárához intézett írásbeli közléssel. A felmondás a róla szóló közlésnek a Főtitkár által való átvételét követő egy év elteltével lép hatályba.

53. CIKK

Az Egyezmény letéteményese az Egyesült Nemzetek Főtitkára.

54. CIKK

Az Egyezmény eredeti példányát, amelynek arab, kínai, angol, francia, orosz és spanyol szövege egyaránt hiteles, az Egyesült Nemzetek Főtitkáránál helyezik letétbe.

Ennek hitelül a kormányaik által kellő felhatalmazással ellátott alulírott meghatalmazottak az Egyezményt aláírták.

3. § Ez a törvény kihirdetése napján lép hatályba, rendelkezéseit azonban 1991. november 6-tól kell alkalmazni.
- Végrehajtásáról a Kormány gondoskodik.

TOVÁBBI TÁJÉKOZÓDÁSHOZ

- **A jogerő legyen veled! Izgalmas jogi kérdések** – Neves jogászok válaszai. Schenk Borbála (szerk.), *Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2008*
- Csányi Dóra – Pócz Borbála: **Jogod van.** *Csimota Könyvkiadó, Budapest, 2008*
- Dr. Bíró Endre: **Jogok az iskolában?!** - Diákok, pedagógusok, szülők jogairól, *Jogismeret Alapítvány, Budapest, 2000*
- Dr. Purda Zsuzsanna és Zongor Klára: **Gyermekjogi abc.** *Otker-Nodus Kiadó Kft., Veszprém, 2007.*
A Gyermekjogi abc-hez pedagógiai kézikönyv és gyermekjogi füzetek is megjelentek, az 5-8, a 9-14 és a 15-18 éves korosztályok számára.
- **Kezdő lépések: Tananyag az emberi jogok oktatásához.** Borbélyné Nagy Éva (szerk.) *Amnesty International, EJBO Alapítvány, 1996.*
A Kézikönyv elektronikus formában elérhető a http://www.hrea.org/erc/Library/First_Steps/hungarian.pdf internetes oldalon
- **Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához, UNICEF, CSAGYI, Budapest, 2009,**
A Kézikönyv elektronikus formában elérhető a <http://www.csagyi.hu/hu/nyertes-palyazatok/van-jogod/kiadvanyok> internetes oldalon.
- Kiskompasz – **Kézikönyv a gyermekek emberi jogi neveléséhez,** *Európa Tanács, Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat, CSAGYI, Budapest, 2009.*
A Kézikönyv elektronikus formában elérhető a http://www.mobilitas.hu/kompasz/kiskompasz/kkkezikonv_pdf internetes oldalon.

- Kompas - **Kézikönyv a fiatalok emberi jogi képzéséhez,** *Európa Tanács, GYISM Mobilitás, Budapest, 2004.*
A Kézikönyv elektronikus formában elérhető a http://www.mobilitas.hu/kompasz/kezikonv/kezikonv_pdf internetes oldalon
- Mika Ágnes: **Jogtudorka könyve,** *Holnap Kiadó Kft., Budapest, 2008*

GYEREKJOGOK MAGYAR NYELVEN AZ INTERNETEN –VÁLOGATÁS

- Aktív Állampolgárságért Alapítvány: www.aktivpolgar.hu
- Állampolgári jogok országgyűlési biztosa: <http://gyermekjogok.obh.hu/>
- Amnesty International Magyarország: www.amnesty.hu
- Betegjogi, Ellátottjogi és Gyermekjogi Közalapítvány (BEGYKA): www.jogvedok.hu
- Család, Gyermek, Ifjúság Kiemelkedően Közhasznú Egyesület: www.csagyi.hu
- Demokratikus Ifjúságért Alapítvány: www.i-dia.hu
- Diákközélet Alapítvány: www.diakjogok.hu
- DIPA – Tanácsadók és Fejlesztők Szakmai Egyesülete: www.dipaegyesulet.hu
- Emberi Jog Információs és Dokumentációs Központ: www.indok.hu
- Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központ: www.europatanacs.hu/
- Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központ – Építsük Európát a gyermekekért a gyermekekkel: www.europatanacs.hu/index.php?workSpace=pages&id=22&langId=1
- Ifjúsági Közélet Fejlesztéséért Alapítvány: www.diakonkormanyzat.hu
- Közéletre Nevelésért Alapítvány: www.kozeletre.hu
- Magyar ENSZ Társaság: www.menszt.hu
- Magyar Helsinki Bizottság: www.helsinki.hu
- Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat: www.mobiltas.hu
- Nevelőotthonok Nemzetközi Szövetségének Magyarországi Egyesülete (FICE): www.ficeme.axelero.net
- Oktatási Jogok Biztosa: www.okm.gov.hu
- UNICEF Magyar Bizottság: <http://www.unicef.hu/index.jsp>

JOGSÉRTÉS ESETÉN ITT KÉRHET SEGÍTSÉGET:

Betegjogi, Ellátottjogi és Gyermekjogi Közalapítvány

Telefonon: (+36-1) 225- 3294

Személyesen: 1122 Budapest, Városmajor u. 48/b

Család, Gyermek, Ifjúság Kiemelkedően Közhasznú Egyesület

Telefonon: (+36-1) 225- 3526

E-mailben: csagyi@csagyi.hu

Egyenlő Bánásmód Hatóság

Telefonon: (+36-1) 336- 7843, (+36-1) 336- 7851

E-mailben: ebh@ebh.gov.hu

Levélben/személyesen: Pf. 672. Budapest 1539./ 1024 Budapest,
Margit krt. 85.

Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány

Szakember – Szakember Vonal (Telefonos, anonim konzultációs
lehetőség gyerekekkel, családokkal foglalkozó szakemberek részére)

Telefon: (+36-1) 302 0944 (kedden, csütörtökön, pénteken 10-14 óráig)
szakemberek@kek-vonal.hu

Oktatási Jogok Biztosának Hivatala

Személyesen (előzetes bejelentkezés alapján):

Budapest, V. ker. Szalay u. 10-14.

Levélben: Oktatási Jogok Biztosának Hivatala,
1055 Budapest, Szalay u. 10-14.

Telefonon: (+36-1) 473-7097

Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI)

Zöld szám és chatszoba az erőszakmentes és egészségtudatos iskolákért

Telefon: +36 80 204 976 (minden hétköznapi 8-16 óráig)

Chatszoba: www.ofi.hu, a mediáció menüpontra kattintva érhető el (Segíthetünk? Segítünk elnevezéssel)

Országgyűlési Biztosok Hivatala - Állampolgári jogok országgyűlési biztosa

Telefonon: (+36-1) 475-7100

E-mailben: panasz@obh.hu

Levélben: Budapest, V. kerület, Nádor utca 22.

Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat (OKIT)

Telefon: +36 80 20 55 20

E-mail: okit@szmi.hu

